

శ్రీ

నవకథామంజరి

సంకలనము:

పుణ్యమూర్తుల రాజకేళిరము, బి. ఏ; బి. ఇడి.

కంటు బోర్డు క్లబ్బులకు వ్రాసినవి, గుంటూరు.

అజ్జర పు పార్వతీ శము,

రిజిస్టర్ అనియంట్లు, ఎన్నో మెంటు ట్రయినింగునూ, గుంటూరు.

రాజమహేంద్రవరము.

పరిష్కరణ:

బ్రహ్మ శ్రీ నేతిసుబ్బారావు శాస్త్రి గారు,
మ్యూనిసిపల్ హైస్కూలు ప్రధానాంశ్రోపాధ్యాయులు,
గుంటూరు.

ప్రకాశకుడు:

అజ్జర పు పార్వతీ శము

రాజమహేంద్రవరము.

1932

ప్రీతియొద్దె

[వెల రు. 0—12—0]

రాజమహేంద్రవరమున
శ్రీరామ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడినది.

వి ష య సూ చి క.

	పుటలు.
1. చిటులొండడు.	1—4
2. వేదవతి.	5—11
3. కాలనేమి.	12—23
4. సుబుద్ధి—దుష్టబుద్ధి.	24—31
5. ఉత్తరుడు.	32—48
6. నైంధవుడు.	49—60
7. గోవావర్తకుడు.	61—80
8. శ్రీకృష్ణుని రాయభారము.	81—95
9. లంకాదహనము.	96—131

(శ్రీ)

న వ క థా మ ం జ రి.

కా॥ “ఆరంభంబులకెల్ల జీవము మహాత్మా! నీవకావే? భవ
తాదృగ్యామృత వృష్టిసొందు ఫలముల్ గార్యంబులే నీ
వయిగా
భారంబంతయువైచి పొరువము యావచ్చుక్కి గావిం
తుఁ బా
పై రక్షింపవె సత్సయత్నములు; దేవా! భక్తచింతా
మణి.”
భక్తచింతామణి.

చి ట్ట తొ ం డ ఁ దు.

కావేరితీరమున కాంచీపురమను పుణ్యక్షేత్రము గల
దు. అందుఁ దుంబురుండను నొక గంధర్వఁడుండెను. ఒకనాఁ
డతఁడు భార్యాసహితముగ నీశ్వరారాధనమునకై పోవుచుం
డెను. మార్గమున దుర్వాచుఁడు దనకుఁ గావలసినది తనివితీర
భావించి భక్తశేషమును లేడిసిల్లలకుఁ బెట్టుచుండెను. ముని

చేయు పోషణమునకుఁ దుంబురుఁ డచ్చెరువడి సంతోషమునఁ జిటికవేయ లేడిపిల్లలా చప్పుడు విని భీతిఁజెంది పారిపోయెను. దుర్వాసుఁడు కోపించి మీరు మనుజులరై పుట్టుడని శపించె. ఈశావశమున నితఁడొక వైశ్యునింట జన్మించి చిట్టతొండండును పేరునఁ బరగి తిరువెంగనాంచి యచ నామె బరిణయమై యామెయందు సిరియాళుడను నొక కుమారుం గనియె. ఈ వైశ్యదంపతులు శివభక్తులు. జంగములకుఁ బెట్టి నకాని భుజింపరు. అతిథులకుఁ బెట్టక వారెన్నడు కుడువరు. ఒకనాఁ డతిథులెవరును దనయింటికి రాకుంటచేఁ జిట్టతొండండు వీధినీధికిఁ బోయి చూచి యెవరును రాకపోవుటకు విసిగి మఱిపోవుచుండెను. అంత వృద్ధులు రోగులునగు దంపతులు గనఁబడ వారిదరిఁజేరి “మీదరిశనమున నాజన్మము పవిత్రంబయ్యె. మాగృహమునకు దయచేసి నాచేయు నాతిధ్యము స్వీకరింపుడు” అనియె. వృద్ధదంపతులు చిట్టతొండని జూచి, “మేము శివభక్తులము. శివవ్రతము చేసియుంటిమి. ఆవ్రతమున కుద్వాసనకావలయును. మేము కోరినదాని నీవొసంగిన నీయాతిధ్యము స్వీకరించెదము.” అని చెప్పిరి. చిట్టతొండండు సమ్మతించెను. మఱియు నావృద్ధదంపతులారనితో “ఓయీ! నీవు మాకిప్పుడు నీకుమారుని జ్ఞాంసము వండిపెట్టవలయును. ఇందుకు నీభార్య సమ్మతించ

నిచో మావ్రతభంగమగును. గావున నిపుడు మీయింటికిఁ జని నీ భార్య యభీష్టముఁ దెలిసికొనుము.” అని చెప్పిరి.

అంత నాతఁడింటికి వచ్చి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు భార్యకుఁ దెలుప నామె “కుమారుని మాంసమేకాదు. మనమాంసముచుకూడ నిచ్చుటకు సిద్ధముగనుంజిమని చెప్పి” మని పలికెను. చిటుతొండఁడు దిరిగి వారల దర్శించి, యా వృద్ధదంపతులు తన్నుఁ బరీక్షచేయుటకు వచ్చిన పార్వతీ కరమేశ్వరులని తలచికొని, భార్య పశ్చాత్తరమును దెలిపి వారిని దన భుజములపై నెక్కించుకొని తనయింటికిఁ దీసి కొనివచ్చెను. సిరియాళున కభ్యంజనము చేసి వానితల్లి తన కాళ్ళమీఁదఁ బరుండబెట్టుకొనెను. తండ్రి కుమారుని సమీపించి దయాపహీనుడై యమసదనమున కనిచి మాంస కండరములను భార్యకీయ నామె నచనముచేసి వృద్ధదంపతుల భోజనశాలకు రావించెను. వారు వచ్చి యుచితాశనములపై కూర్చుండియుండ నెనుట విస్తప్లు కరచి మాంస సహితముగ వడ్డనకావించెను. దంపతులు దమకు విందొనరించిన వారిఁజూచి, “మీయింట బాలుఁడెవ్వఁడును లేఁడా? లేనియెడ మేమిచట భుజివనొల్లము.” అని పలికిరి.

చిటుతొండఁడు దీనుడై “స్వామీ! మాకొక పుత్రుఁడు మాత్రమేయుండెను. తమసెలవుచొప్పున వానిని జూచి వాని కండరములు నుటచేయించితిని. ఇంక నాకు కుమారు

రుడు లేడని చెప్పెను. దంపతులు జాలిఁజేసి నీపుత్రుని
 పేరుపెట్టి గట్టిఁగఁ బిలుపుము. వెంటనే నీకుమారుడు వచ్చి
 కనిపించును అని వలికిరి. చిటుతొండఁడు సంతోషించి
 నాయనా! సిరియాళా! అని బిగ్గఱఁగఁ బిలిచెను. అపుడు
 వీధినుండి సిరియాళుడు వచ్చి నరదంపతుల రూపమున
 వచ్చిన పార్వతీ పరమేశ్వరులకును తలిదండ్రులకును నమ
 స్కరించి, నిలువఁబడియె. అంతట నాదంపతులు తమ నిజ
 రూపముఁ జూపి చిటుతొండని యతిధిపూజకును శివభక్తికిని
 మెచ్చుకొని వారి పూర్వవృత్తాంత మెఱిగించి యాసిరి
 యాలుఁడే కుమారస్వామియగుటఁ దెల్పిరి చిటుతొండఁడు
 శ్రావణమోచనముఁబొంది పూర్వరూపమున గన్పట్టెను.

వేదవతి.

పూర్వకాలమున కృతధ్వజుడను మునీశ్వరుడు మా
లావతి యను నామె బరిణయమై సుఖంబున నుండెను.
ఈతండు సమస్త వేదముల నామూలాగ్నిము గ్రహించి కథన
ము చేయుచుండెడివాడు. కొంతకాలమునకు భార్య గర్భవతి
యై సవమాసములు నిండి, భర్త వేదము పఠించు సమయ
మున నొక కొమరితం గనెను. ఆమెకు వేదవతి యని నామ
కరణముసేసి, వివాహ వయసున నీమెకు విష్ణుమూర్తికే
యిచ్చి వివాహము చేయవలయునని తలచు చుండెడివాడు.
ఇట్లు డ నొక దనుజుండీమె సౌందర్యమునకు మెచ్చి తనకు
వివాహము సేయుమని కోరెను. మునీశ్వరు డందుకు సమ్మ
తింపమి నద్యనజుం డలిగి యాతనిఁ జంపెను. భర్తచని
పోయిన దుఃఖము పట్టజాలక భార్యయు ననతికాలమున
మరణించెను. తన నిమిత్తమున తలిదండ్రులఁ బోగొట్టుకొనిన
వేదవతి దుఃఖమును పట్టజాలక, యొక సంయమినియై
కృష్ణాజనకమండలువులఁ గైకొని యొక యరణ్యముఁ జేరి
తపము సలుపుచుండెను.

లోకకంటకుండగు రావణుడచటి కరుగుదెంచి మా
నరిబున నున్న యావనితంజూది నీవేరేమి? నీవెవరి కొమరి
తవు? నీకతి యెవరు? ఇట్టివనంబున నేకతమోగ తపమున

నుండగతంబేమి? అని యడిగెను. వేదవతి వినియు వినని దానివలె నటించి యతిధి సత్కారంబాచరించెను. దనుజుం డీ ప్రశ్నములఁ దిరిగి తిరిగి యడుగ “అనఘా! నేను కృత ద్వైజాడను మానీశ్వరుని కొమరితను. ఆయన వేదాధ్యయ నం బాచరించి యాసుకృతంబున నన్నుంగని వేదవతి యను నామంబిడి విష్ణునకిచ్చి వివాహము సేయవలయునను తలఁ పుననుండెను. ఆయన తలంపెట్లుగక కలుపురేగుదెంచి నన్నఁ దమకు వివాహము సేయునుని కోరియుండిరి. అట్టి వారిలలో నొకఁడగు జంభుండను రక్కసుండు తనకోరిక కనువగు కృత్యుత్తరముం బడయవాలని నస తుష్టి జెంది నాతండ్రింబంపివైచెను. భర్తృవియోగంబు సహ పజాలక నాతల్లి మరణించెను. నాటనుండియు నేను వాజనకుపూనికిఁ దీర్పఁదలంచి విష్ణుని మదినిల్చి యతండ నాకు మగఁడగునని యిట్లు తలంబు సేయుచుంటిని” అని కలికెను. రావణుండు విని “యశావసమున సుఖంబులు వీడి కష్టముల కోల్చి శరీరము శుష్కింపఁ జేయుట యచితంబుకాదు. అలనా! విష్ణుఁడన నెవ్వఁడు నిర్జరులనైన జయింపఁగల సమర్థుడనై లంకాపట్టణమునేలుచు సకలైశ్వర్యముల ననుభవించుచుండిన నన్నొల్లక యెవఁడో విష్ణుఁడు నీకు మగఁడు కావలయునని చెప్పెదవు. అతని మీది చిత్తంబు విడిచి ననుం జేకొని యథాసుఖంబుగ విహరింపుము.” అని చెప్పెను.

ఆ తనినఁ జెప్పు మూసికొని యిట్టులను లోక
పాద్య వేదవేద్య వరదుఁ బరము
ననునమాను నచలు నవ్యయు హరిఁ జెవ
నాడఁ గూడదని మృగాక్షి మఱియు.

చ. తపములకెల్లఁ దాన ఫలదాత కులంబున కాదికర్తయై
యవరిమిత ప్రభావుడగు నాచతురాస్యుఁడు నాభిఁ
బుట్టె వి
శ్వపతి యహీనబాహుబలసార ఘనుల్గుఘ్రైటభాది దై
త్యకతులనెల్లఁ దుగ్ధడఁచె నారయవిష్ణుఁ డమాన నీ
యుడే.

ఈపలుకులనంతయు విశ్వసింపక యద్దాన వేశ్వరుండు
దాయ నయ్యంగనయలింగి యోయూ! నీవుపులస్త్యుని పాత్రుఁ
డవని నాతపః ప్రభావమున నెఱిగి నీకశిధిసకర్మ సమయో
చితంబుగఁ జేసితి. ఛీ! పొమ్ము నీయాటలిటఁ జెల్లపు అని
యాస్థలము విడిచి పోవనున్న సమయమున దశకంధరుండు
సమీపించి యాపె వేసలిఁబట్టె. అంత నయ్యంగన యొక
వేల వేయి, నది కత్తివిధంబునఁ దాకి కత్తిరించిన
కిరీయ వెండుకలఁ ద్రొంగ, నవి యారక్కసుని చేతిలోఁ
జిక్కి. అట్లు వెండుకలు చేతవచ్చుడు రావణుండు వెలుగు
వడుచు నామి తపము చేర్చికి నచ్చెరువొంది నిశ్చిన్తుఁడై

నిలిచెను. వేదవతి వానింజూచి “తవముననుండిన నేను నిన్ని పుడు శపించిన తపంబునకుఁ జేటుగలుగునని యూరకుంటిని. నామనసు నిజముగ వారిపై నుండ నేని నీకు నేను మృత్యువ శై నన్నుతపుణ్యజాతయనఁ జాలి నీలంకను బునరుద్భవ ముండి విష్ణుమూర్తి నేగ్రహించి నీవంశనాశన మొనరించెద.” అని చెప్పి, యిట్లు వరాభవంబు నంది యీతనిచేఁ దాకఁ బడిన శరీరముపై తీసియేలయని దిగ్గన నసలంబాపాదించి విష్ణుని మనమున నిడి సాదఁజొచ్చి దగ్ధమయ్యెను.

పిమ్మట కొంతకాలమునకామె లంకయందు తామర పువ్వున జన్మించి మొదట రావణునకుఁ గనఁబడ నతఁడు తన యాస్థానమందలి జోన్మ్యలకీవార్తఁ దెలుప నీమె జన్మ మరిష్టసూచకమనిరి. రావణుడా శిశువునొక బంగారు పేటిక యందునిచి సముద్రమున వదలిపెట్టించెను. పెట్టె కొట్టుకొని పోయి పోయి, తుదకు మిథిలానగరప్రాంతముఁ జేరి యచట భూమిలో గ్రక్కబడియె. మిథిలాధిపుండగు జనకుండు సంతానముంగోరి పుత్రేష్టిచేయుటకై భూమి దున్నించుచుండఁగ నాగటిచాలున నచ్చతమగు మందసము కన్పట్టె. దాని బయటికిదీసి ముద్రాభంగ మొనరింప రాకానిశాకరు రేకవోలె నొకకన్నయ జూపట్టె. దానింజేకొని నీతయను నామంబిడి యబ్బరంబుగఁ బెంచి యయోధ్యావతియగు దశరథునికి నీశ్వర వ్రసాదమునఁ గౌసల్యాదేవియందు నాతాయగార్థాంశంబున

జన్మించిన రామునకొసంగి వివాహముచేసెను. ఇట్లు కొంత కాలము గడువ ముదుసలియగు దశరథుండు రామునకు నేకరాజపట్టాభిషేకము సేయనున్న సమయమున, నాతని మఱియొక భార్యయగు కైక తనకు పూర్వము భర్తయైన సిన రెండువరములఁ దెలిపి రాముని వదునాలుగేండ్లు వనవాసమునకుఁ జంపుమనియు తన ముద్దుకొమరుడగు భరతునకు బట్టముగట్టుమనియు జేసింగోరెను. అదితప్పనియద్దశరథుండందుల కంగీకరింపవలసిన వాడయ్యెను. రాముఁడు వనమునకుఁ బోయెను. సీతాలక్ష్మణులు రాముని వెంబడించిరి.

అరణ్యమున రావణుని సోదరియగు శూర్పణఖ తిరుగులాడుచుండగ నామె కొమరుడగు జంబుకాసురుఁడొకపాదలోఁ జేరి తపముఁజేసి కొనుచుండెను. లక్ష్మణుఁడా పాదచేతఁజేరి ఫలములఁ గోయుచు నచటనుండినయసురుజాడక కత్తితోఁ గొట్టి నారక్కసుఁడు మరణించెను. తన పుత్రుని జంపినవారెవరని శూర్పణఖ వెదకుచు, నరులు చంపిరని తెలిసికొని తన కొమరుని జంపిన నరులను మ్రింగవలయునని కోపముతో రామలక్ష్మణులను సమీపించెను. కాని వారిరువురఁ జూచినవెంటనే రూపలావణ్యములకు లోనై యామెచిత్తము చంచలింపఁ దన్ను వివాహముకమ్మని రామునిగోరెను. ఏకపత్నివ్రతుడగు నాతఁడు సమ్మతించి

లక్ష్మణుని సమీపించి తన వాంఛితము వెలిపుచ్చ నతఁడును సమ్మతించకయె. శూర్పణఖ తనకోరిక నెరవేరమికి దుఃఖించి యిందుకు సీతయు కారణంబని యీర్ష్యజెంది యామెను బాధింపఁజొచ్చెను. లక్ష్మణుఁడేది యెఱిగి దానిముక్కు చెవులఁ దెగఁ గోసెను.

అంత నామె యపారమగు దుఃఖమును బొంది పెంటనే లంకకుఁబోయి తనయన్నయగు రావణునిఁ జూచి “అన్నా! దండకారణ్యమున నెవరో యిద్దఱు మానవ మాత్రులు తిరుగుచుండిరి. నన్ను సీచెల్లెలననియైన యోచింపక యానరులెట్లు చేసిరో చూచితివా! ఈపరాభవము నేనెట్లు నైతును. నన్ను పరాభవించుట నిన్నవమానించుట కాదా? మఱియు వారితో నొక సుందరాంగియుఁ గలదు. ఆమెకు నీవే పతివిగాఁ దగియుండువు. ఆమె సౌందర్యము వర్ణింప నేరికిఁ దరముకాదు. ఎట్లులైన నీవచటికిఁ జని యా సుందరాంగిని కొనితెమ్ము” అని హెచ్చరించెను. రావణుఁడందుకు సమ్మతించి యతిరూపముఁదాల్చి రామలక్ష్మణులింటలేని సమయము గని సీతను సమీపించి తన వృత్తాంతముఁదెలిపి నిజరూపముఁదాల్చి, తన వెంట వచ్చినచో లంకకు రాణిగఁ జేసెదనని యామెతోఁ జెప్పెను. సీత వాని రూపముజూచి భయపడి మూర్ఛనొందెను. వడియుండిన జనకజం బొదివివట్టి తన యరదముపైఁ బెట్టుకొని లంకకుఁ

గొనిపోయెను. రామలక్ష్మణులు వర్ణశాలకువచ్చిచూచి
 సీత లేమికి కడువిచారముజెంది లంకాధిపుండగు రావణుడు
 సీతనెత్తుకపోయినట్లు తెలిసికొని పెదకుచు మార్గమున
 కిష్కింధాపురముఁ జేరి సుగ్రీవునితోఁ జలిమిఁ జెంది వాను
 మ తుని లంకకుబంపి సీత వృత్తాంతము తెలిసికొని వానర
 బలముతో బయలుదేరి లంకనుజొచ్చి పుత్రామాత్యమిత్ర
 బంధు సహితముగ రావణ కుంభకర్ణుల వధించి సీతం గైకొని
 నిజపురంబునకు జనిరి. రావణుని మరణమునకుఁ గారణమగు
 సీత పూర్వజన్మమున వేదవతి.

కాలనేమి.

ఇతఁడు రావణుని మిత్రుఁడగు మారీచుని కుమారుఁడు. ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణునిచే వధింపబడిన వెనుక రావణుఁడు రామలక్ష్మణులతోఁ బోరి వారిపై బాణవర్షము గురిపించి శక్తిప్రయోగమున లక్ష్మణుని మూర్ఛనొందించె. అట్లు పడియున్న లక్ష్మణుఁజూచి రాముఁడు “ప్రాణతుల్యుఁడగు నా సోదరుఁడు విగతజీవుఁడై మేదినిపై వ్రాలె. ఇత నాబ్రతు కెక్కడ? సీత యెక్కడ? నాతమ్మునికొఱకీ సంగర మెక్కడ సంభవించెను?” అని విలపించుచుండెను. సుషేణుండు లక్ష్మణుఁ బరీక్షించి రామునితో “లక్ష్మణుఁడు మృతుఁడుగాదు. మాఘమున కళలెప్పటివలె నున్నయవి. కరతలంబు పద్మపత్రింబుల పగిదిఁ జూపట్టెను. నయనంబులు ప్రసన్నతపహించి యున్నయవి. నాడియందేమాత్రము దోసము కనిపించదు. విగతజీవునకిట్టి చిహ్నములుండునా?” అని వలికి రాఘవేంద్రుని మనమునఁ గల సందియంబు పోఁగొట్టెను. మఱియు నామ్రోల నిలిచియున్న మారుతిఁజూచి, “ఓయీ, తడయక నీవోషధిశిఖరికడకుఁ జని దాని దక్షిణ శిఖరంబుననున్న విశల్యకరణి, సంధానకరణి, సౌవర్ణకరణి, సంజీవకరణి యనఁ బరగు దివ్యోషధములఁ దెల్లనారక పూర్వము గొనిలెచ్చి

లక్ష్మణుని బ్రతికింపు"మని పలికెను. వాయునందనుండు వలెయని 'యుత్సాహపూరితుడై యొక్క మహానాదంబుఁ జేసి సముద్రప్రాంత కాంతారమండితంబైన యొక కొండ నెక్కి యమృతమహీధరంబు మహీతలంబునం గుంగఁ బాదంబులూఁది గగనంబున కెగసి మహావేగంబున నుత్తరాభిమంఖుడై పోవుచుండె. అవ్వడావృత్తాంతంబు చారుల వలన దళగీవుండు విని యొక్కింతసేపు విచారించి యర్ధరాత్ర సమయంబున నెవ్వరికిం గానరాకుండ మారీచపుత్త్రు మంది రంబునకుంజనియె. అటనుండిన యాతుధానులందఱుఁ గాలుండని శంకించి భయంబునఁ దొలగి నొక్కవెరపున వానిడా యంజనిరి. అపుడు రావణునిరాక యెఱిగి కాలనేమి శీఘ్రంబున నెమరేగి వినయంబునందోడితెచ్చి యుచితాసనంబున నాసీనుఁడేసి నానావిధోపచారంబులు గావించి మెల్లగ, "దాన వేళ్వరా; నేను జేయఁదగుపనియుండిన పిలిపింపక యానడుతే యి నిటకురాఁదగునా? అయిననిచ్చటకి నొంటరిగఁ జనుదెంచిన కార్యమునానతిమ్మ. నేదానివేవేగనొనరించి కృతార్థుండ నయ్యెద" ననిపలికెను. కదనంబున లక్ష్మణుండు మూర్ఛితుండైన నాతని బ్రతికింపఁ బూని మారులనందనుండు తెల్లవారే లోపున సంతవనిఁ జేర దోగిరికేగు చున్నవాఁడు. అలక్ష్మణుండు సూర్యోదయమైన పిమ్మట పునర్జీవితండు గానేరడు. కావున నందదనుక నీనేరపు నుపయోగించి వ్రయాణమునకు విఘ్నమునెయుము. నీవు నీజనకుని పగిది

మాటల నేర్పియింటివి. వేగముగఁ ద్రోవకు నడ్డముగఁ జని కదనంబొనర్చి యప్పీయం జంపుము. ఇక నొక్కయుసాయం బుగలదు. అది యెద్దియన నోమారీచనందనా! ద్రోణగిరి సమీపమున నొక్క యగాధంబైన సరోవరంబు గలదు. అందు ఘోరంబైన యొక మహాగ్రాహి నివసించియుండు. ఇంద్రాది దేవతలైన దాని నోరంబడి గ్రమ్ముట జ్ఞానికి వచ్చుటకు సమర్థులు గారు. నీవచట మాయామయంబైన యొక్క తాపసశ్రమంబు నిర్మించి యందొక్క మునివై యుండి యుసాయంబున హనుమంతు నక్కొలనికడకుం బుచ్చుము. అతఁడమ్మకరిచేత మ్రింగఁబడినవాఁడై మృతుండగు. దానం జేసి మన యుద్యోగంబంతయు సఫలంబగు. నీవీ కార్యంబు గావించి కీర్తివడయు" మని రావణుడు చెప్పెను.

ఈమాటలు విని శాలనేమి "ఓదనుజవల్లభా! నీ మాటల వెదరు పలుక నేరికి కక్కంటు? నీవు వచ్చినయట్ల కత్తి కంచనలేక కార్యంబు నెరవేర్చెద. అయిన నాకుఁ దోచిన యొక్క మాటను విన్నవించెద. నీభయమున మజ్జనకుండరిగి శ్రీరామ కరంబులఁ గూల్పంబడిను. ఆమహత్పుని పేరు విని నంత మాత్రమున నాగుండె లవియుచున్నయవి. అంతియికాక ఖరదూషణలును కృహస్తుఁడును కుంభనికుంభులును కుంభ కర్ణుఁడును హరిహరతుల్యవీరులగు నయ్యతికామమహాకాయు డును మేఘనాథుఁడును కదనంబున మడిసిరి. రాముని జంపుట

అటు లోచి నీవారని కడకేగి జానకి నిద్రి రక్షింపుమని
 నేడుటయు నీయనుజండగు విభీషణురాలించి యారనికి లంకా
 రాజ్య మిద్ది నీవు వనంబున కేగుటయు నుచిత" మని చెప్పె
 ను. రావణుం డిది యంతయు నాలకించి పాదతాడిత భుజం
 గంబువోలె లేచి చంద్రహాసంబుఁ జేబూని వానిం దెగవేయఁ
 దొడంగె. కాలనేమి భయంబుగొని నీకింత కోపంబేల? నీవం
 చినయట్లు కావించెద నని పలికి నమస్కరించి యనుజ్ఞపడసి
 వేగంబునఁ బోయి పాపని మార్గంబునఁ దన మాయచే నతి
 రమ్యంబుగ నొక్క యాశ్రమంబు నిర్మించి కవటముని వేషం
 బుఁ దాల్చి మిథ్యాజపంబు సేయుచు హనుమదాగమనంబు
 వ్రతీక్షించుచుండె.

అంత ననతికాలంబునకు హనుమంతుం డేగుదెంచి
 యమ్మాయాశ్రమముం జూచి తనలో "మును జాంబవంతుని
 యానంగొని సంజీవకరణిం దే జనునవ్వు డిట్టివనము గన్పట్ట
 దయ్యె. భ్రాంతాత్ముడనై ద్రోణభూధరముఁ జేరెడి ద్రోవఁ
 దప్పితి నో, లేక యిది మాయాశ్రమమో లోచకున్నయది.
 ఇది యొక నిజమగు నాశ్రమమైనచో నొక మఱిని వరుఁ
 డుండక మానదు. కావున నీయాశ్రమముం జొచ్చి యమ్మహా
 నీయునిచేఁ ద్రోవ చొప్పెఱిగి పోయెదనని యనుకొనును
 తరుగుల్మలతాదులఁ బరికించుచు బోయిపోయి యొక వర్షకా
 లాంతరమున విభూతి రుద్రాక్షతలఁ దాల్చి కాషాయవస్త్రము
 ధరించి జటాజాలజంధంబు శిరమునఁ బాదుకొలిపి యిరువం

కల దండకమాడలుపులనునిడి నాసికాగ్రమునఁ జూడుకలు
నాటించి యోగాసనంబునఁ గూర్చుండి నయనయుగళ మర్థని
మీలితబైతినర్ప జకమాల పూసలు దిగ్వికృతులు ముని
నేషధారియై కకుటజపము సలుపు కాలనేమిని జూచెను.

ఆతనిని నిక్కంపు మానిగఁ దలంచి వినయ విసమిత
గాత్మకై విమలభక్తి వందనమునర్పి యమ్మాయారథసితో
“మానివరేణ్య! ఏను మూరుత పుత్రుడగు హనుమంతుడను
వాడను. దోణగిరినుండి దివ్యమహాషధులఁ గొనితెచ్చు
టకుఁ బోవుచుఁ ద్రోవతప్పితిని. నిజమగు తెఱఁగుఁ జెప్పిననుఁ
బోవుము. అతియకాకమునందా! డప్పినిబడలియున్నవాడ
ఈవనంబున నిర్మలతోయంబైన జలాశయంబొక్కటి గలదేని
యానతి” మృని యడిగెను.

మాయారథసి కనులదెఱచి “వాయునందనా! జానకీల
క్షుణసహితై రాముడు కానలకేగుటయు, రాక్షసవల్లభుం
డు జానకినెత్తుకొని పోవుటయు, రాముడు వనచరోపేతుడై
వారాశిబంధించి లంకకుఁ జనుటయు లక్ష్యుఁడు రావణ
శక్తిచే రణరంగమున మూర్ఛ నొందుటయు నవనివాయకుని
కుంపున నీవుదోణాద్రినుండి సంజీవనీకరణి నామకౌషధంబు
తేబోవుటయు నేను యోగదృష్టిచేఁ గనుఁగొని యున్న
వాడ. నీవు సర్వలోక హితకరుడగు రామునకు భృత్యుడ
వగుటం జేసి నాకు మిక్కిలి పూజనీయుడవైతివి. అమ్మహా

త్తుని కార్యంబు నీకుంబోలె నాకు నవస్యకర్తవ్యంబై యుండు. నేనిప్పుడొక్క మంత్రంబు నీకుపదేశించెద. దానిఁ బ్రతిగ్రహించితివేని నీకభీష్టలాభసిద్ధియగు. సంగ్రామంబున శత్రుజయంబుగలుంగు. అమ్మంత్ర కృభావంబున దివ్యావధులు దమయంతం దాము పొడసూపు. అదియునుంగాక మదీయాశ్రమంబున నమృతకల్పంబులైన పక్ష్యఫలంబులు సమృద్ధంబులై యున్నయవి వీని నుపయోగించి సుధోపమంబైన మదీయకమండలు జలంబుద్రావి యారాత్రి యిచ్చట వసియించి సంచేనవ్యాది దివ్యావధు లిచ్చటన యున్నవి గాన వానింగొని కృభాతకాలంబున యధేచ్ఛంజనుము. మత్స్రసాదంబున క్షణమాత్రంబుగో లంకాపురంబు కృపే శించెదవు.” అని చెప్పెను.

విషమిశ్ర మధూపమంబైన వాని పచనంబులు విని వాయునందనుండు “మానిశేఖర! లంకాపురంబున లక్ష్మణుని మూర్ఛచే రాముండు వ్యసనియైయుండ నేఫలములు భుజించి యెల్లచట నిద్రింతును? ప్రొద్దుపొకిచిన సౌమిత్రి మనఁడు గాన నెటులైన నీరాత్రి మందులుగొని శీఘ్రమున లంకకు జేరవలయు. నీకమండలు జలమున నాదప్తి దీటరు. ఇవ్వనంబున హృదమెచ్చోటఁ గలిగిన నచ్చటికరిగెద. జాగుసేయక

“సెలవి” మ్మని కలికినఁ గృత్రిమముని మందహాసవికసితము
 ఘటై యనిలసూతుని గనుఁగొని, “ధీరవరేణ్య! తూర్పుదెస
 నొక దివ్యసరోవరముగలదు. శీఘ్రగామివై యచటికటిగి
 కనులుమూసికొని యాసలిలము దప్పిదీటఁ గోలి చను
 దెమ్ము. నీకొక మహామంత్రం బుపదేశించెద” నని పలికి
 యొక శిష్యుని తోడిచ్చి కుంపెను. వాయుసుతుండు సరో
 వరము సమీపించి లోపలకు దిగి యతిపిపాసితుఁడై నీరు
 ద్రావుచుండగ, మును మకరము కుంతంబున దంతిరాజుఁ
 బట్టినమాడ్కి యొక మకరి హనుమంతుని పాదములువట్టెను.
 బలవంతుండగు నాతండు తన వాలంబున దాని దంతములు
 విఱుగం బ్రహరింప స్థానబలిమిగల మకరి పావని గాఢమృగం
 బట్టి మ్రింగఁజొచ్చెను. అసమయంబున ననిలతనూభస్మంధీఁగ
 నేమిసేయుదు. నన్నీమకరి తప్పుక మ్రింగును. నేనీచట దీనిచే
 జావలసివచ్చినది. అచట రామశార్వమేమగునో ఇప్పటికి
 సూర్యవంశయశంబును కీశవంశకీర్తియు నశించెడి కాలంబా
 సన్నంబయ్యె.

అని విచారించి కొంతవడికి ధైర్యమవలంబించి యి
 వ్వుడు కలవళింపనేల. ‘అల్పగాత్ముండనై దీనియందరంబు ప్ర
 వేశించి వధింతుఁగాక. అని నిశ్చయించి యుంగుష్ఠచూత్తుం

దై గరళపు ముద్దయుఁ బోలెమందుచు దాన్ని కుక్కిలోనఁబ్రేవే
శించి శరీరంబుఁ బెంచి దాని నరములు ద్రోచి నెమ్మలు
చూర్ణంబులుచేసి మాంసంబుఁ జెక్కి సంధులు నలుము
గావించి ప్రేవులు ముద్దచేసి యూపిరి వెడలి రాకుండఁ గంత
బిలంబున కడ్డాబుగఁ బడియె. మకరి యావేదన సహింపం
జాలక యిది నాకు నటుగు నాహారంబుగాదు. దీన నిక్కంఁ
బుగ మరణంబు సంభవించునని తలఁచి యూపిరి వెడలక కొం
డొక సేపునకు వంచత్వంబునొందె. అంత నమ్మరున్నదనుండు
దాని యుదరంబు ఛేదించి వెల వలికి నిర్గమించి ఘోరంబగు
మకరి కిల్లేబరంబీడ్చికొని శీఘ్రంబునఁ దగ్గరలోవరతీరంబుఁ
జేరె. అంత నమ్మకరి తన యాకారమువీడి సుందరాకార
యువతియై చూడనొప్పె.

మారుతి యీమార్పుంజూచి యచ్చెరువొంది ఆహా!
మాకరరూపముమాని భూరితేజో రమణీయమూర్తియగు
సుందరియై కననయ్యెడి. ఇదియేమిచిత్రిమా. అని తలఁచుచుం
డగ నాయువతి, “మారుతీ! నీవ్రసాదమున మాకరరూపము
వీడి నేటికి నా స్వశరీరముఁ దాల్చితిని. నాకవ్వములు గట్టె
క్కి కృతార్థనై తిని. మఱియు “నోయనిలనందనా! ఇది దితిజ
మాయావినిర్మితవనంబుగాని మునితపోవనిగాదు. కాలనేమి

యను రక్కసుండు దశకంఠపనుపునఁ దన మాయచే దీని నృజించి తాపసివేషంబుదాల్చి నీకంఠగాయముసేయ వేచి యుండె వీనిమాటలు విశ్వసింపక వధించి ద్రోణాద్రికరిగి దివ్యౌషధములఁ గైకొని రయంబున లుకకుంజని లక్ష్మణున కిచ్చి బ్రతికించి సత్కీర్తివడయుము. ఏను ధాన్యమాలిని యను పేరంబరంగు నక్సరఃకాంతను మహాత్ముడైన శాండిల్యముని శాపంబున నీసరోవరంబునందు మకరినై యుండు పెరింగి యున్నవాడగుటంజేసి, రావణుండు నాచేత నిన్నుఁ జంపించువాడై మారీచనందనుండైన కాలనేమియనువానిఁ బనిచిన, వాడిమ్మాయావనంబు నిర్మించి కపటమునివేషంబు దాల్చి యుపాయబలంబున నిన్నిచటకీ బనిచె. నేను శాప వశంబున నినుఁబట్టి మ్రింగితి. నీవు మహాబలవంతుఁ డగుటం జేసి నన్ను వధించి కుశలివై తీరంబునకుం జనుదెంచితివి. ఏను భవత్ప్రసాదంబున మునిజన్మ శాపవిముక్తనై గ్రాహీ యావంబుఁ బరిత్యజించి యెప్పటియట్ల దివ్యరూపంబు ధరించి కృతార్థునైతి. నేనింకఁ బురందరుని కొలువునకుం జనియెద. అశక్త యొనంగు” మని కలికి యధేచ్ఛం జనియె.

అంతఁ బవమాన నందనుడతి రయమానఁ గపట వేషధరుడగు కాలనేమికడకుఁ బోయిన నవ్వీరుంగాంచి యుండు “అనిలతనూజ! ఏమియింత జాగుసేసితివి? జలములఁ

గోలి దప్పి తీర్చుకొంటివా? నేనిపుడు పడేశింపనున్న మంత్ర
రాజమును స్వీకరించిన, దాన నన్నిమందులు గనవచ్చు. దీని
కెనయగు గురుదక్షిణనిమ్మ." అని వలికెడు. అంత నవ్వన
చరుండు,

క. గురుమంత్రంబున కెనయగు

గురుదక్షిణ యొసంగఁబోలుఁ గొనుమిదె నీకుఁ

గురుదక్షిణ యిచ్చెదనని

గురుమ ప్రించుచు వాని గుడియలనియఁ.

అంత నమ్మారీచనందనుండు కోధపూరితుడై తత్
క్షణంబు కృత్రిమమునివేషంబు బరిత్యజించి నిజరూపంబుఁ
దాల్చి మండలాగ్రంబున నాసుగ్రీవ నఖుని వక్షంబు వేసిన
నలండు చెండువడక గండుమిగిలి కరతలంబెత్తి దురాత్మా!
నీమాయలిటఁ జెల్లవు. మదీయ పాణిప్రహారంబుఁ గొనుము.
దీన నీకుం జావు సిద్ధిచు. ఇంక నెక్కడికేగవచ్చునని తర్జించు
చుఁ బెడతలవేసెను. అంత వారక్కసి డస్సి పక్షిరూపంబు
దాల్చి కక్షనంజాతవాతంబులఁ దూలందోలుచు నిశాతనఖం
బుల వ్రొచ్చుచు విజృంభించిన, నమ్మహాబలనందనుండు నిశాత
నఖంబులఁజేరుచు కఠోరముష్టిం బొడుచుచు దీర్ఘవాలంబునం
దట్టుచుఁ జరణనఖతుండ పతల్లింబులు విఱిచి నుగ్గుసేసె.
అంత వాఁడు కఠిరీరూపంబు మాని సింహకారంబు

దాల్చి హుంకారంబుఁ జేయుచు రథసాతిశేకంబునం గవిసిన నప్పవన నందనుండు శరథంబులీల నవలీల వానిమీది కుటికి ముష్టిసాతంబునఁ దదీయ దంష్ట్రలు విఱుగంబొడిచి నెమ్ములు విఱుగ బాదంబుల దన్ని కరతలంబున శిరంబు వగుల వేసెను. అంత నద్దానవుండా రూపంబు చాలించి సుగ్రీవ రూపముఁజెంది “మూరుతీ! లక్ష్మణుండు మూర్ఖుడేటి దశగ్రీవునితో కడుదైర్యంబున నుగ్రసమరంబు గావించుచున్న వాఁడు. ఇంక సంచేవనీకరణిం దేవలదు. ఇచ్చటచుండి గ్రీష్మ ర లంకకుం జనుచు” మ్మని కలికెను. హనుమంతుండిది రాక్ష సమాయగాని నిక్కముగ వీఁడు సుగ్రీవుండు గాఁడు. వీని మాటలు విశ్వసింపఁదగవని యెంచి సుగ్రీవా! మనము చిన్న నాటనుండి యుదయమున వ్యాయామము సలుపుచు తుదను ముష్టిఘాతంబులు సలుపుచుంటిమిగదా. నాముష్టిఘాతంబు నకు సుగ్రీవుం డొక్కరుండ సహింపఁదగు. నీవు నిజముగ సుగ్రీవుండవైన నాపిడికిలి పోటుల కాగుము అని గంధసింధు రంబు పైకి లంఘించు సింగంపుఁ గొదమథంగి వానిమీది కుటికి దంతంబులురాల నెమ్ములు విఱుగ శిరంబువగుల ముష్టి ఘాతంబుల బడలుతుడంజేసిన నమ్మాయా సుగ్రీవుండు కాలనేమి రూపంబుఁదాల్చి కోదండంబుగొని కాండవ్రకాం డంబు వరఁగించుచుఁ గొండొకసేపు నానావ్రకారంబుల భండనంబు గావించె. అప్పుడవ్వనచరశ్రేష్ఠుండు కాలాత్య యుంబైన గావ్యంబు చెడు. తడవుగాకుండ వీని వధింప

వలయునని తలంచి లయకాలదుద్రాక్షుని తెలుగున కాద్ర
 రపోల్లాన భాసురుండు వాలచలనంబునఁ దదీయ శరవరఁ
 రలు విలియదట్టుచు నద్దనుజాధముని గ్రిందం బడఁద్రోది
 రానుమీదై సర్వాంగసంధులు నొప్పించి హీనసత్త్వంజేసి
 కంఠనాళంబుఁద్రొంది వధించి కాలుపోలికిం బుచ్చి ద్రోణా
 ద్రిం జేరి యోషధులసహితంబుగ నాయద్రీ నూడఁజెఱికి కొని
 వచ్చి వానరసేనా మధ్యంబున డించి కొనల్యానందనుని చర
 నారవిందంబుల కభివందనంబు గావించి సుగ్రీవ జాంబవదాదు
 లకు సమన్కరించె. సుషేణుండు గావలసిన యోషధులం
 దీసి యొక సిలాఫలకంబుపై నిష్పేషణముచేసి సామితి
 కొనఁగ నావృధుబలుండు క్షణములో మూర్ఖదేటి విశల్కుం
 డై నిద్రితుండగు పురుషుండు మేల్కొంచిన తెలుగున లేచి
 సుఖాసీనుడయ్యె.

సు బు ద్ధి—దుష్ట బు ద్ధి.

మాహీనగరంబున సుబుద్ధి దుష్టబుద్ధియునను వర్తకు లిద్దఱు తద్దయు సౌహార్దంబు గలిగి వర్తింతురు. వారు ధనార్జనము సేయు తలంపున లాఠి విలాసికింజని కొంతకాలం బుమ్మడి వ్యాపారంబుగావించి యభిమతం బొడఁగూడుదు నభిజనంబునకు మరలి యరుదేర దుష్టబుద్ధి సుబుద్ధితో “మనము ధనసాధనయించుట ప్రకటించుజనదు. న్యాయార్జితంబిది యెవ్వరెఱిగిన గొఱతయేమి యనకుము. సరఘా సముత్కరసహజైతంబగు మధువుం గరుణదొఱిగి లోకులు చేకొందుగదె? కావున నగరంబుకడ నెక్కడనే నొక్క యెడ మన రొక్కంబు గుప్తంబుగావించి సోవుదము. వలసిన తఱి వచ్చి పుచ్చుకొందము.” అని యొడఁబడం బలికి యిరువురును ధనంబు సర్వభోక బిందెయందు బొందుపఱచి సాభిజ్ఞానంబుగ నొక వటావృక్షంబుచెంత లాఠు లెఱుంగకుండం బాతి తమ యిరవుల కరిగి యెప్పటివొప్పు దప్పక చెలిమి గలిగి సుఖంబుండిరి.

ఇట్లు కొంతకాలంబు గడచిన నొక్కనాఁడు దుష్టబుద్ధి గుప్తప్రకారంబునంజని యాబిదియంగొచ్చి పుచ్చుకొని

వచ్చి దాఁచఱికం బానరించి పిదపఁ గొంతకాలమునకు
సుబుద్ధి గనుంగొని “మనము ధనంబుఁగొనివత్తము. మనకింక
శంకింపంబనిలేదు. పెద్దకాలంబు లోకులం గనుమూసితిమి.
ఇప్పుడు మనయొద్ద రొక్కంబులేదని యుల్లంబులందెల్లరు
విశ్వసించియున్నవారు. పెటపెటింగినఁ గొఱుతలేదు. రాజ
స్వంతంబగు విషయంబున వసించుచున్నవారము. చను
దెమ్మ” అని తోకొని చని గుఱుతు వరికించి యచ్చటం
గొచ్చి చూడ ధనంబు గనవడదయ్యె. అంత దుష్టబుద్ధి
తనముందట విషణ్ణుడై నిలుచున్న సుబుద్ధిజూచి కరంబున
నురంబువృత్తింపుకొని “యోరీ మిత్రోద్రోహీ! ఆహా! యెంత
పనిఁ జేసితివిరా. ఎప్పుడో యొంటివచ్చి ధనంబువహించి
యేదియు నెఱుంగని వానితెఱుగున వాయెదుర విషాదం
బభిఁయించి దక్కించికొనం జూచెదవే? ఇచ్చటఁ దాఁచిన
ధనంబు మనముదప్పు నన్యులెవ్వరైన నెఱుగుదురే? అది
నీవెఱుంగకుండఁ గల్గువచ్చి నడచిపోయెఁ గాబోలు. కా
నిమ్ము; రారమ్ము. నిన్నుఁ బోనిచ్చెదనే? వారి వీరివలె
దుష్టబుద్ధి యలాతులం బోవువాఁడని తలంపకు. నానామ్ము
నీచేతఁ గ్రొక్కింపకుండిన నేనొక మగవాఁడనే” యనుచుఁ
గినుక హెచ్చుగఁ దెచ్చుకొని గ్రొక్కున జైరవాసంబు పుచ్చి
నడుమున బిగియజుట్టుకొని సుబుద్ధిం గటివస్త్రంబునం గరంబు
జొప్పించి న్యాయస్థానమునకు రమ్ము. నీవక్కడఁగాని చక్కఁ
బడిన యొక దింప సుబుద్ధి మనంబునం దేవగించి యురక

యేలనేలవిడిచి సాక్షుచేసెదవు, నామాటలువిని యావల నీకుఁ
జోచినట్లు చేయుము. పట్టువదలు" మన దుష్టబుద్ధి నాలుక
మిగుల రాసీకుము. నీకుఁ దాళికయుఁడుఁగాని సాక్షుం
గోలుపోయిన నాకుం దాళికకు నెంతదూరము. ఇంతచాలక
నీవలుకులు సహితము వినవలయుఁగా? నిన్ను విడిచెదనే
యన నుబుద్ధి నీవు రమ్మనిన చోటునకు వచ్చెద. పోదము.
చేపట్టు విడువుము. ఆని విడిపించుకొని వెంబడింబోవ నాతం
డు న్యాయాధిపతిని సమీపించి తన వృత్తాంతమంతయు నివే
దించు రెండవయాతండును మహావృథా! అట్లు మేమిద్దఱును
ధనంబు గుప్తంబు గావించి యిప్పుడు గొచ్చిచూడఁ గానం
బడదయ్యె.

నేనింతయెఱుంగుదు. మఱియొక్కపాపంబెఱుంగ. నా
వని న్యాయాధిపతి ధర్మాధిక్వతులరావించి ఫిర్యాది ముద్దా
యాల నవ్వగించి వీరితగవు దీర్చుండని నియోగింప వారు
వారి వివాదం బవధానంబుతోడ నవధరించి ఫిర్యాదింజూచి
ముద్దాయి ధనముగొనినందుకు సాక్షులున్నారా? యని యడి
గిరి. అయ్యలారా! దొంగపెరలెఱుంగ దొంగిలించునా?
మేము ధనంబుఁ బాతినచోట వటవృక్షంబొక్కటిదక్క
నన్యంబులేదు. కటకటా! యింక నేనెక్కడనుండి సాక్షిఁ
దెత్తునని యాననంబుదీనంబుగావించుకొనినవలికి కొంత చిం
తించి వెండియు నిట్లనియె. ఇదే నాకవధంబువినుండు. నేను

- సామాన్యతలకు భక్తుండనేని స్వప్నావస్థయందును బరద్రవ్యాలు హరియించుకలంకనేని సత్యకీలుండనేని నవ్వుట వృక్షంబగుణగణ్యులరగు మీరెల్లరు వివసాక్షి. భావంబున అందించి సత్యంబు కలుకుంగాపురమని యెలుంగెత్తి కలుక నీతండెట్టి మహానుభావుండో యిట్టిశపథంబుగావించు మఱి యొకనికి శక్యంబేనునియు శపథమాత్రంబున నేమయ్యెఁజెప్పి నచొప్పు తుదముట్టఁజూడక యిదమితథమ్మని నిశ్చయింపరాదు. కల్లనిజంబులు దైవంబయెఱుంగుననియుఁ బరికింప నీతండె థనం బకహరించి యాతనిపము నిందమోపి తాను సత్యవం తుండనిపించుకొనవలయునని యింతగొంతుగావించెడుంగాబోలుననియు నవ్వుటం జూపరులు వెక్కుకెఱుంగుల నాడికొను చుండ సభాసదులు కరంబు వెఱుగువడి యన్యోన్యముఖావ లోకనంబుగావించి యిట్లు శపథం బశ్రుతచరంబని ముచ్చ టించుచు నవ్వణిజాలంజూచి నేడు మిక్కిలి ప్రొద్దుపోయె టేవు వలునాతరండు. మీవివాదంబు కరిశీలించెద మనవుడు నల్లెనుని వారలు తమ నిలయంబుల కరిగిరి.

అంత దుష్టబుద్ధి నాటిరేయి నిజగృహ బహిర్ద్వారంబు కపాటపీఠంబు గావించి గర్భాగారముండేరి తన జనకుని రావించి యతనితోడ భాగుత్తథనాపహరణంబాదిగ స్వకృతంబు సర్వంబు నివేదించి “అర్థంబు సకలపురుషార్థ సాధనం బు థనంబునకు దుస్సాధ్యం బొక్కటి లేదు. లోకులు కుల

విద్యారూప గుణవిహీనునేని ధనవంతుని సర్వసంపన్నుడని వచియింతురు. సకల దురితంబులకు దారిద్ర్యంబుంబోలె సకల దురిత త్తుణుణంబునకు నర్థంబు నిదానంబు తదార్జనంబునకై చేయుదురితంబు పాచితంబునం బాచికొన వచ్చుఁగాన నష్టిధంబుననేనిఁ బురుషుండు ధనం బార్జింపవలయునని నీతికోవిదులు వక్కాణింతురు. దానంబట్టి యొక్కమెయి రొక్కంబు సజ్జాన్వితతి. హస్తగతంబగు విత్తంబు దక్కించుకొను వెరవుగలిగియు వీరిండితనంబున బాటనినునవేల? ఒక సమపాయంబు చింతించియున్నవాడె వినుము. జాగుసేయక వేగకమున్నపోయి యా మట్టితోఁజ్ఱినడంగి యశ్వశుద్ధవయి యుండుము. తేపు ధర్మాధిక్యతులు చనుదెంచి యావృక్షంబు నడుగుతటి జంపుగావింపక యచ్చట ధనంబు సుబుద్ధి హరియించెనని యొత్తిలివలుకుము. ఇంతమాత్రంబు నాచెప్పినచోవ్వు గావించితేని మనవత్సంబు జయించు.

ఆనవిని యాతండు పాయంబుచింతించుచో రాగల యపాయంబు సహితము చింతింపవలయు. లేనిచో శాబకంబులం గాచికొనంబోయి కోలుపోయిన బకంబుచందంబగు ఆకథ నీకుఁజెప్పెద నాకర్ణింపుము.

ఒకనింబవృక్షంబుమీఁద బకమిధునంబుచేరి వానంబు చేయుచుండ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు బకాంగన గర్భంబు

దాల్చి తనభర్తతోడనేగి యక్కడక్కడం జిడుగులు ముక్తు
నం గఱచికొనివచ్చి గూడుపన్నికొని యండంబులిడి పొదిగి
బోదలంగావించి యేదుచు నొక్కనాడు తనపెనిమిటి
కిట్లనియె.

తొల్లి యీవృక్షంబుమీదఁ జక్షులనేకంబులు వసిం
చుచుండ వానిపిల్లలనెల్ల యీక్రిందిపుట్టలోని కాలభుజంగంబు
భక్షించిపోవ దానిరాయిడింబడఁజాలక యీపులుంగులెల్ల
వలసపోయె. ఈవృక్షంతయు విన్నయప్పటంగోలె నామనం
బెరియుచున్నయది. ఎఱుంగక యీతెరువుం జేరితిమి. అక్క
టా ! ఈనెత్తురుగందుల నొక్కయిడుమదొడరిన నేనెట్లు
పైరింతునని బాటబాటం గన్నీరు దొరుగ నెలుంగుకుత్తుకం
దగుల మాటరామి నూరకున్నదయితంగనుంగొని బకోటంబు
దానుంగొంత చింతించి యేలయూరక యుమ్మలించెడు. మన
ముమ్మలికంబడి కొండొకకార్యంబు సాధింపబోయెదమే?
ఊహింపము. శత్రువుం బరిమార్చువెరపు మనంబునందొక్కటి
పరికించితివినుము. ముంగిపాదదొరకొని యీపుట్టదనుక
నక్కడక్కడ నొక్కొక్కమీనంబును వైచియుంచెద. అట్లు
చేసిన మనయిచ్చంబు సిద్ధించుననివలికి యాక్షణంబబోయి
కొలఁతునమీలంబట్టి యట్లువైచియుంచుడు. ముంగిపాదపెడ
లి యమ్మీనంబులం దినుచువచ్చి పుట్టపట్టుంజేరి యాయుర
గంబుం బరిమార్చి యాభూరుహం బారోహించి బకశాబకం
బులభక్షించి చనియె.

కావున నొకటిసేయబోయిన మఱియొకటియగు వ్యవహారంబునునఁ బాఠినకంబంబు. తుదకు సేవకకు నొక గునో యెఱుంగంబడదు. కావున నిక్కార్యంబు శ్రేయంబు గాదనినాకుఁ దోచెను. అనిన దుష్టబుద్ధి “మొదలఁదోచిన యుపాయముంబట్టి పురుషుడు వ్రవర్తింపవలయుఁగాని యుపాయంబున కపాయంబు నపాయంబున కుపాయంబును జింతింప దొరఁకొనిన నెక్కడికి మందల. సందియంబునొందక నావచనంబునడపుము. మనకు సమస్తంబు శస్త్రంబయ్యెడునని బోము గావించి యెట్టకేలకు నీకొన్నపితరుని నొంగరేయిటంగొని బోయి యామ్రానిలోనికొటరంబున మాటువరిచి యిరవున కరుగుదెంచి రేయింబుచ్చి రేపకడ ధర్మాధిక్రతుల కడ కుంబోవుడు ముద్దాయియు నరుదేర వారిద్దఱం దోకొని జనకలకలంబు రోదోంతరంబు నిండంబురంబు వెలుబడి కుత్తచరాళి జ్ఞానంబుఁ బట్టి యావృతవృక్షంబు చేరని బోయి నిలిచి యావృక్షరాజంబ! ఈపిర్యాది ముద్దాయి లిచట ధనంబు గుత్తుంబుఁ గావించి యనంతరంబేమి గావించిరి. ఈవుసాక్షివగుటంజేసి యెఱిగినది సెర్వంబు సెర్వంబుగ బలుకు మనుటయు ‘నిచ్చటఁ బాఠిన ధనం బొక్కనాఁ డర్థరాత్రింబున సుబుద్ధియొక్కడవచ్చి కొంబోయె’ నని యావృక్షవిటకు మధ్యమునుండి కట్టంబు వీలేరం దత్తత్వ జనంబులు చిత్రింపడి చిత్రకృతిమల రూపంబునఁ జూపట్ట సుబుద్ధి కొండొక మనంబున విచారించి ధర్మాధి కారులం

గాంచి యాద్యులారా! ఇది నిక్కంబని తలంపకుండు వృక్షం
 బన నెక్కడ సాక్ష్యంబు పలికెనన నెక్కడ కృష్ణతాడనాద్దస్త
 భజ్యున్నట్లున్నయది. సెలవిచ్చిన నేనివ్వుడ యీవృక్షంబు
 సాక్షి భావంబు మీకెల్లం దెల్లంబు గావించెద నని వేడికొని
 తదనుజ్ఞాతుండై యీవృక్షం బారోహించి దాని కొమ్మలయు,
 బడుగొమ్మలయు సంతరంబులెల్ల నారసి స్కంధశాఖ
 నొక్కంట మహాగుహయుం బోలె విశాలాంతరాళంబై తమో
 మయంబగు కోటరంబుఁ గాంచి లోనం జొరవెఱచి యెండు
 గాదంబు నందెడు దెప్పించి యందుఁ జొప్పించి యింగలంబిడి
 దరికొలుపుడు మహాభీలంబగు జ్వాలాజాలంబుచే బాదువం
 బడి మేనుగమర సంతర్వర్తియగు ముదివగ్గుఁ బెగ్గిలి వెగ్గలం
 పుఁ జావంబున కోవక మొలయిడుచు వెలికుటికి నేలంబడి
 నీవెవ్వండవు నీవృత్తాంతంబేమి? యని ధర్మాధి కృతులచేత
 ననుయత్తుండై యేను దుష్టబుద్ధి పితరుండ వాఁడు నామాట
 పెడచెవింబెట్టి నాకిట్టి యావదంబుట్టించె నని చెప్పి కరంబార
 టంపడుచుఁ బ్రాణంబులు దొలంగె.

అంత ధర్మాధి కృతులు సుబుద్ధికి దుష్టబుద్ధిచేఁ జాతిన
 ధనంబెల్ల నిప్పించి యారు మానంబులు కఠిన శిక్ష విధించి
 పుదుచ్చేరి జైలునకుఁ బంపివేసిరి.

ఉత్తరుడు.

ఇతఁడు మత్స్యదేశాధిపుఁడగు విరటుని కుమారుఁడు పాండవులు ద్వాదశాబ్దంబు లరణ్యావాసముసలిపి మాటు వేషములుబూని మాటుపేరులతో నజ్ఞాతవాసమునకై విరటుని నగరమునకువచ్చి యచట నాతనిచెంత సేవకులుగనుండిరి అప్పటినుండియు నాదేశపుప్రజలేమియు నీతిబాధలుబొందక బంధుసమేతముగ సర్వసంపదల ననుభవించుచుండిరి. ఉర్విర మౌతవోలఁ బ్రజలఁ గాపాడుచుండెను. అతివృష్ట్యచావృష్టి దోషంబులులేక నెలకు మూడువాసలు గురియుచుండె. అపమృత్యువులక్కడనులేవు. జారతన్కరాబద్ధక యాచకాదు లెచటంగానరారు. బధిరాంధాది వికలాంగులు నుండుకైని గనబడరు.

హస్తివాపురమునఁ గౌరవులు పాండవుల జాడలెఱుంగ మి కళవళవడుచు విరటునినగరమునఁ బ్రచ్ఛన్నవేషములతో నుండిరిని తెలిసికొనలేకపోయిరి. అయినను వారెచటనుండిన నచట దేశము సుభిక్షముగచుండునని యెఱుంగుదురు. ఈ సమయమున విరటునిదేశము సుభిక్షముగచుండుటచే పాండవు లచటనుండవలయునని గ్రహించి తిగిరైదేశాధీశ్వరుఁడను

దుర్యోధనుని మిత్రుండునగు సుశర్మ దుర్యోధను నవలోకించి
మిత్రమా! దేశంబులనెల్ల నిపుడు మత్స్యదేశంబెంతయు సుభి
క్షముగ నున్నయది. దాసంజేసి పాండవులచట వ్రచ్చిన్న
వేషంబులనుండిరాయని యూహింప నర్హంబు ఆదేశాధిపుం
డగు విరటుఁడు వారలఁజేర్చి మనకుఁ బగవాఁడై మనల మోస
ముజేయుచుండవచ్చును. కావున మనమూతనిపై నెత్తిపోయి
యూతని గోధనంబులగ్రహించిన ధర్మజాదులు సహింపలేక
యడ్డుపడం బటతెంతురు. అపుడు మనము సమయ భంగంబు
నెప్పి వారలం గ్రమ్మఱఁ బండ్రిండు వత్సరంబులు వనవా
సంబు సలుపంబుత్తము. అటులైనఁ జతురంత భూచక్రిం
బాక్రమించి కీర్తనీయులమై వర్తిల్లుదుము. అందు లేక తక్కి
న, నావిరాటు సమస్త వస్తువులను జూరకొందము. అది
యును లాభంబ. ఎల్లభంగుల నిప్పటి కిదియె కార్యంబని
చెప్పెను.

దుర్యోధనుఁ డందున కియ్యకొని యొకనైస్య మాయ
తము సేసి విరటు గోవులఁ బట్ట సుశర్మను బంప నావిరాటు
శర్మలు పెను సంగ్రామంబు గావించిరి. ఇందు సుశర్మ విరటు
నోడించి వానిం బట్టి తెచ్చి తన రథమున నుంచిెను. ధర్మజం
డలిగి యూతని విడిపించుటకు భీముని బాప నాతండు రయం
బుననేగి సుశర్మ నోడించి ధర్మరాజు కడకు లాగికొని

పోయెను గాని యాతండు సుశర్మను సకలివారంబుగా విడిపించెను.

మఱునాఁడు సూర్యోదయావసరమునఁ దుర్యోధను ఖలము కృపాశ్వత్థామ శకుని దుశ్శాసన కర్ణ దుర్యుధ ప్రముఖుల యాధిపత్యంబున మత్స్యనగరంబున కనతి దూరంబున విరాటు వశుగణంబులం బొదివె. గవాధ్యక్షుండిది యంతయుఁ గౌరవబలంబగుట యెఱింగి రథంబు దోలికొని యాకోశిం చుచుఁ బురంబున కరుగుచెంచి రాజమందిర ద్వారంబుఁ జొచ్చి రథావతరణంబుసేసి యంతఃపురంబున నున్న యుత్తరు నితో “రాజనందనా! కురుసైన్యములిటువచ్చి మనగోవర్గమును ముట్టడివేసికొని పోవుచున్నవి. విరటుఁడు నిన్నెప్పుడును కౌర్యశాలి, బాహువిస్ఫురితుఁడు కులభూతి, విశేషవిధాయకుండు, జనభవ్య తపఃఫల సంభవుడని వలుపుర ముందటఁ జెప్పుచుండును. కావున నీవీ తరుణమునఁ జని శత్రు సైన్యముల నోడించి వాటిని మరలించి నీశౌర్యధైర్యముల వెల్లడింపఁ గడంగు” మని చెప్పెను. “సమయమునకు నాకుఁ దగిన సారథి లేకపోయె. తగిన సారథియే యుండిన నొక్క ముహూర్త మాలోమునఁ గౌరవుల నెదిర్చి గోవులఁ దెత్తు”నని కోటలోని స్త్రీలయెదుట నుత్తరుఁడు బీరములు పలికెను. తత్ప్రదేశంబున నుండిన ద్రాపది యసియంతయు విని యుద్ధునునితో జరిగిన వృత్తాంతమంతయు విన్నవించెను.

అష్టావసానవత్సరం బతీతంబగుట నిరూపించి అర్జునుఁ
డు పాంచాలితో “మన బృహన్నలకు సారథ్యంబునేయు సామ
ర్థ్యంబు గలదు. తొల్లి ఖాండవదహనంబునఁ బాండవమధ్య
మునకు సారథియై యతనిచిత్తంబు వడసె. మఱియుఁ బెక్క
డలం దదీయఁబగు రథంబు గడపఁ దానై యుండుట నేనె
ఱుంగుదు. ఆతని సహాయంబున నీవు కురుసైన్యంబుల జయిం
చివచ్చుటకు సందియంబు వలదు” అనియుత్తరునితోఁ బలు
కుమని చెప్పెను. సైరంధ్రీ వల్లెయని చయ్యన నుత్తర
నర్తనశాల కరిగి బృహన్నల చెప్పుమనిన దంతయు నాపెకు
విన్నవించి యుత్తరునకుఁ దెలియఁ జెప్పుచుని కోరెను.
ఉత్తర సైరంధ్రీ సహితముగ నుత్తరుఁడున్న తావునకుం జని
జరిగినదంతయుఁ దెలియఁ జెప్పెను. అతండు పాంచాలింజూచి
చిటునగవున నేను ఖేసింజూడరోయుదు. అట్లుండ నేనాతని
రణమున సారథిగఁ జేయు అట్లు? మఱియును మన గోవులఁ
బట్టవచ్చిన కురుసైన్యమాల నెదుర్కొనుటకు నేఁబూని బృహ
న్నలను సారథిగఁ జేసిన సలువురు సవ్వరా? అని పలికెను.
ఒక్క కౌరవసేన మాత్రముగాదు. ముల్లోకములు నేకమై
యెత్తివచ్చినను బృహన్నల సారథ్యము బూనినంత వరకెం
తయు జయమునకు సందియము లేదని సైరంధ్రీ చెప్పెను.

అట్లు మనమున నొగులాడుచు నేమిచేయునదియుఁ
దోచక తనకపుడోరుతేరును లేమింజేసి బృహన్నలను దోడై

మ్మని నుడివెను. ఉత్తర సైరంధ్రితో బృహన్నల యుండిన నర్తనశాలకరిగి గురువరా! కౌరవులు వసులం బట్టిరని తెలిసి మాయన్న సన్నద్ధుండై వెనుకం దగుల సమకట్టి సార ధ్యంబుసేయు వాడు లేమికి విషాదంబు నొందిన సైరంధ్రీ నీ సామర్థ్యము గుఱించి తెలుపఁ బ్రయోజించి నినుఁ దోడ్చెమ్మని నన్ను బనిచె. నీచాలవాకుఁ జనపు గలుటండేసి యెల్లవిధంబు లం దెత్తునని పూనివచ్చితి. నాపలుకులు గుఱుచ సేయక నీపెంపునుం బ్రకటంబుగా నయ్యుత్తర కుమారునకు రథంబు గడప నియ్యకొని యియ్యూపదఁ దలఁగవలయును. ఇట్లాడంబ డక తక్కుట నావలని వాత్సల్యంబు గొఱాత వరుచుటయే యని నుడివెను.

బృహన్నల యమ్ముద్దయ వలుకులు ముద్దుసేసి సంగీత నిలయంబు వెలువడి సలీలంబుగా మెత్త మెత్తన నడతెంచు మత్త శుండాలంబునుంబోలె నరుగుదెంచి యుత్తరు దస్కించ, “నాకుఁ కౌరవులతోఁ గయ్యంబుగలిగె. నీసామర్థ్యము గుఱించి సైరంధ్రీ యింతవరకు నాకుఁ దెలిపియుండెఁ గావున నేను గోరినయట్లు నీవు నాకు సారథివై రథము నడుపు” మని చెప్పెను. బృహన్నల యుత్తరుంజూచి రాజనందనా! ఆటపాటలుగల యవ్వూహ ననుఁ బిలువనొప్పుఁ గాని సంగర మున సారథివి కమ్మని వలుకుటుచితంబె? సామర్థ్యము గల మఱి యేరినై న నియమింపుమని చెప్పెను. అంత వై

రాటి ఖండవదహనంబున నీవు రథచోదకవృత్తి నలిపి జయము గలిగించితివి. ఆపృథావమిపు డేమాయె. కొండాక మాట చెప్పక దయయుంచి రణోత్సహనం బొనరింపుము. రథమున హయములఁ బూర్వుము. ఇప్పుడు మనము గోచ యముఁగొని విజయముగాంచి వత్తమని పలుక “నీవేమిచెప్పిన జేయుదు. నీవున్నయెడ నుండెడు. నాశక్తివంచనలేక పని చేయుదు. పగఱగెలుపుము.” అని బృహన్నల చెప్పి మనం బున ముదంబాదవ జవనాశ్వముల రథంబునకుఁ బూసి పం చానన కేతువెత్తి ధనుస్తూణీర కృపాణ ముద్గరాది వివిధ సాధనంబులు రథంబుపైఁ బదిలంబుగ నిడి నొగలెక్కి సుక్కు సక్కుంజేసె. ఉత్తరుడు గోపాలకుని బసులం బట్టినదెన నడుగ పితృవనంబు దిశనని చెప్పెను. అంతట రథారోహణంబుసేసి వెడలిన వృద్ధాంగనాభూసుర సమూ హంబులు బృహన్నలంజూది తొల్లి ఖండవదహనంబున నర్జునునకు నీకతంబుననైన మాంగల్యంబెట్టి దట్టిద భవత్సహ యంబున భూమింజయున కయ్యెడుమని దీవించిరి.

రథంబు పరేతనిలయస్థాంత ప్రదేశంబు సేర కౌరవ సైన్యము నుత్తరుండుగని, తొట్టుకడుచు దిగులుసాద్వి యో బృహన్నలా, కార్ముక విద్యాప్రాధిమై నిరూఢులైన యీ శకుని జయద్రథ దుర్ముఖ వికర్ణాది యోధవీరుల, సకృతా ఁదును బాలుఁడు నగు నెల్లెదిరింతును. ఇట్లగునని

యెఱుంగక వచ్చితిని. వీరల మార్గమునకు నాకిసుమంత
యు లేక మనమున భీతిగలుగుచు, నొడలు పులకరించుచు,
చెమటలు పట్టుచున్నయది. రథమును ముందునకుఁ బోనీయక
వెనుకదారి పట్టుము అని చెప్పెను.

బృహన్నల దరహసిత వదనుండగుచు, నామిషంబు
గాని మార్గమువట్టిన తుచ్చస్యైశ్యము నెదిర్చి గోవుల
మరల్చెదము గాని యసదృశలీలఁ బాలుపు రథంబులపైకి
బోవుటకు నేనంత వెఱ్ఱినా? అంతఃపురమునందలి యువతు
లెల్లను మెచ్చునట్లుగ గోగణము నిమిషంబున మరల్చెదనని
బీరములు పలికి తగుదునయ్యాయని రథమెక్కి వచ్చి యిచట
దంతితురంగ నదృటకదంబముఁ జూచి యిట్లు దైర్యము
వీడ నీకుఁ దగునా? అని చెప్పెడి యర్జును మాటలు విని
హీనస్వరమున నోబృహన్నలా! ఇంటిలోఁ గూర్చుని కాల
క్షేత్రముచేసెడు యువతుల సంతోషము నా కేల? నాదారిని
నన్నింటికీ బోనిమ్ము. నేను యుద్ధమున కెంతయు నసమర్థుఁ
డనని చెప్పెను. అంత బృహన్నల విరటుని కొమరుండవై
యరిబలంబుల బలంబునైన విమర్శింపక జ్యానాదంబును ఖృం
హితంబును ఖుదాహతిధ్వనియు విని జంకి పాటిపోవుట నీకెం
తయుఁ దగనివని. ఉత్తరనామధేయము గైకొని యరిబలం
బుల నుత్తరించక పాటిపోయిన జూచువారును యెదుటి
వారును సర్వ యొగతాళి చేయకూ అని చెప్పెను.

ఉత్తర:—బృహన్నలా! త్రిగర్తపై న్యంబులు బహు
 భరాక్రమంబున గోవులబట్ట మాతాడి కట్టణమందలి బల
 మంతయుంగొని యుద్ధంబు సేయబోయెను. కట్టణంబున నొం
 డొరులు లేమింజేసి నేనొంటరిగఁ బోవలయును. నేనటుబోయి
 దుస్సాధంబగు కురుసేనతోఁ బోరగలనా? కావున కారవ
 సైన్యము ననురూపకయే వెనుకకు మఱలి పురము వ్రేనే
 శించుట తగినవని.

బృహ:—రాజనందనా! కగతురజాది భయమును
 జెంది యిటులాడఁ దగునా? పశువులు బోవిడిచి, జనంబులు
 నవ్వి నిందించునట్లు మరలి పోయినదానికంటె నవమానంబు
 మఱియొకటి కలదా! అదియునుగాక సైరంధ్ర శుత్నముచే
 నన్ను ప్రయాణముచేసి తీసికొనివచ్చి నీకొప్పగింప నీవు
 నన్ను సారథిగ గైకొని నంత, మనము కట్టణమును విడిచి
 వచ్చుతరి పురజనులెల్లరు నినుంగొనియాడి యనేకవిధాశీర్వా
 దంబుల నొసంగిరి. అట్టి సందర్భమున నేను గౌరవులజూచి
 వారి బలంబులకు వెరచి పారిపోవుదు ననుకొంటివేమో?
 నేనట్లు బోవువాడనుగాను. కనుక ధైర్యమవలంబించి
 మనసు చిక్కఁబట్టుము. మనలజూచి కౌరవులు భయపడు
 నట్లు మనబలము నుపాయమును జూపి యాశ్చర్యము జెందు
 నట్లు పశువుల మరలించి కట్టణమునకుఁ బోవుదము. మఱియు

నీవితకుమున్ను పురజనంబులు మథలఁజూచి నత్తుడురవి
చెప్పితిని.

ఉత్త:—వారు నవ్విన నాకేమి. నన్నిచట నిలువక
పోనిమ్ము. ఇచ్చవచ్చిన నీవు పోయి కొవ్వణదికొనుము.

అనిచెప్పి యతండు బాణములను శరాసనములను రథ
ముపై దిగవిడిచి రథమునుండి తటాలున దుమికి వట్టణమార్గం
బును బట్టి పాటా దొడంగెను.

అతఁడు నూరడుగుల దూరము పారిపోయిన పిమ్మట,
బృహన్నలనాతనిం బట్టుకొన, తెలతెల బోవుచు భయమంది
వడవడవడకుచు రొమ్ముతటతటకొట్టుకొన బెదురుచూపుల
తో నాతని మోము తేరిపారఁజూచుచు యేడ్పుచు, నాయందు
విశేష ప్రేమముగల మాయమ్మయు నవ్వయు నాకొఱకెదురు
చూచుచుందురు. నేనువారలఁ జూడఁ బోయెదను. నన్ను
పోనిమ్ము మఱియు మారండిగారిలోఁ జెప్పి నీకు వలయు
ధనముల నగ్రహారముల నిప్పించెదనని చెప్పెను. బృహన్నల
వానిని వదలక తేరుఁచెంతకుఁ దెచ్చి కురువీరులలోఁ బోర
నీకశక్యమైన నీవు సారథి వగుము. నేను రథికుఁడనై కౌరవుల
యొక్కఁడనిగి గోవుల మరలెదనని చెప్పి రథముపై నాతని
గూర్చుండఁ బెట్టెను.

బృహన్నల రథికుఁడై యొక శమీనృక్ సమీపము నకుఁ రథము నడపించి “వైరాటీ! ఇయ్యహీ రుహంబెక్కి యమ్మహనీయచావంబు చెచ్చి యిచ్చు. ధర్మజాదులు దమ తమ సమస్తాయుధంబులఁ గూడం గట్టి యిందుఁ బెట్టివవారు. అకట్ట విడిచి యందు గాండీవంబు పుచ్చుకొని తక్కిటియవి యెప్పటియట్ల బంధింపు” మని చెప్పి శవాకారంబుననున్న యొక కట్టను గనపరచెను. ఉత్తరుఁడది చూచి బృహన్నలా! నేను రాజపుత్రుఁడ ననియైన తలంపక యొక పీనుగువలఁ గనిపించెడి యీకట్టనుండి చావంబు దీయుమని చెప్పుచుంటివి. ఇట్టి సీచపుపనికి నన్ను నియమించుట నీకుఁ దగియున్నదా? నన్నీపనినుండి విడుపు” మని పలికెను.

“మనుష్యులెవరును దాకకుండగ గట్టిన యస్త్రముల కట్టగాని యిది శవముగాదు. శవమైనచో నిన్ను తాకుమని చెప్పుదునా? కనుక సంతయింపక చెట్టెక్కి యాచావము వాకండి” మ్మని బృహన్నల చెప్పెను.

ఉత్తరుఁడు సమ్మతించి చెట్టెక్కి పై నుండ నర్జునుఁడు దేరిపై నిలిచి, కట్టముడి విప్పి బాణముల నందిమ్మని చెప్పెను. అట్లు విప్ప నయ్యాయుధంబులు గొప్ప పాముల చందంబున నుంటంజూచి మిక్కిలి భయముజెంది గజగజ వణకుచు, “బృహన్నలా! ఏనిలోన ధరుస్సుచూడగా మహాశ్వర్యవంత

మై యొక పెద్దకొండచిలువవలె కనిపించుచున్నది. దీనిని పాండవులందఱు ధరించిరి? తక్కుంగల బహువిధంబులగు నాయుధంబుల నెవరెవరు ధరియించిరి? ఆనతిండ"ని యడిగెను. అంత బృహన్నల మొదట నీవు నన్నడిగినది గాండీవము. అదియే నర్జునునకు వలువిధముల నాధారము. దీనింగొని యాతఁడు దేవదానవులనైన నవలీలగ జయించును. దీనిని బ్రహ్మ లక్ష్మ సంవత్సరములును సోముడు నూతేండ్లును వరుణుడు నూతేండ్లును ధరించిరి. మఱియు నీలోత్పలచ్ఛాయ నెరసి సౌవర్ణ వృషావలి నొప్పు బాణాసంబు ధర్మజుఁడును, తాళప్రమాణమున భర్మశాఖా మృగాంచితమగు కార్ముకంబు భీముండును, తీవ్రకుశాసల దీప్తాకృతియుఁ గనత్కనక మత్స్యంబులుగల ధనువు నర్జునుఁడును కాంచన మయూరముల వోభిల్లు చాపమును మాద్రీసుతులును ధరియింతురని నుడివెను.

మూఢాత్ముండగు నయ్యుత్తరుండు పాండవులజాడ యెఱుంగుమి బృహన్నలా! శత్రుత్వానాయక గర్వతమోభానులగు పాండవులు నాకు మేనమామలు. వారలకు నేను మేనల్లుఁడ. వారిపుడెచట నున్నవారు? పరమసాధ్వీయుగు ద్రౌపది కష్టములనుభవించుచు నెచటనుండెను? తెలుపుమని యడిగెను. బృహన్నల "వైరాటీ! నీవువారలకు వగవవలదు. విధివశంబున వచ్చినయాకుదలకు నోర్చి బాసడవృక బాడును బాంచా

లియు నొక్కటఁబండ్లఁజేండ్లు వనంబునవసియించి వదుమూఁడగు నేడజ్ఞాతవాసంబు నలుపుటకిటవచ్చి మనవీటనత్యాసన్నులైయున్నవారు. కంకుఁడే ధర్మరాజు, వలఁకుఁడే భీముఁడు, దామగ్గింధియే నకులుఁడు, తంత్రీపాలుఁడే సహదేవుఁడు, సైరంధ్రియే ద్రావడి. ఇక దాచనేల? నేనే యర్జునుఁడ"నని చెప్పెను. అంత భూమింజయుండు సంభ్రమాశ్చర్య సంశయంబులు మనంబున ముప్పిరిగొనం దప్పక చూచి యర్జునునకుఁ బడినామములు గలవు. అవి యెఱ్ఱువి? ఏమేమికతంబున నీ నామంబులు సంభవితై నని యడిగెను. అర్జునుండు సస్మితాననుండగుచు నర్జునుఁడు, ఫల్గునుఁడు, పార్థుఁడు, కిరీటి, శ్వేతవాహుఁడు, భీభత్సుఁడు, విజయుఁడు, సవ్యసాచి, ధనంజయుఁడను నవియే పది నామములు.

ధరణి యెల్లయు గెలిచి ధనము గొని యుండుటచే ధనంజయుఁడనియు, నెట్టివారి నైన నెదిరి జయంబు గొనుటచే విజయుఁడనియు, సమర భూములం దెపుడు నాతేరు శ్వేతవాహనములతో నొప్పటచే శ్వేతవాహనుఁడనియు, నింద్రుఁడొసంగిన కిరీటము తలమీద సమరంబున రవి యుదయించి నట్లు వెలుఁగుటచే కిరీటియనియు, భీభత్సవిధము గలుగుకార్యముల నెట్టిసమరముననైనను దడబడక చేయుటచే భీభత్సుఁడనియు, భండనమున నిరుగేలను గాండివము దివియ నేర్పు గలిగియుండ సవ్యసాచియనియు, దుర్లభమగు నవతార పర్ణము

గలుగుటచే నర్జునుడనియు, నుత్తరఫల్గుణీ నక్షత్రమునజన్మించి యుండుటచే ఫల్గుణుడనియు, ననిమైన నెవనిదాకినఁ బరిమార్చుగాన జన్మిండునియు, మాతల్లి పృథ్వయైయుండుటచే పృథ్వీనియు నీపది పేర్లును నివి కారణములుగాఁ బ్రకాశంబులయ్యె.

సకలసురనికరంబు లడ్డపడినం బుండరీకాక్ష సహాయుండనై ఖాండవం బేర్చినపుడు మెచ్చి భద్రమూర్తులగు రుద్ర విరించులు సన్నిధిసేసినం బెన్నిధి గన్న పేదచందంబున సంభ్రమించు నాకుం గరుణించి కృష్ణుడను నేకాదళనామంబును నప్రతిహతబాణంబులు నొసంగిరి వారల యచుమతి నింద్రాదులైన విబుధులును వివిధంబులగు దివ్యాస్త్రంబు లిచ్చిరి.

అని చెప్పిన విని యుత్తరుండు చిత్తంబున నద్భుత హర్షంబులు హృదువ మ్రోనిదిగ్గతుటికి సర్వాంగ సంగతోర్వి తలఁబగు దండప్రణామంబాచరించి చేతులు మొగించి నిలిచి నిన్నెఱుంగలేక యేనన్న వలుకుల మఱచి నన్నుం గృహజూడుమని వలక యర్జునుడు విని తేరుదిగి వైరాటిఁ గాగిలిం చుకొనియె ఇట్లు సమాలింగితుండై

చ. నునము కలంకదీతై రిపుమర్దన విక్రమ యెక్కుతేను నీ
ఘనభుజక క్తిప్రాపున సఖండితశౌర్య మహాన్నతుండనై

యనిమొన సారథిత్వము మహత్త్వము వైరులు మెచ్చుఁ
జూపెదగా
ననుఁ బనిగొమ్ము లెమ్ము కురునాథునదల్పు మరల్పు
గోవులగా.

క. మనమునఁ గోరుదునేన
ర్జునునకు సమరమున రథ్యచోదకభావం
బునఁ బనిసేయవలయునని
యనిశము విధి కరుణనాకు నది సిద్ధించెగా.

అని కలికి నాకుం బనియెయ్యదియో తెలువమని
యడిగె.

గొండివంబును గాంచన పుంఖంబులగు బొణంబుల
తూణీరయుగళంబును మదీయతకు త్రాణకృపాణంబులును
బుచ్చుకొని తక్కినవాని నెప్పటిభంగిన కట్టిపెట్టి రమ్మని
నియోగించిన నాతండట్లుచేసె.

అర్జునుండు పైరాటిని సారథిగఁ జేసి తాను నియ
తాత్కృందై యధిదేవతలకుం బ్రాణమిల్లి భక్తితోడ దివ్యకో
దండాదులగు పాదనంబులు గైకొని సవిశేషస్ఫూర్తియగు
జూర్తిసత్వంత దర్శనీయత్వంబునొంది రథంబెక్కి యుండా

యుధంబులు వదిలంబుగా నిశీతనుత్రాణ తలత్రాణంబులు
 చాల్చి కవదొసలంబూని గాండీవంబుఁ బుచ్చుకొని యెక్కు
 పెట్టి ముష్టి నలవరించి గుణధ్వనిసేసెను. ఉత్తరుఁడును నాయి
 తంబై నొగలెక్కి ఁగ్గంబు లమర్చికొని యగ్గలికతోడం
 దురంగంబుల యంగంబులు దొడయుచు రథంబు నడకు
 దొడంగుడు పార్థుఁడు రణకౌతుక ముల్లసిల్ల శంఖమెత్తెను.
 హయములు నిశ్చేష్టితంబులై చావకట్టుగ నవనిఁ బడియె.
 ఉత్తరుఁడు మూర్ఛజెందెను. ఫల్గునుఁడు తురంగంబుల వాగ
 లువట్టి యెత్తి తనువులునివిరి వైరాటాని నూఁది వట్టి వికృ
 తంబగు రూపము చక్కజేసి కాఁగిటఁజేర్చి యోయా! శంఖ
 భేరివములును సాతుజముల బృంహిరములును నీకుఁ గొత్త
 లా? ఏమి యిటులు భయపడియెదవని బుజ్జగించి వానియం
 దు దైర్యంబాపాదించి రథము ననుపవలసియూఁగిన మార్గం
 బును దెలియజెప్పె. ఉత్తరుఁడు వివ్వచ్చు నాజ్ఞను బద్ధుడై
 రథము పోనిచ్చి కౌరవసైన్యముల కెదుట నిలువ నొకరి
 పెంటనొకరి ధార్తరాష్ట్రుల యుక్కడగించె. అంతట వారు
 కౌర్యంబు సాలించి మూడర దమవచ్చిన వంకన తిరిగి యరుగ
 సాగిరి. కిరీటి యట్లరుగుచుండిన వారింగని శంఖరవజ్రానాదం
 బులు సెలంగ గొండాకదవ్వు వెన్నడిందఱిమి తృప్తింబొంది
 నుకలుపాడై యెల్లవారును వినం బెద్దయెలంగునం బోయి

వచ్చెదనని చెప్పి, గాంగేయ దోష కృపాచార్యులకుఁ బ్రణామబాణంబులేసి వారి వీడ్కోనినవాఁడై మెఱయ నపుడు కౌరవవీరులతని దేటి చూడనుంజాలక చనిరి.

ధనంజయుండు “భూమింజయా! పసులు మరలెను. శత్రుబలములు పీనుగుపెంటలయ్యె. రాజులుఁ బెద్దదొరలును సిగ్గటి బిరుదులు వైచిరి. ఇక మనమేల వెనుకకుఁ బోఁగూడదు? మీయమ్మయు బందుగులును నీకొఱకెదురు చూచుచుందురు. హయముల మరల్పు” మనియె. అంత నుత్తరుడు రథంబు మగిడింప మార్గమున నర్జునుండు కౌరవుల గెలిచి గోవులఁ దిరిగి తెచ్చుటెంతయు నీశాహుబలమున నని పలుకుమన నోయిపార్థా! ఈపనియంతయు వాచేఁ గాకుండినట్లెఱుంగని వారెవరు? నేను జేసితి ననిన ప్రజలు నమ్ముదురా? యని యుత్తరుండు పలికె. ధాత్రీవల్లభుండు నిజము దెలిసికొనుమార్గము క్రిమమున నీకుఁ దెలిపెదనని యర్జునుండు వలికి రథమును శమివృక్షము సమీపమునకు నడపించెను. గాండీవాది సాధనంబులు పూర్వప్రకారంబున నిక్షేపింప నియోగించి కపిధ్వజ దేవదత్త కిరీటాది దివ్య పరికరంబుల సవినయంబునఁ బ్రార్థించి యంతర్ధానంబు సేయించి యెప్పటి సినహతాకరథంబున బంధింపఁబనిచె.

విరాటతనయుండు నిజాయుధంబులు గైకొని రథికుండై
 వచ్చునట్లుగఁ జేసి తొంటిచందంబునఁ దలచీర యలవరించి
 కొని సారథియై నవ్యసాది నొగలెక్కె. అట్టిసమయంబునఁ
 బురందరాది బృందారకులును దేవముని సిద్ధ గంధర్వాదు
 లును బాండుపముఖ రాజలోకంబును వాళ్ళర్య హర్షా
 యత్తచిత్తులై సమరవిషయంబులైన మాటలాడుచు నిజ
 వాసంబుల కరిగిరి.

సైంధవుడు.

ఇతఁడు సింధుదేశాధిపతియగు వృద్ధక్షతుని కుమారుడు. ధృతరాష్ట్రుని కుమార్తెయగు దుస్సలను వివాహమాడెను. చిన్నతనమున నితఁ డాడుకొనుచుండఁగ యుద్ధమున నేమఱియుండునపుడు చనిపోవునని యాకాశవాణి పలికెను. ఆమాటలు వృద్ధక్షతుఁడు విని తన కుమారుఁ డిట్లుగునాయని చింతించి యెవ్వఁడీతని తల నేలఁ బడవేయునో వాని శిరము నూఱు ముక్కలగుఁ గాక యని శపించెను. ఈశాపము కృష్ణునకుఁ దెలియును.

ఒక సమయమునఁ బాండవులు వేటకేగుచు ద్రావిదిని తృణబిందు నాశ్రమమున నుంచి పోయిరి. మార్గమునఁ బోయెడు సైంధవుఁ డామెంజూచి తన్ను వివాహము చేసికొనుమని కోరెను. అంత ద్రావిది కడుంగడు చింతించి వానితో “అన్నా! నీకిది బొత్తుగా తగనివని. నీవు నాకు సోదరుఁడవు. అదియుచుంఁగాక నేను వివాహితను. నాపతుల కీవృత్తాంతము దెలిసిన నీకు కీడు దప్పక వాటిల్లు” నని సయభయముల బోధించెను. కాని యీతఁడు గామంబున నొడలు దెలియక యూపెను గొంగుఁబట్టి లాగెను. అంత ద్రావిది

వానిఁ దోచినఁ క్రిందఁ బడియు లేచి యామెను దన రథమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి తోలుకొని పోవుచుండెను.

వేటనుండి పాండవులు తిరిగి వచ్చినపుడు తృణబిందువాక్యమున నామెలేమింజేసి చింతనొందుచుండిరి. మరిచారి కలలో నొకరిత వారి విచారమును జూచి సహింపఁ జాలక, సైంధవుఁడు ద్రాపది నవహరించుకొని పోయెనని చెప్పెను. పాండవులు సైంధవుని వెన్నంటి తఱిమి వానితోఁ బోరాడి యోడించి ద్రాపదిని దీసికొని, వానినిఁ దమ రథమునకుఁ గట్టి తీసికొనివచ్చి సహరింపఁబోయిరి. కాని దయాభుండగు ధర్మజనాజ్ఞ చే నీతనిఁజంతుక, వీని శిరమును గొట్టిగియవమానపరచి పంపిరి.

ఈపరాభవమున కాలని దుఃఖ మెక్కువయై పాండవుల నెట్లు తిరిగి పరాభవ వరతునాయని తలపోసి గంగ యొడ్డును జేరి శివునిగూర్చి తపముసేయ నారంభించెను. కొంతకాలము జరిగిన పిమ్మట మహేశ్వరుఁడు వృత్యక్షమై నీవేమికోరెదవని యడుగ సైంధవుఁడు, తన్ను పరిభవించిన పాండవులను రణమునఁ దాగెల్పునట్లు వరమిమ్ముని కోరెను. అర్జునుని గాక మిగిలినవారి నొక్క దినమున మాత్రము గెలుచునట్లు వరమొసంగి శివుఁ డంతర్ధానమందెను.

ఇట్లుండఁ గొంతకాలమునకుఁ గురు పాండవులకు సం గ్రామము సంపాద్యమయ్యె. ఆయుధమున కౌరవ సర్వ సేనాధిపతియగు ద్రోణాచార్యుఁడు తన సేనలను శత్రు లెవరును భేదించుట కశక్యముగానుండు పద్మమువంటి పూహ ముగ నేర్పరచెను. ఆపూహమున ననెక దేశపు రాజులను వారి సైన్యంబులను కింజల్కములుగ నిలిపె. మఱియు నాపూహంబునకు తామరదుంపవలె దుర్యోధనుండును, ము ఖద్యారంబున ద్రోణుఁడును, చుట్టును సైంధవుఁడు కృపాచా ర్యుఁడు అశ్వత్థామ శకుని కృతవర్మఁడు భూరిశ్రవుఁడు శల్యుఁ డు దుశ్శాసనుఁడు మొదలగువారును నిలిచియుండిరి.

అపుడర్జునుఁడు వేటొకచోఁ బోరుచుండుటచే భీమ సేనుని ముందుంచుకొని సాత్యకి ధృష్టద్యుముఁడు నకుల సహదేవులు నుత్తమాజశ్శిఖండియు ధామన్యులును ఘటో త్కచ విరాట దుగ్రీవదులును ద్రావదేయ కేకయ సృంజయ సముదయంబు నొక్కపెట్టున ద్రోణునిపైకి వచ్చియుండిరి. ద్రోణుఁడు నవ్వు ముఖమున బహు క్రూర బాణంబులఁ బ్రయోగించి తన సామర్థ్యమును జూపఁ బాండవ రథికు లందఱు నిలువఁ జాలక చెదిరి కలగ ద్రొక్కుకొనుచు తెల్ల ముఖముల నుండిరి. ధర్మరాజది యంతయుఁ జూచి కొంత సేపూరకయుండి యభిమన్యునితో “నాయనా! ఈపూహ ము భేదించ నర్హునుఁడు నీవు సమ్యక్తుఁడు బ్రద్యుముఁడు

దక్క నొరులు చాలరు. గనుక నీవు దీనిని భేదించి మాకుం బ్రయమొనర్పు” మని చెప్పెను.

అభిమన్యుడు ధర్మజుంజూచి సంతోషముతో “పద్మ పూహము భేదించు తెఱంగు మాతండ్రి నేర్పియుండెను గాన నేను దానిం జొచ్చి చించి చెండాడదఁ గాని సైన్యము నను జాట్టినపుడు వెడలునట్టి యుపాయము నెఱుంగ” నని చెప్పెను. అంత భీముఁడు, “పార్థనందనా! నీవు తెఱపిగొని సొచ్చిన నీవెంట పార్షతుఁడు, నేను, ద్రుపదుఁడు, విరటుఁడు మొదలగు వారందఱును వచ్చి శత్రునాశనము గావించెదము. నిన్నొంటిగ విడుతుమా! నీవు సందియము వదిలి పూహమున జొరు” మని ప్రోత్సహించెను. అభిమన్యుడు మంచిదని యొప్పుకొని తన సారథిం గనుంగొని మనరథమును ద్రోణానీకంబుపైఁ బఱపుమనియె. అంత సారథి యర్జున పుత్రుంజూచి నీవు ముక్కువచ్చులారని బాలుఁడవు. ద్రోణుఁడు మొదలగు మహావీరు లీబవరమునకు వచ్చియున్నవారు. అట్టి వీరులు బాలుఁడవును, అనుభవ హీనుఁడవునగు నీచేఁ జచ్చదరను కొనదవేమో. దీనిం జొరక పూర్వము కొంచెమాలొ చించుమని చెప్పెను. అభిమన్యుఁడు నవ్వి ద్రోణనేకాదు స్థాణునైన జయింతునని వలికి యభేద్యుంబగు నా పద్మపూహంబు భేదించి జొచ్చి రాద్రోణసోల్లసిత మూర్తియై యుద్ధము సేయుచుండెను. పూహమునఁ జొరఁబడునపు డభిమన్యు

నకు సాయపడ వెంబడించిన భీమాదులను పురారివరమున దుర్జయుండగు జయద్రథు డడ్డగించి సాత్యకిని సా.కుకల్యాయ బునను భీమసేనుని బాణాష్టకంబునను, ధృష్టద్యుమ్నుని నిరు వది యమ్ములను, విరాటుని శిఖండిని బదివది తూపులను బాంచాలవతి నేడింటను, ద్రావుదేయులం బదియేనింటను, గోకయుల నిరువదేనిటను, ధర్మసూను సప్తశిశరంబులను నేసి యాసేన నానాశ్రుంబులఁ గప్ప యొక యడుగైన ముందుకుఁ బోఁజాలక పూహమునకు నీవలఁ బోరాడుచుండిరి. పూహ ముం జొచ్చిన యభిమన్యునిపై ద్రోణుఁడు, కృపుఁడు, అశ్వ త్థామ, కృతవర్మ, కర్ణుఁడు, దుర్యోధనుఁడు మొదలగు కురు వీరులెల్ల రాక్కసారి గవిసిరి. ఇతం షాకఁడే యందఱ కన్ని రూపులతో నిటు ద్రోణునిపై నటు కర్ణునిపై నిటు కృతవర్మా దులపై బాణములు వేయఁ జొచ్చెను. ఈతని బాణముల వలన దుర్యోధన నూనుండగు లక్ష్మణుఁడు మృతఁడౌచె. దుశ్శాసనుఁడు పారిపోయె.

ఇట్లు గొందఱఁ బొరదోలియుఁ గొందఱఁ జుప్పియుఁ గొందఱ మూర్ఛితులంజేసియుఁ దుదకు దుర్యోధనునిపైఁ గవి సెను. కర్ణుఁడుచూచి ద్రోణునితో 'ఆచార్య! ఆభిమన్యుఁడు కొరవనైనయమును వలవిధముల నశింపఁజేసి దుర్యోధనుని బ్రక్కకు వచ్చుచున్నాఁడు. ఇట్టితరుణమున నీపూరకుండక పానిగలుచు నుపాయము వెదకు'మని చెప్పి తాదుర్యోధను

నకు సాయముగ నభిమన్యునిపైకి బోవుటకు సాహసించెను. అంత దోణుండు కర్ణునితో నేనుబోధించిన కవచధారణమును మహావిద్య నర్జునునివలన నీతఁడు గ్రహించెను. ఆవిద్య వీని యందుండుటచే న్యాయుంబుగ నెవరును వీనిని గెలువఁజాలరు. మోసముచే వీనిని జయింపవలయును. అనివలక కర్ణుఁడు మహాభయముజెందినవానివలె వెనుకకు మరలి సేనాసహితముగ వెనుకనుండి చుట్టివచ్చెను. అప్పుడు కుంభజుఁడు వెనుకనుండి సౌభద్రునివిల్లు విరుగనేసె. కర్ణుఁడు హయంబులఁ జదిపె. దుశ్శాసనుఁడు సారథిఁ బాడవడంచె. విరభుఁడై యశహాయుండగు నభిమన్యుఁ డోపసంతవరకు నరిబలంబుతోఁ బోరాడి వీరస్వర్గమలంకరించె.

అర్జునుఁడువచ్చి తనకుమారుఁడెట్లు చనిపోయెనని ధర్మజునడుగ నీవుసంశప్తకహననముననుండ దోణుండిచట పద్మపూహమునేర్పరచెను. దాని భేదింపనేరికి శక్యంబుగా దని యభిమన్యుంజేరి నీవీపూహమునుజూచి భేదింపుము నిన్నొంటరిగ విడువక మేము నీవెంటవచ్చి శత్రునాశము గావించెదమని పలికితిని. నాయుపదేశమున నాతండ్లు చొచ్చి సైన్యమును చిందరవందర చేయుచునుండ మేము వానిం జేర గమకించితిమి. మార్గమున సైంధవుఁ డడ్డుకొని మేము వానిఁజేరసీయఁజాయెను. కొరవైనైన్యంబుత వానినొంటరిగఁ

జూచి విరఘాజేసి సహరించెను. అభిమత్య సహారమునకు
సైంధవుడే కారణమని ధర్మజుడు చెప్పెను.

తన సుతుని చావు విని యర్జునుడు మూర్ఛిల్లి
కృష్ణ యుధిష్ఠిరులు గరతలంబుల నెత్త నొక్కింత సేపునకు
సేదజేటి సైంధవుం దలచి తన యన్నతో

మ. వినుడి నాదువృత్తిజ్ఞ నీవు నిఖిలోర్వీ నాధులుగ సిం
ధురా

జు నవశ్యంబును నెల్లి చంపురు భయస్థుండై నినుం
జొచ్చినం

వనజాత్ముగ శరణంబు వేడినను గర్వంబేది నన్నుండగం
గనినం బోరుదొఱుగిపోయిన నెఱుంగంగాని సత్యవ్రతా.

మఱియు

చ. అనిమిషదైత్య కింపురుషులాదిగ నవ్వరు వచ్చి కాచినం
దునుముదునెల్లి సైంధవుని దోహజమిత్రుడు గుంక
కుండు ము

న్ననరవరేణ్య యిత్రైటగు నాకొనరింపగ రాకయున్న నే
ననలము సొచ్చువాడ నృపులందఱు జూడగ గాండి
వంబుతోగ.

అని వ్రతిజ్ఞ యొనరించెను.

సైంధవుడి సమాచారము చారులవలనఁ దెలిసికొని దుఃఖమున దుర్యోధనుని సమీపించి తన కుమారుని మరణము విషయమున నేకొకరుండ నెగ్గొనరించితిని యనుకొనుచు ఫల్గుచుఁడు నన్ను వధింప వ్రతినఁ బూని యున్నవాఁడు. ఇది యేమిన్యాయము. నేనతనికి గానరాక తొలంగవలయుఁ గాని సురాసుర సిద్ధసాధ్యులైనను, వాని వ్రతిజ్ఞ కడ్డుపడు వారు కాదు. కావున మీయందఱిచేత ననుజ్ఞాతుండనై పోయి వచ్చెదనని గడగడ వడకుచు మనంబు గొందలపడ బలికెను.

అంత దుర్యోధనుఁడు సైంధవా! మన బలంబున విక్రమాధ్యులగు ద్రోణుఁడు సౌబలుఁడు సోమదత్తుఁడు శల్యుఁడు మొదలగు వారుండగా నర్జునుఁడు వచ్చి నిన్నెట్లు సంహరించును? అదియట్లుండ నేను గలుగ నీవా సవ్యసాచికి వెఱవవలదు. మద్భాణంబుల మఱువుననున్న నిన్ను దేవతలకుం దేఱిచూడరాదు. వివ్వచ్చునకుం బ్రవేశింపరాని బంధుర పూహంబు వన్నించెద. కులధర్మంబు శిధిలంబుగాకుండ సమరంబు సేయుము. అని యూరడిల్లఁ బలికిన విని జయ ద్రోధుండు గలంకుదేటి సంగ్రామోత్సాహంబున నుండెను.

ఆసమయంబున కుంభసంభవుండు సైంధవుం గనుం గొని నీవును భూరికృపుండును కర్ణుండును శల్యుండును నశ్వ

తామయు వృషసేనుండును గృహచార్యుండును నూడుకొని యుండుడు. మన బలంబులలో మేలైన వదునాలుగు వేలే నుంగులను నటుపదివేలు రథంబులను లక్ష గుఱ్ఱంబులను బదిలక్షలు బదాతులను గైకొనుఁడు. వాతీర్వు మోహరం బునకు యోజనలేయ మాత్రప్రదేశంబునం బిఱింది దెస బలసి నిలువ్రుండు. అట్లైన నిన్ను దేవతలకుం దేటిచూడ నాదు. పాండవు లెంతటివారు? అని ద్వాదశ గవ్యూతి దీర్ఘం బును బంచగవ్యూతి విస్తృతంబునుగా శకటవ్యూహంబు సమకట్టి, దానికిఁ బశ్చిమార్థంబున గర్భవ్యూహంబుగాఁ జద్రవ్యూహంబు వన్నించి, తన్మధ్యంబు మొదలుకొని యో లిన సేనాముఖంబు దెసకుం జాలినిగుడునట్లుగా సూచీవ్యూ హంబుగావించి, సూచీముఖంబునం గృతవర్మయు నట పిఱుం దం గాంధోజరాజును మఱియు బిఱుసన వాపులైన శతౌ సహస్రయోధుల మున్నిడికొని కురురాజును సూచీ మూల స్థానంబున నేరికిఁ గానరాకుండ బూర్వోక్త వ్రాకారంబున నా జయద్రథుండును నిలుచునట్లుగ నొనర్పిరి.

ఇట్లు జరుగుచుండగ సూర్యాస్తమయ సమయంబా సన్నంబయ్యె. ప్రాద్దుగుంకు లోపున సైంధవుని జంకలేక

పోయిన నర్జునుఁ డాత్మహత్య గావించుకొను కవధము నెఱిగి శ్రీకృష్ణుండు నవ్యసాదించాచి “ఇరుండు వచ్చిమ ధరా ధరంబు సేరఁబోయె.” ఒక యుసాఁడుమేళు గల్పించెద. దానఁ జేసికాని సైంధవుండు గనిపించెడు. అది యెయ్యది యంటెని యినమండలంబు మఱువడఁ దమము నొనరించెద. అప్పుడు సూర్యుండు గ్రుంకిన చంద్రుని సైంధవుండును గారవయోధులు సతి సంతోషమున వ్రతిజ్ఞాభంగం బయ్యెనని కయ్యంబు కడఁకదక్కి విచ్చలవిడి నొండొరుల మెచ్చుచుఁ బొంగి చెలంగుదురు. అప్పుడు నీపూనిఁ దీర్చికొమ్ము” అని చెప్పి మాయాతిమిరముఁ గల్పించెను. అప్పుడు కారవ సైన్యమంతయు, ప్రార్థన గ్రుంకి చీకటి పడినట్లుండ సైంధవుండు సంతోషమునఁ దలయెత్తి చూచుచుండెను. సైంధవుని జూపి కృష్ణుండు పార్థునితో “అనుగో సైంధవుండు. తేరిమీద నిలుచుండి పడచుర నట్లెత్తి చూచుచున్నవాడు. తడవుసేయక వాని శిరమును ఖండింపు” మని వలికెను.

అంత నర్జునుఁ డాతనిఁ గని గంధమాల్యార్చితమై మెఱయుచున్న శిరశరము నేయ నది సైంధవుని శిరమును దేగపులుఁగును గలిఁగొను క్రియ హరించెను. అప్పుడు కృష్ణుండు పార్థునితో తొందఱగా సైంధవుని తల యిలఁబడనియొక

నభంబున నిలుపుమని తెలుప నాతండు తన బాణములచే నాశిరమును డావటికి వలపటికి నవరభాగమునకు ముందుకు బంతివలె నడువఁజొచ్చెను. అంత మాయపుఁజీకటి విరియుడు సూర్యుఁడు గనిపించెను. కొరవపై న్యము వారి యాయుధములఁ బూని యర్జునునిపై గవిసిరి. వారినెల్ల బీరంబున నెదిరించుచు స్త్రీంధవుని శిరముగొట్టించి మఱవని కిరీటి శ్రీకృష్ణుం జూచి యెంతవరకీట్టిశిర మాకనమున నిలుకవలసి యుండునని యడిగెను.

శ్రీకృష్ణుం “ఁదోయీ ఫల్గునా! వృద్ధక్షత్రుండను సింధుదేశాధీశుండు తపోవిశేషంబున జయద్రథుం బడసె. ఇతండు కుమారుడై వర్తిల్లునమయమున నొక్కనాఁడశరీరవాణి వీఁడు సంగ్రామంబున నేమిటి తల దునుమం బడునని కలిగెను. వృద్ధక్షత్రుఁడిది విని తాను దళముచేసి కనిన పుత్రున కిట్లగుటకు మిక్కిలి విచారించి దుఃఖముతో నెవఁడితని తల నేలఁగూల్పునో వాని తల నూలుప్రయ్యలగుఁగాక యని కపించెను. కావుని నిర్తల పుడమిని బడనీక వృద్ధక్షత్రుని తొడమీదఁ బడునట్లు చేయుము. ఈపని నీపాశువతాస్త్రము మాత్రమే చేయఁగల” దని చెప్పెను.

అర్జునుం డట్లుకాక యని భక్తియొక్కంబుగా నియతముతిం దర్శయింపఁగా తాపరించిన నద్దివ్య సాధనంబు సా

యక పరంపరాకారంబై యాశిరంబుగొని శమంత పంచక
సమీపంబునకుం జని యజ్ఞనవతి జవయ్యుండు యుండ
సమ్మహాస్త్రంబు మహాత్మ్యంబున సమ్మస్తకంబులని తొడ
మీదఁబడియె. అతండు దదీయ స్పర్శనంబున నెఱింగి దిగ్గన
లేచుచు శిరంబుం బోద్రోచిన నది భూతలపతితం బగుటయు
నాతని తల పగిలి నూలువ్రక్కలయ్యె.

ఈవిధమున శౌరి విజయుని ప్రతిస నెగ్గించి పైం
ధవు సంతము నొందించెను.

గోవా వ ర కుఁ డు.

భరతఖండమునం దరేబియాసముద్రతీరమున గోవా
యను నొక వట్టణము గలదు. పూర్వకాలమునం దచటకు
సమీపదేశములనుండి వర్తకులు వచ్చి స్థిరవసతు లేర్పరచు
కొని వారి వారి వ్యాపారములఁ జక్కబెట్టు కొనుచుండెడి
వారు. అట్టివారిలో నొకఁడగు హఫీయానుఁ డనెడి చైనా
వర్తకుఁడు హిందూవర్తకులకు స్థిరాస్తి తనఖామీదను,
చరాస్తి తాకట్టుమీద నెక్కువ వడ్డీకి బదుల్లిచ్చి యవరిమిల
ముగ ద్రవ్యము గడించెను. ఇతఁడు మిగుల కఠిన హృద
యఁడై తానప్పిచ్చిన వారి యొద్ద కూరముగ ధనము రాబ
ట్టచు యోగ్యులైన వారి కందఱికిని యనిష్టముగ నుండెను.
ఆకాలమున నచట జయరావనెడి యొక మైందవ వర్తకుఁడు
గలఁడు. ఆతఁడు మిగుల న్యాయశీలుఁడును, కవటములేని
పాఁడును, దయాళుఁడును, సంపన్నుఁడును, పరోపకారమున
రించు నపుడు ముందంజ వేయువాఁడునై యుండెను.

ఆతఁ డావదలోనున్న వారికి ఋణము లిచ్చుచు, వారి
వద్ద నెన్నడు వడ్డీని పుచ్చుకొనువాఁడు కాఁడు. కాబట్టి లుబ్ధ

గ్రేసరుడగు హాఫియానునకును దానశీలుండగు జయరావు కును శత్రుత్వము రగుల్కొనెను. ఇతఁడు లోపము గనిన వానిని బహిరంగముగ మందలించునుగాని చాటున నితరుల కడ, వానిని గురించి లేనిపోనివి కలుక నొల్లడు కావున వర్తకశాలలందు గాక మార్గమున నెచట హాఫియాను కన కడినను వాని నిర్దయను ధనాకర్షణమునకై ప్రయోగించు నిర్బంధములను బలికి తన యెదుటనే వానిని దూషింపుచుం డెను. లోపమును దెలిసియుండిన హాఫియానుఁడు మాటువలు కక యతిశాంతునివలె నటించుచు లోలోపల గోతులఁ ద్రవ్వ నాలొచించు చుండెను.

జయరావునకు 'నారాయణరావు' అనేడి యొక ప్రీయ మిత్రుఁడుండెను. ఇతఁడు పూర్వపు జాగీరుదారుల వంశమున జన్మించి శుభకార్యములు మొదలగు వానియం దాదాయ మునకు మీరిన వ్యయము చేయుచు నల్పకాలమున తన ధన మంతయు వెచ్చపెట్టెను. వీరిరువుర మైత్రీం జూడ వీరి దేహ ములు వేటుగాని ప్రాణము లొకటియై యాన్నట్టు కనఁ బడు చుండెను.

ఒకనాఁడు నారాయణరావు జయరావువద్దకువచ్చి "ప్రియమిత్రమా! స్నేహితుఁడైనయొకధనవంతుని కొమరితను నివాహముచేసికొని మరల భాగ్యవంతుఁడను గావలెనని నా

కు వాంఛగలదు. ఆమిత్రుడు చనిపోవుకాలమున తనకొమరితకు విశేషధనమిచ్చియుండెను. చిన్నది మాయంటికిఁ బలు మాటపచ్చుచు నన్ను వివాహముచేసికొను నుద్దేశమును వెలిబుచ్చుచుండెను. ధనవంతురాలిని వివాహముచేసికొనుటకు పెండ్లికూతువారితో సరితూగఁజాలిన స్థితికిఁగిరి. చిన్నది వదు నెనిమిదిసంవత్సరముల వయసుననున్నది. ఈతరుణముదాటిన సంబంధము దాటిపోవును. గనుక దయయుంచి రెండువేలవరహాలు బదులి" వ్చుని ప్రార్థించెను. జయరావునకుఁ దనమిత్రుని మనోరథము నీడేర్పవలయునని తలంపుగలదుగాని, తనపద్ద నాధనముసిద్ధముగలేకపోవుటచే నారాయణరావును వెంటఁగొని హఠియూనువద్దకుఁబోయి "ఓయీ! నాకు రెండువేలవరహాలు బదులుకావలసియున్నవి. ఏడేనునగరమునుండివచ్చుచున్న నాయోడలలోని సరకుల విక్రయించిన వెంటనే నీఋణమును వడ్డితోఁగూడదీర్చివేసెద నీమనసువచ్చినవడ్డినిర్ణయించుకొని బదులిచ్చి యాయవసరము దీర్చు" మని యడిగెను.

ఏలాగునైన జయరావును చేతిలోఁజిక్కించుకొని పూర్వద్వేషమును వడ్డితోఁగూడ దీర్చుకొనవలయునని తలచి "యోన్నేహితుడా! నీవు నాధనవ్యాపారములగురించి నన్ను చటచటను వర్తకశాలలందు ననేకవర్షాయములు దూషించి యుంటిని. అదిమఱచితివా? పోనిమ్ము. నీవేమిచేసెను నీతోఁ

జెలిమిచేసికొని నీదయను సంపాదించవలెనను నాశకుంటిని. నీవద్ద చిల్లిగవ్వయైన వడ్డిగైకొనక నీకుఁగావలసిన పైకమిచ్చి నీయవసరమును దీర్చెద"ననిచెప్పి లోనికిఁబోయి ద్రవ్యమును దెచ్చి జయరావును పెంటఁగొని యొకన్యాయవాదియొద్దకు వచ్చియారనియెడుట, నియమితకాలములోపున ఋణమును దీర్చలేకపోయినచో జయరావు హృదయమునుండి యొకశేరు మాంసమును హాఫియానుడు దీసికొనునట్లొకవల్గిమువ్వా యింది. సంతకముచేసి యాయవలయుననికోరెను. తన్ను గుఱించివ్రాయఁబడిన యీవల్గిమున నీనిర్బంధపు వరతుతో సంతకముచేయవలదని నారాయణరావు పట్టుకట్టినను జయరా వారనిమాటలు పెడచెవినిబెట్టి నియమితకాలమునకు పూర్వమునఁ దనయోడలువచ్చిచేరునుగావున నసలుఘాయదాలు కంటె నక్కువగ నిచ్చెదననితలంచి పత్రముపైన సంతకముచేసి యిచ్చి రెండువేలవరకులు తీసికొని నారాయణరావునకిచ్చి వేసెను.

నారాయణరావు వివాహముచేసికొన యత్నించుచుండిన భాగ్యవంతురాలి వాసస్థలము గోవానగరమున కీశాన్యమూలను నుమారు వదిమైళ్ళదూరముననుండిన, కనకదుర్గమను వట్టణము. పెండ్లికూతురుపేరు కళావతి. ఆమె తల్లిదండ్రుల మంచిశిక్షలోఁబెరిగి సద్వర్తనమునేర్చుకొనియుండెను.

విద్యాబుద్ధులందును రూపగుణసంపదలందు నామోకుసమామ
లులేరు. జయరావు తనచెలికాండగు నారాయణరావు నిమి
త్తమై హాఫియానుని కోరితెచ్చి ధనసహాయము చేసినందున
నారాయణరావు సకుటుంబసహరివారముగ మహావైభవము
తోఁ దరలివెళ్ళి తనమిత్రుఁడగు జయరావుతోఁ గనకదుర్గము
చేరెను.

ఈయుద్వాహమునకుఁ పెండ్లికుమారునికక్షమున నా
తనిన్నేహితుఁడగు వామనరావును పెండ్లికూతురువారికక్ష
మున కళావతి చెలికత్తెయగు సునందయువచ్చియుండిరి.
నారాయణరా వన్ని విధములఁ దనకుఁదగిన వరుఁడని గ్రహిం
చి కళావతి యిసుమంతయు నాలస్యముసేయక యాతనిఁ దన
నాథునిగాఁ బరిగ్రహింపనొడఁబడియె.

నారాయణరావు తనస్థితి నంతయుఁ గప్పిపుచ్చక తాను
విశేషధనవంతుఁడఁ గాననియు నుత్తసిద్ధులగు జాగీరుదారుల
వంశమునఁ బుట్టినందునఁ గలిగిన యాధిక్యముతప్ప మితి
యొక యాధిక్యమేమియు లేదనియు నొప్పుకొనెను. కళావతి
నారాయణరావువంకఁజూచి “ప్రీణనాథా! నన్ను నా
యైశ్వర్యమును మీకు నర్పించితి” నాదివ్యభవనమునకు నా
భృత్యవర్గమునకు నిది మొదలుగ మిమ్ము సభి కారులుగఁజేసితి.

ఈబటువుతోఁగూడ నాపాణిగ్రహణమునుజేయుడని తన
యుంగరమునుదీసి విభునిచేతికిచ్చెను.

తనవంటి యల్పస్థితివంతుని ధనాఘ్యురాలగు కళావతి
పరిగ్రహించినరీతిఁజూచి యద్భుతప్రమాదమగ్నమానసుడై
యుంగరమును చేతనందుకొని తాను దాని నెన్నడు నెడఁ
బాయనని వాగ్దానముచేసెను.

వామనరావును సునందయును నీమహోత్సవముదగ్గఱ
నుండిచూచుచు నారాయణరావును కళావతిభర్తనుగాఁ జే
కొనెదననినపుడు వధూవరుల నిద్దఱ నాశీర్వాదించిరి. మఱియు
వామనరావు సునందయు నొండొరుల రూపలావణ్యములు
గమనించి వివాహమాడుటకు హృదయపూర్వకముగ నొప్పు
కొన యాముహూర్తముననే తానుకూడ వివాహముచేసికొను
ట కనుజ్ఞయొసఁగుడని, నారాయణరావు నడిగెను. ఇప్పుడు
నీవు భార్యను సంపాదించుకొనగలిగినచో నీవివాహముకూడ
నిప్పుడు జరుగుట పరమసంతోషమని పలికెను.

అంత వామనసింగు తనకు సునందపైఁ బ్రేమగలదని
యు తనను భర్తగా గైకొనుట కామెయంగీకరించెననియుఁ
జెప్పెను. అంత కళావతి యీమాట వాస్తవమేనా యని
యడుగ సునంద నీకంగీకారమైనచో నాకునంగీకారమేయని

బతులుచెప్పెను. రెండు వివాహకార్యములు నొక్క సుము
హూర్తమువనే జరిగెను. ఇట్లు నూతనదంపతు లతిసౌఖ్యమున
నుండిరి. బుదుగులందఱు నెవరియింద్లకు వారుపోయిచేరిరి.
పదహారురోజులపండుగ రాకపూర్వమే గోవానుండి జయ
రావు వ్రాసిన పిడుగువంటి దుర్వార్తగల యొకజాబువచ్చి
నూతనవధూవరుల యానందమునకు భంగముగలిగించెను. ఆ
యుత్తరమును నారాయణరావు తీసికొనిచదివి తెల్లబోయి
వడవడవడకుచుండగా మిత్రులలో నెవరైన మృతులైయుం
డిరా? యని కళావతి భయపడఁజొచ్చెను. జాబులోని విష
యము లెవ్వయని యడుగగా “నాస్థితిగతులు మఱుఁగుపర
చక ” మొట్టమొదట సీతోఁ జెప్పియుంటిని. అంతియకాక నా
వివాహపుఖర్చునకు జయరావును ఋణమిప్పించుమని నేను
కోరగా నాతనివద్ద సొమ్ము లేకపోవుటచే హాఘయానునొద్ద
యప్పుడేసి గడువునాటికి ఋణము తీర్చనిచో తన హృదయ
ములోని మాంసమునుండి యొక శేరుమాంసము హాఘయానుఁ
డు దీసికొనునట్లు కలమువ్రాసి సొమ్ముతెచ్చి నాకిచ్చియుం
డెను. ఏడెనులేవునుండి నరకులతోవచ్చి చేరుననియెంచియుం
డినయోడలు మునిగిపోయినవి. నానిమిత్తమైతెచ్చిన యా
సొమ్ము తీర్చలేకపోవుటయు జయరావు హృదయమునుండి
హాఘయానుఁడు శేరుమాంసము గోయుటయు జయరావు చేని
పోవుటయు నిశ్చయము”నిచెప్పెను. కళావతి “ప్రాణేశ్వరా!
మీరించుకయు నాలస్యముచేయక మిత్రరక్షణార్థముపాండు.

మీమూలమున మీప్రియమిత్రుని కావద రాకమున్న యా
తఁడు బాకిపడియున్న ధనముకంటె నెన్నిమడుగులైనను గొని
పోయి విడిపించుకొనిరండు. ఈవిషయమున మీమనసువచ్చి
నంతధనమును వినియోగింప మీకు సర్వాధికారము నిచ్చు
చుంటి"నని చెప్పెను.

ఉత్తరమువచ్చిన మఱుచటి దినమున నారాయణ
రావు వామనరావు బయలుదేటి యతివేగమున గోవాపట్టణ
మును బ్రవేశించి యందు జయరావు కారాగృహవాసమున
నుండినవార్తను గుండెలు పగులునట్లువినిరి. ఆతని కారా
గృహవిముక్తునిజేయుటకు వలసినంతధనమును దీసికొనిపోయి
నను దియాశూన్యుడగు హాఫియానుఁడు సొమ్మిచ్చుటకై
మితిపెట్టినకాలము గడచిపోయెనను మిషపై తీసికొనుట కంగీ
కరింపక జయరావుయొక్క హృదయమునుండి శ్రేయమాంసమే
కావలయునని మూర్ఖపువట్టుపట్టియుండెను. ఈఘోరవ్యాపార
ము విమర్శించుటకు గోవానగర వ్యాయాధిపతి యొకదినము
నిర్ణయించెను.

కళావతి తనభర్తను బంపినపుడు మీప్రియమిత్రుని
దక్క క విడిపించి తీసికొనిరావలయునని చెప్పియుండినను తా
నేవిధముననైన తననాథునియొక్క ప్రాణమిత్రుని రక్షించి
విడిపించుటలో ముఖ్యురాలగ నుండుటకు సాధనము గలదా

యని యాలోచించుచుఁ దుదకుఁ దాను గోవానగరమునకుఁ బోయి జయరావుపక్షమున వాదించవలెనని నిశ్చయించుకొనెను.

కళావతికి గోవాన్యాయసభను సేతూరావనుబంధుఁడు డొకండు న్యాయవాదిగనుండెను. ఆతనికామె తనకతియొక్క స్నేహితుని వ్యవహారపు స్వభావమును చెలుపుచు నొకలేఖ వ్రాసి యావిషయమై యాలోచన చేవ్వమనికోరుచు తాను బంపిన మరుఘ్నునిచేతికి న్యాయవాదులు తొడుగుకొనెడి గొనులు మొదలగువానినిచ్చి వంపుమనికోరెను. సేతూరావు వద్దకుఁ బంపబడిన యాతఁడు దిరిగివచ్చునప్పుడు వ్యవహారము సడపింపవలసినచర్యగల నోటుబుక్కును గొనులు మొదలగు దుస్తులను దెచ్చెను. తరువాత కళావతి తానును సుందయుఁ బురుషవేషములు వేసికొని న్యాయవాదులు తొడుగుకొనుగొను దాను తొడుగుకొని సుందను తన లేఖరిగనేర్పఱిచి తనమెంటుదీసికొని క్రియాణమై విచారణవినమునకు గోవానగరముకుఁబోయి చేరెను. గోవానగరపు న్యాయాధిపతి వాయదానాఁడు సభదీర్ఘియుండగా వ్యవహారముయొక్క విమర్శ యాగంధమగునపుడు కళావతి సభను బ్రవేశించి సేతూరావువద్దనుండివచ్చిన యొకయుత్తరమును న్యాయాధిపతికిచ్చెను. ఆయుత్తరమున సేతూరావున కీవ్యవహారమున వకాల్తునామాయున్నదనియు, తానువచ్చి వాదించవలసియుం

డినను శరీరమునం దస్వస్థతచే రాలేకపోతిసనియు, రానందుకు తనను మన్నించి యీవానిదాకుఁ దాను బుపిన చిన్నవానిఁ దనకు మాటుగ సంగీకరించి యాతనివాదమును వినవలయు ననియునుండెను. ఆయుత్తరమును న్యాయాధిపతి రికార్డుచేసి సేతూరావు ప్రార్థన మంగీకరించి జయరావుపక్షమున కళావతి వాదముచేయుటకు సమ్మతించెను. అంతట విచారణ ప్రారంభమాయెను. పురుష వేషముననున్న కళావతి వెనుక జయసింగు నారాయణరావును, మోతేలా లనడు న్యాయవాదివెనుక హాఫియూనును నిలఁజడియుండిరి. ఆసభయందు నారాయణరావు జయరావుయొక్క వకీలునుజూదియు నామె పురుష వేషమున నుండినందున బొత్తిగా నానవాలుపట్టలేక పోయెను.

అమె మొదట హాఫియూనునుజూచి “దస్తావేజుషరతు ననునరించి యీతనికి జయరావుయొక్క హృదయమునుండి యొక శ్రేయమాంసమును బుచ్చకొనుటకు చట్టమునుబట్టి హక్కుగలిగినటుల నొప్పుకొందును. దస్తావేజు షరతునుబట్టి హాఫియూనుడు జయరావుదేహమునుండి తనకురావలసిన భాగమును దీసిన జయరావు మృతినొందుట నిశ్చయము. ‘అహింసా కరమోధర్యః’ యను న్యాయమునుబట్టి జీవహింసయేఁకిని దగనిపని. ఏహింసగాని చేయక సర్వభూతములందు దయాభువులై పరించువారికి స్వర్గము కరణము. భూతదయగలవాఁ

జేసర్వధర్మములు చేసిగవారు. అదిలేనివారు సర్వధర్మములు చేసియు నేమియుఁ జేయనివారై. కడపట దాను చేసిన ధర్మము తనకు సహాయమైవచ్చునుగాని తక్కినది యేదియు లోకములోనిది లోడరాబోదు.” అనెనుమాటలతో హాఫియానుయొక్క కఠినహృదయ మొకటితక్కు యెటువంటి కఠినహృదయమైనను కరఁగునట్లు మృదుమధురవాక్యములతో నహింసామహిమను వర్ణించెను. వత్రిములోని నిబంధనవ్రతారముగ జరుగవలసినదనుమాటగాక మఱియేదియు నాతని నోటనుండి రాదయ్యె. వత్రిమున వ్రాసినవిధమున నాతఁడు ధనము నియ్యలేదాయని కళావతి యశుగ జయరావు బదులుపుచ్చుకొనిన రెండువేలవరహాలుమాత్రముగాక హాఫియానుఁ జేమికోరిన నియ్య సిద్ధముగనుంటినిని నారాయణరావు జవాబుచెప్పెను. తనకు సొమ్మక్కఱలేదనియు వత్రిమున వ్రాసినమాంసము మాత్రమే కావలయుననియు హాఫియాను పట్టదలతోఁ బలికెను.

అప్పుడు వత్రిము నిటులెమ్మని హాఫియాను నడిగిపుచ్చుకొని కళావతిచదివి యీపత్రమున వ్రాసినగడువు మీరినది. దీనిబట్టి నీకు జయరావుహృదయమునుండి యొకశేరు మాంసమును గోసిపుచ్చుకొనుట చట్టసమ్మతమై యున్నది. ఆయినను దయయుంచి సొమ్మును దీసికొని వత్రిమును రద్దు పరచుటకు సెలవిమ్మనియడిగెను. కూర్మాత్ముండగు హాఫి

యానుఁ కామాట లెంతయు రుచింపమి నామనోనిశ్చయము
 నెంతయు మార్పజాలనని దృఢముగఁ బలికెను. కళావతి
 జయరావునుజూచి యీతని మనసు నేనునుజూచును రంజింపఁ
 జాలడు. ఇంక నీహృదయమునుండి కేరుమాంసము నిచ్చుటకు
 సిద్ధముగ నుండవలసినదేయని పలికెను. జయరావు నారాయ
 ణరావువంకఁదిరిగి మిత్రమా! నీహస్త మొకపర్యాయము నా
 చేతికిమ్ము. నీవు సకలశుభముల బొందుచువుగాక! నీకొఱకు
 నాకీ వివత్తునచ్చినదని నీమెంతయుఁ జుటించు వలదనిచెప్పె
 ను. ఇంతలో హాఫియాను కాలము వ్యర్థపుచ్చనేటికి? అనుగ్ర
 హించి వ్యవహారము పరిష్కరింపుడని యత్యంతరముగఁ
 కేకపేసెను. అపు డాసభనున్న వారందఱును నేమి జరుగునో
 యని విచారించుచు నిశ్శబ్దముగనుండిరి. ధర్మాత్ముడగు
 జయరావు విషయమై దుఃఖపడని వారొకరునులేరు.

కళావతి హాఫియానునుజూచి యోయీ! మాంసమును
 సరిగ తూచుటకు తక్కుడముఁ తామును భద్రపఱచితివా?
 నెత్తురు వెల్లువలై జయరావు మరణము పొందకుండ నొక
 వైద్యునిదగ్గఱుంచుకొంటివా? అని యడిగెను. వక్రములో
 నాసంగతి వివరింపఁబడియుండలేదని హాఫియానుఁడుచెప్పెను.
 కళావతి “నాయనా! ఆప్రకారము వక్రములో వ్రాయఁబడని
 మాటవాస్తవమే. అయిన నేమి? ధర్మాత్ముగ నంతమాత్రము
 జేయుట నీకు శ్రేయస్కరముకాదా” అని యడిగెను. ఆవ్రకా

రము కత్తిమునలేదనివమాటలుగాక మఱియేమాటను హాఫి
యానుడు కలుకఁగలిగినవాఁడుకాదు, అప్పుడు కళాపతి
హృదయములోని యొక శ్రేయమాంసమునీది. నీవామాంసము
నాతని హృదయముదగ్గఱనుండియే కోసికొనవచ్చును. అందు
కు ధర్మశాస్త్రమంగీకరించును. 'అని హాఫియానుతోనుడివెను.
ఆతఁ డందుమీద సంతోషించి 'యోన్యాయవాదీ! నీవునిష్ఠ
క్షపాతముగలబుద్ధిశాలివి. ధర్మదేవతయే యీరావముననిట
కేగుదెంచి తగవుఁ దీర్చుచున్నయిది' యని కత్తినిమాటి వదును
చేయుచు జయరావునుజూచి రా! హాబుణముఁ దీర్పసిద్ధముగ
నుండుమనిపలికెను.

కళాపతి హాఫియానునుజూచి కొంచెమాగుము. నీకు
మఱియొకమాట చెప్పవలసియున్నది. ఈదస్తావేజుప్రకారము
నీకొక్కరక్కపుచుక్కకైన సధికారములేదు. ఒక శ్రేయమాంస
మని స్పష్టముగవ్రాయఁబడియున్నది. ఆమాంసమునునీవుకోసి
కొనినపుడొక రక్కపుచుక్కయైనఁ గొందబడినయెడల ధర్మ
శాస్త్రముబట్టి నీచరస్థిరరావమైన యావదాస్తియు గోవా
వర్తమానమువారికిఁబోవుననిచెప్పెను.

జయరావు హృదయమునుండి యొకబొట్టయిన నెత్తురు
రాకుండ నొక శ్రేయమాంసమునుగోసికొనుట మిక్కిలియసంభ
వము. దస్తావేజునందు వ్రాయఁబడినది మాంసముకానినెత్తురు

కాదని బుద్ధిచుంతుగ్రాలగు కథావతిచేసిన యర్థమువలన 'జయరావునకు ప్రాణోపద్రవముదప్పెను. సర్వజనసంతోషదాయకముగ నట్టియుపాయమాలోచించిన యాన్యాయనాదియొక్క బుద్ధికుశలత నెల్లవారును మెచ్చుకొని యచ్చతపడసాగిరి. సభామందిరపు నలుదెసలనుండియు నొక్కపెట్టున సభివందన వచనములు బయలువెడలి మిన్నముట్టెను.

హాఫియానుడు తన దురుద్దేశము విఫలమాయెనని తెలిసికొని నిరుత్సాహము సూచించుచూపుతో కొంతసామ్మగ్న దీసికొనదనని చెప్పెను. జయరావునకు ప్రాణరక్షణకలిగినందునకపరిమితానమునొంది యిదిగో సామ్మని నారాయణరావు కేకవేసెను. కథావతి యాతని నివారించి తొందరపడకుము. ఈతడు మాంసము పుచ్చుకొన దగినవాడుగాని మఱియొకదాని పుచ్చుకొనదగినవాడుకాదు. హాఫియానుడా! మాంసము కోసికొనుటకు నీయత్నమున నీవుండుము. కాని నెత్తురు చుక్కయొకటియైనను పడకుండ జాగ్రత్తగనుండవలయును సుమా.

కేరు మాంసముకంటె నేమాత్రము నెక్కువకాని తక్కువకాని కోయగూడదు. మాంసము నందేమాత్రమెక్కువ తక్కువలుండినను త్రాసేమాత్రము మొగ్గినను గోవానగర రాజశాసనములు బట్టి నీయాస్తియంతయు దొర

తనమువారికిఁ జెందుటయగాక నీవు మరణదండనమును సహితము పొందవలసి వచ్చునని చెప్పెను. హాళియానుడా మాటలు వినిపించుకొనక నాసొమ్మిచ్చివేసి నన్నుఁ బంపుమని యడిగెను. సొమ్ము సిద్ధముగనున్నది. తీసికొనుమని నారాయణరావీయబోయెను. ఆసొమ్మును హాళియానుఁడు పుచ్చుకొనఁ బోవుచుండగ కళావతి ఓయి వర్తకుఁడా! ఆగు. నీవిపుడు నాచేతఁ జిక్కితివి. గోవా ధర్మశాస్త్రమును బట్టి యీ పురవాసి నొకని నిర్దోతుకముగఁ బ్రాణముదీయ యత్నించి నందునకు నీయావదాస్తియు ప్రభుత్వమునకుఁ జేరుటయకాక నీప్రాణము సహితము న్యాయాధిపతి యచగ్రహముపై నాధారపడియుండును. కావున నీవిపుడు న్యాయాధిపతి పాదములపైఁ బడి ఊమింకుఁ బ్రార్థింపుమని చెప్పెను. ఆతఁడు దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెప్పక మునుపే ప్రభువందుకొని ఊమింపుడని నీవు మమ్ము వేడకమునుపే నీకుఁ బ్రాణదానము చేసితిమి. పొమ్ము. నీయాస్తిలో సగము జయరావు నకును దక్కినది హుజూరునకును బోవునని చెప్పెను.

జయరావును విడిచిపెట్టి ప్రభువు సభ చాలించినపుడు నారాయణరావు కళావతిం జూచి అయ్యా! నేనును నాప్రియ మిత్రుఁడగు జయరావును మీ బుద్ధి చాతుర్యమున నేడు విపదాద్ధినుండి తప్పించుకొని యీవలఁ బడఁగలిగితిమి. ఈవ్యవహారమున మీరు చేసిన యుపకారమునకును, మీరు తీసి

కొనిన కష్టమునకును మేమెంతయిచ్చినను మీ ఋణము తీరదు. అయినను చంద్రునకొక నూలుపోగనినట్లు, మేమీ వర్తకునకు బాకీపడియుండిన రెండువేల వరహాలును మాయం దనుగ్రహించి కైకొనవలెనని వేడుకొనుచున్నానని చెప్పెను. ఇచట మేము మీవత్తుమున రుసుమున కాశపడి పనిచేసి యుండలేదు. అయినను మేము మీవద్దనుండి యేమో తీసి కొనవలెనను కుతూహలమున నుండిరి కనుక మీచేతి యుంగర మిచ్చెదరేని యంగీకరించెదను. కొని యిచ్చి యేమి యుం గైకొననని నారాయణరావుతోఁ జెప్పెను.

తానెప్పుడు విడనాడఁగూడని యాబటువు నడిగి నందుకు మనమున కళవళపడి “ఇది నావివాహ సమయ మున నాభార్యయిచ్చిన బహుమతి. దీని నాడవితకాలమున నెన్నడు నెడబాయనని ప్రమాణము చేసియుంటిని. ఈయుం గరముకంటె వెలగల మఱియొక యుంగరము నియ్యఁగల గుడు గాని దీనిమాత్రమియ్యజాల” నని నారాయణరావు చెప్పెను. కళావతి కోపమునొందినటులఁ గనపడి మొగము చిట్టించి ముప్పివానికిఁ జెప్పవలసిన జవాబును చెప్పితివని తివ్రస్వరేచి సభనుండి పోవుచుండెను. ఆమాటలకు నారాయణ రావులెంతయు లజ్జపడి యాయుంగరమును పెంటనే కళా వతికిచ్చివేసెను. అప్పుడు లేఖరిగ నటించుచున్న సునంద బామనరావును జూచి తానుపొందిన కష్టమునకాలేని యుం

గరమును దనకు బహుమానముగ నిమ్మని యిచ్చెను. ఔదార్యమునఁ దన మిత్రునికంటెఁ దక్కువవాఁడని యనిపించుకొనుట కిష్టములేక యతఁ డపగినతోడనే యుంగరము నిచ్చి వేసెను. ఆచూదరులు దమలోఁ దాము నవ్వుకొని తామిల్లు జేరినమెట నుంగరములఁ బోఁగొట్టుకొన్నందునకు నాధుల మీద నేమి కల్పితమా యని యోచించి, మఱియొకయువతి కిచ్చివేసితిరని నెవపెట్టుటకు నిశ్చయించిరి.

తరువాత కళావతియు సునందయుఁ దమ గృహమునఁ బ్రవేశించి పురుష వేషములు విసర్జించి స్త్రీవేషములు ధరించుకొని తమ నాధులరాక కెదురు చూచుచుండిరి. ఇంతలో నారాయణరావును, వామనరావును, జయరావును వెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చి యిల్లు చొచ్చిరి. నారాయణరావు దన చెలికాని కళావతికిఁ జూపినందున యామె కుశలప్రసంగముచేసి యతిథి సత్కారముల నొనర్చెను.

ఇంతలో నింటిలోపలనుండి సునందయు భర్తయు కలహించుచున్నట్లు వినవచ్చెను. ఇటకుఁ జేరి యరగంటయైనను కాలేజే. అప్పుడే కలహమా? కలహమునకుఁ గఠంబేమియని కళావతి యిడిగెను. ఈపోట్లాటంతయు వివాహమునాడు తీసికొనిన యుంగరమునకని వామనసింగు చెప్పెను.

అంత సునంద నేనా యుంగరమును నీకొసగినపు
 డు నీయావజ్జీవము నీవద్ద నుంచెదనని చెప్పి యిప్పు డెవ్వరో
 యొకన్యాయవాది లేఖరి కిచ్చితినిని చెప్పుచుంటిని. నీవు
 దానిని మఱియొక స్త్రీకి యిచ్చియుండువని చెప్పెను. నా
 మాట నమ్ముము. నీతోడు. ఆబటువును నేకొక చిన్నవాని
 కిచ్చియుంటిని. ఆతడు నీవలెనే నీయంతపాడుగున నున్నాఁ
 డు. ఈనడుమ జయరావుమీద వచ్చిన వ్యవహారమున నాత
 ని పాణిములఁ గాపాడిన న్యాయవాదివద్ద నాతఁడు లేఖరి.
 తాను వడిన కష్టమునకుఁ బ్రతిఫలముగ నీబటువునిమ్మని
 యడిగినందున లేదనలేక యాతనికిచ్చివేసినని వామన
 రావు చెప్పెను. నీభార్య నీకుఁ బ్రియపూర్వకముగ నిచ్చిన
 వస్తువు నెవరో యొక లేఖరికిచ్చుట నీతక్కు. నాపాణినాథుం
 డగు నారాయణరావునకు నేనొక బటువునిచ్చితిని. వ్రగవంచ
 మంతయు తలక్రిందులైన నాతఁడు దానిని మఱియొకరి
 కిచ్చునా యని కళావతి దేమియు నెఱుంగనిదానివలెఁ బలి
 కెను. నాయుంగరమును లేఖరికిచ్చినది తప్పే. కాని నాకా
 యణరావు వ్రగధమమునఁ దన యుంగరము నిచ్చివేసి యుం
 డగా నాతనికిడనుండి కట్టుబడి పాత్రవని చేయుచుండిన లేఖ
 రికి నేనుంగరమును దరువాత నిచ్చి యుంటినిని వామనరావు
 నిజముచెప్పి వేసెను. కళావతి మిక్కిలి కోపముజెందినటులు
 కటించి యుంగర మన్యులవశము జేసినందుకు నారాయణ
 రావు నతి నిష్ఠురముగ మాటలాడి యుంగరము పోయిన

జాడకు నునంద దెలుపుచున్నది గావున తన యుంగరమును మఱియొక స్త్రీవశమున ఇండియుండునని వలెకెను. తన ప్రియురాలి కంతకోపము గలిగించినందునకుఁ జిత్రాశ్రీ తుండై నారాయణరావు దైవముసాక్షిగా నేనాయుంగరము కమునే యునిదకు నీయలేదు. కెందువేల వరహాల నీయఁ బోయిన నంగీకరింపక యుంగరము వాంఛించిన న్యాయ వాదికి నొసంగితి. నేనాయుంగరము నీయనని మొదట వచిం ప మొగము చిట్టించుకొని లేచిపో నుండెను. నీవాధమయ మున నుంకినచో నన్నాయుంగరము నిచ్చివేయుచుని చెప్పి యుండువని వలెకెను.

ఈదంకతుల కలహములకెల్ల నేనే గారణముని జయ రావు విచారించఁజొచ్చెను. కళావతి యితనిజూది మీయెడ మాకెంతమాత్రమును గోపములేదు. ఈవిషయమున మీ రెంతయు జిత్తింపవలదని యాతని నూటఁగించెను. నారాయణరావు గుఱించి నేనొకసారి నాశరీరము నిచ్చివేసితిని. నీ పెనిమిటివద్దనుండి యుంగరము దీసికొనిన యాతఁడు చేసిన ప్రహయమున నేను జీవించి మిక్కులఁజూడగంటిని లేచియెడల నేను కొలదిదినములక్రింద మృతుఁడనై యుండవలసినదే. ఇక ముందెప్పుడును నీభర్త నీకిచ్చినభాసకు తప్పకుండ నా శరీరమును పూటపెట్టెనని జయరావు నమ్మించెను. ఆతనికి నీవు పూటవటుదువేని యాబటువు నాతనికిచ్చి మును

ఓటి దానికంటే దీనిని భద్రముగ నుంచుకొనవల్లు చేయుచుని
కళావతి బటువునిచ్చెను.

నారాయణరా వాయంగరముఁ దీసికొనిచూచినపుడు
అది యింతకుమున్ను దానాన్యాయవాదికిచ్చినదేమైనందున
నివ్వఁగొందియుండెను. అపుడు తానే న్యాయవాదియగుట
యు నునంద తనలేఖరి యగుటయు కళావతిచెప్పెను. తన
భార్యయొక్క బుద్ధికుశలతవలననే జయరావు కాపాడఁబడె
నని తెలిసికొని నారాయణరా వద్దుతప్పమోది మగ్నమాన
సుండయ్యెను.

అపుడు భర్తలు భార్యల నానవాలు వట్టలేకపోయి
నందునకును, ఉంగరముగుఱించి వారు కన్నీనపన్నుగడకును,
ఒకరినొకరు చూచి నవ్వుకొనిరి. వామనసింగు తనజీవితకాల
మున నునందయొక్క యంగుఠీయమును గాపాడుటయందుఁ
బుచ్చుకొనిన తత్కృత్యము తియ్యకవిషయమునఁ బుచ్చుకొన
ననిచెప్పి యందఱుచు నవ్వునట్లు చేసెను.

శ్రీకృష్ణ నిరాయ భారము.

అజ్ఞాతవాసా సంతరమునఁ బాండవులు పల్లవ్యమునఁ గొంతవఱకు వసించి యాపట్టణముకు వదలిపోయిన మఱు నాఁడు బాండవాగ్రజుండు దమ్ముల సుతుల నిష్పథ్యత్యవరులఁ దొరలఁ బిలువఁబనిచి యెల్లరు విరుచుండ “మనమిప్పుడు కృష్ణునిచేతకుంజని యాతనిఁ గౌరవసభకుఁబంపి సంధి చేయుమని ప్రార్థించిన నది కుదురుచో బంధు హిత గురుజనములతో రణముగాక మేలగును.” అని పలుక వారలందఱు బలసి చనుదేర మాధవుమందిరంబున కరిగి యాతనిచే సత్కృతుండై సహస్ర పరిజనంబులు బరివేష్టించ నొక్కసార్భవంబునం బాంచాలియు సముదితపరివార పరివృతయై యండ నతండునుం దారును సుఖాసీనులై యుండి యుత్తనితో

క. ఆపదఁ గడవం బెట్లఁగ

నోపిశుభంబైనదాని నొడఁగూర్చును మా

కీపుట్టువునకుఁ బాండు

హృదయంబు నిన్నుఁజూపి చనియెమహాత్మా

అనిపలికి నీకు మేము ప్రద్యుమ్నాది కుమారులతోడి

వారము. మమ్ము దురితంబులు నొరయకుండ నరసి వక్షింపు

మనవుడు వాసుదేవుండు నీకుంచినయట్లు చేయంగలవాడఁ
 నెఱుంగి తలంపు సెవ్వుచునిన నజాతశత్రుండు “నీవుకరినగరం
 బున కరిగి కొరవుల తోడందగిన మాటలాడి తెఱంగుసేయు
 ము. మఱియు మాధవా! ధృతరాష్ట్రదుర్యోధనుల యభి
 ప్రాయంబులు నిన్నను సంజయునివలన వినియుంటివి. జూద
 మున నిర్ణయించుకొనిన కైవడి వనవాస యజ్ఞతేవాసంబులు
 జరిపి మారాజ్యభాగమును మేముడుగ ధృతరాష్ట్రుడు సహి
 తము కులధర్మంబు నడవవలెనని యొంచక చెడుతలంపుగల
 దుర్యోధనుని యిష్టప్రకారము నడచుచున్నవాడు. ఇచ్చటి
 బంధువులు నీవు నచ్చెరువడివినుచుండ నయిదు గ్రామముల
 నిచ్చినను మేము తృప్తులమగుదుమని నిన్నటిదినమున సంజ
 యునితోఁజెప్పి పంపినమాటయవార్థము.

శా. ఆదుర్యోధనుఁ డంతమాత్రమును జేయబాలఁ డో
 కానిమె

పేదం గూరతకోర్వరాదు సిరినాకేలందు నే గ్రాసవా
 సోదైన్యంబులు వచ్చువాయరయు నీచుట్టలకుంగావునఁ
 మోదంబుదుట గల్గుఁకొరవులు నేముంబొందిశ్రీనొందినఁ.

ఒక వేళ సంగ్రామము సేయవలసి వచ్చినచో దాని
 యందెవరు గెలిచిన నుభయపక్షములందును పలువురు బంధు
 మిత్రులు చావక మానరు. తుచ్చపురాజ్యమునకై యాశపడి

వారి చావు న పేక్షించుటకంటె వేఱు సాపకార్యము లేదు. ఆ యదూర్భిష్టినను జాలునని మేము వంపిన వర్తమానము నకుఁ గౌరవు లంగీకరింపకున్నను, వారికక్షముననుండిన భీష్మ ద్రోణాది శాంధవులను పూజ్యులను ఒంపుటకు నామనసాపని యు. కావున నీవు గౌరవ సభకుం జని భీష్మాదులు వినుచుండ మా పెదతండ్రితో మాటాడి యెట్లయినను సాధిచేయు"మని చెప్పెను.

భముడు—

ఉ. కయ్యముఁ గల్గినట్లయిన గుఱగజ ప్రికరంబు కుంభముల్ ప్రయ్యుఁ దురంగవక్తులు ధరంబడఁ జేరిగముల్ బడల్పడన్ డయ్యమిక్కిన్ వెక్కనవడఁ గదపండువు సేయఁ గోరునా దయ్యము నెత్తికోలు దుదిఁ దాఁకుటగాదె భుజంగభంజనా.

అర్జు:—

ఉ. పాలదుగుండు కౌరవుల పాలికిపోయి యతండు లోభియై పాలదియెందుకోయనిన పాలు లెఱుగెఱిగింపు భీమభూ పాలుని పాలుతాను తన పాలిటి మేదిని యన్న పాలు భూ పాల కుమారవర్గమును బాలుఁడుమా యభిమన్యుపాలు నా పాలునమస్తనై న్యమని వల్కవె వంకజనాథ యచ్చటగా.

నకు:—

సీ. గోగ్రహణంబున గోలెనెఱయుమెత్తఁ
 బడకుండుదురెవారు పద్మనాభ
 నీయనగ్రహమున నెమ్మిమెఁగూడిన
 బలములే దక్షాహిణులనుదొరల
 పాంచాల యాదవ పాండ్యకైకేయ మా
 త్స్యల తెంపులెఱుంగక యున్నవారె
 భీమార్జునుల లావుపెంపును నీసహ
 యంబుచు గలుగుట కలుకరెట్లు
 గురుఁడు గృపుఁడు బాహ్లికుఁడు భీష్ముఁడును బుద్ధి
 నెప్పివారిఁ జక్కజేయరెట్లు
 కార్యమీవు నెప్పఁగా విదురుండు వి
 సంక నెట్లు గాదసంగవచ్చు.

సహదేవుడు—

మ. తుదిరాజ్యమ్ము సగమ్ము గొమ్మడవియందుం బేరువంచింది
 యం
 బదుఁడఁడఁలు నీవునుం దిరిగి రాఫాలీక పోవచ్చునే
 యదిగాడే దెగి బంటుపై యులుము మాయల్ వన్న
 నేర్పింకఁ జె
 ల్లదు సూ నీకని యాసుయోధనుని యల్లంబుచ్చి పోనా
 దుదా.

చాపది:—

ఉ. ఈవెండుకలువట్టి యాడ్చిన యాచేయి దొలఁతగాఁబోరి
లో దుస్ససేను
తనవింతలఁతలు తునియలైచెదరి రూకటియున్నఁ గని
యుడు కాటుఁగాక
యలుపాలఁబొనువడునట్టి చిచ్చేయిది పెనుగద వట్టిన
భీమసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాండీవమనునొక విల్లెప్పు
దును వహించు.

౭ ఆ. వె. కట్టివిక్రమంబుఁ గాల్చినే యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజ పీఠుఁగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయమైతి మేనిఁ గృష్ణ.

అనుచు నెలుంగు రాలుపడనేడ్చిన యాజ్ఞ సేనిం
గృహయత్తఁడై నారాయణుం డూరార్చి “లలనా!
కాంతింపుము. నీవు కురునృపాల పుత్రకళత్రంబుల యేడ్పులు
వినఁచు నవ్వకాలం బాసన్నంబయ్యె” నని చెప్పెను.

పీమ్మట ధర్మనందనుండు దినశుద్ధి నిరూపించి నారా
యణుం జూచి నీనక్షత్రంబు రోహిణిగదా. ఎల్లరేవతి, నీకుఁ
జంద్రతారాబలంబులుగలవు గమనంబునకు రేవకడయ మేలు.

వయనంబునకు లెస్స యని చెప్పిన, మఱునాఁ డరుణోదయం
బునఁ గృష్ణుఁడు కాలోచిత కృత్యంబులు నిర్వర్తించి సూర్యో
పాస్తినేసి యగ్నిసమారాధనం బాచరించి సాత్యకియుం
దానును హస్తినాపురంబునకుం బయనమై బయలు వెడలి
సుఖంబున నచటఁ జేరిరి. అచట పృథమమున ధృతరాష్ట్రుని,
భీష్ముట వరుసగ విదురుఁడు, కుంతి, దుర్యోధనాదులఁ జూచి
తనరాకకుఁ గారణమును దెలిపి సాయంతనము విదురు నింటికిఁ
బోయి భోజనము చేసి నిద్రఁ జెందెను.

ఇట్లు సుఖనిద్రఁసేసి వేగుంబోకట మౌగధ మంగళ
గానంబుల మేలుగాంచి సమయ కర్తవ్యంబులు సలిపె. అట్టి
యెడఁ గృతవర్మయు సాత్యకియు వచ్చి పాదసూపనం బురుషో
త్తముండు వారలు మొదలుగా యిష్టజనంబులు పరివేష్టించి
నుచిత పృదేశంబున నున్నంత దుర్యోధనుఁడు కర్ణ శకుని
దుశ్శాసనులను వెంటఁ బెట్టుకొని కృష్ణుని యొద్దకువచ్చి 'ధృత
రాష్ట్రుఁడు బంధుమిత్రాది సమస్తవరిజన సమన్వితుండై పేరో
లగంబున నీనికి యెఱింగించిన శ్రీకృష్ణుండు సంతోషించి
రథముపై నెక్కి సభకుఁ బోయెను. ధృతరాష్ట్రుఁడును, భీష్ము
బాహ్లిక ద్రోణాది రథకులందఱును కృష్ణున కెదుగురాను
వారలనందఱ నాదరించెను. ఆసభకు జమదగ్ని కణ్వ నార
దాదిమహామునులు దయచేసి యుచితాసనములపైఁ గూర్చుండి
దుర్యోధనాదుల చర్యను గమనించుచుండిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు

వచ్చిన మునుల కందఱకును సమస్కారముగావించి యగ్న్
 నిర్వారంబుల నందఱకు తృప్తిపరిచి తాను పిమ్మట కూ
 ర్చుండెను. తరువాత లేచి యందఱకు వినఁబడునట్లు ధృతరా
 ష్ట్రునితో “పాండుకుమారులు నీకుఁ బరమభక్తిం బ్రీతిమిల్లి
 యందఱు నొక్కమాటగా నీతోఁ జెప్పుచుని నాకుఁజెప్పిన
 విధంబు వినుము. తన వంపునం బండ్రాడువత్సరంబులు వనం
 బున వసియించితిమి. వదుమూఁడగునేఁడు జనపదంబున నజ్ఞా
 తవాసంబుచుం జలిపిడిమి మాతండ్రి సమయంబు పరిపాలించి
 యేమగ్గరాజ్యం బెట్లునుం బడయుదునుని కృతనిశ్చయులమై
 పడితిమి. తల్లియుఁ దాడ్రియు నెల్లచుట్టంబులు నేడుగడయును
 మాకుఁదాన మావలన నేరమిగలిగినం గినిసి యిట్లుగా దట్లని
 చక్కంబెట్టునది. తనగల పదివేలేండ్లకుం దన్నకాని వతియె
 టుంగ మెట్టివారమైనను మమ్మును దుర్లోధవాదులు తలం
 వరు తనయందుఁ దెలుంగుగలిగిన నెవ్వను గొఱగాకున్నను
 గులంబు పాడి నెడక చెల్లు”ననిచెప్పి పిమ్మటఁ దనమాట
 లుగ “ఈభరితవంశముఁకు నీవే యాధారభూతుండవు. కురు
 పాండవులలో నెవరెవరి నడవడిక యెట్లుండినను దానివలన
 గలిగెడు కీడుమేఘు నినుఁజెందును. కారవులన్యాయపరులును
 కార్యాలోచనము లేనివారునై తాము చేయఁజున్నకార్యము
 సరియైనది కాకున్నను సమంజసముని తలఁచుచుదురు. చెడ్డ
 కార్యములందుఁ బ్రవేశించుటకు ముందంజనేయుదురు. మీరు
 స్నేహభావము వహించి సంధిగావించుకొనినఁ గురుపాండవు

లకును వారిని జేరియుండిన రాజులకును మేలుగలుగుదు. కనుక నీవీ విషయమై చక్కగ యోచించి సంధిఁగావింపుము. పాండరాజుయొక్క రాజ్యభాగమును పాండవులకొసంగి నీ రాజ్యభాగము నీవు పుత్రపౌత్రసహితంబుగ ననుభవించి సుఖముననుండుము. కురుపాండవులకు మేలుసేయఁగోరి నే నింతవరకుఁజెప్పితి. అతిలోభగుణంబుగల దుర్యోధనుని దుర్బుద్ధులుమాన్చి పాండవులను చంపజేర్చుకొనుము. అట్లు నీకిష్టములేనియెడల శాత్రువులును నీపాదసేవజేయుటకు యత్నంబు సేయువారగు పాండవు లిప్పుడ యుద్ధమునకుఁ బూనెదరు” అని చెప్పెను.

సభయందుండిన జనుదగ్గి మొదలగు మహర్షులందఱీమాటలు విని యానందంబునొంది “ఈకృష్ణుఁడందఱకు సంతోషకరంబగు మాటలఁ జెప్పెను. కౌరవులు నీతివంతులై పాండవులతో సంధిచేసికొనుటకంటె నుత్తమమగు కార్యము లేదనిపలికిరి. అంత

దుర్యోధ—మూరెడేసి గడ్డములఁ బెంచి కందములములఁ దినెడి ఋషులుక, ఎల్లపుడు గొల్లభామలఁగూడి వెన్నముద్దలు మింగుచు పొద్దుపుచ్చెడి కృష్ణుఁడనా? నాకుఁ జెప్పునది. నీదినూటలు నాకు నచ్చవు నాకుఁదోచినది నేఁ జేసెద.

కృష్ణ—విమలంబగు వంశమున జనించి సుగుణంబుల దసమానుడవై యిట్లాగ్రహము సేయఁ దగవ! వామాటలు వినువాడవైన దురభిమానంబు విడిచి శాండు నందనులకు సమభాగంబుగఁ బొదియిచ్చి మీరు నూతుగురును, వారైదుగురును గలసి సుఖంబున నుండుదు మీరు నూటయేపురు నేకీభవించి యుడుట కార్యంబు. వండ్రొండ్రొండ్రొక్కవాసంబు నొక్కయే డజ్జాతవాసంబును జేపివచ్చిన ధర్మరాజాదు లేపురు నింద్రప్రస్థాబును, అపంతియు, యను ప్రస్థమును, వారణావతంబును, హస్తినాపురంబునను నైదూళ్ళ నడుగు చుండిరి. వాటిని సేవవశ్యము నీయఁదగినది.

భీష్మ:—నాయనా! దుర్యోధనా! నీజనకుని యాలోచన విని పాండవులతో సంధిచేసికొనుము. బుధవత్సరంబుగఁ జ్రీహరి యిట కేగుదెంచినకతన మన వంశ మెల్లను పావనంబయ్యె. కృష్ణార్జునులతోడి విరోధంబీ బాధులొకంబునక కాదు. లొకంబున నెవ్వరికిం జూడంబోలదు. సంధి గురించి యాతడు వలికిన వలుకులు విని యెటులైన ధర్మరాజాదులతో నొడఁబడుము.

ద్రోణ:—సుయోధనా! మీవంశమునకు గురులమై మీయశస్సుఁ గోరు మామాటలు విని దుర్జనాలోచనల విసర్జించి మీబంధువులతో సంధిచేసికొనుము. అట్లయిన నాయు

అంతో వర్ధిల్లెదవు. నీవు సుఖముగ నుండిన మాకన్నులార
చూచి సంతోషించెదము.

బీష్మ-దోబులు:—శ్రీకృష్ణుని సారధ్యమునఁ బాం
డవ మధ్యముందు గాండీవముచేఁ బూని రాకమున్న పాండ
వులతో మైత్రీనొంది కురువంశమును గాపాడుము. మఱియుఁ
గురుపాండవులు సఖ్యముబొంది కుడిచి సుఖంబుననున్న
సఖలభూవ్రజకుఁ బ్రేమోదంబగుఁ గావున నట్లు సేసి యం
దఱచే దీననలు వడయుము.

దుర్యో—శ్రీకృష్ణా ! పాండవకుక్షిపాతీ ! మేమును
పాండవులకు బాచికొని పరిపాలించుట యెన్నటికిని జరుగదు.
కయ్యంబు సేయక నాడియగు సూది మొన చూపినంత మా
త్రపు భూమియైనను పాండవులకు నేను బాచి యాయ
నొల్లను.

కృష్ణ—కపిధ్వజమును గాండీవమును మెరయఁ పాండ
వ మధ్యముండగు నర్జునుండును, గదాదండంబు బిరబిరం
దిగ్విక్రమ మత్రేధంబుడుం బోలె వృకోదరుండును, రణమునకు
వచ్చి విలిచి నపుడు సకల రాజ్యమును నీవే పంచి యిచ్చె
దవు.

దుర్యో—మధుసూదనా! కుందనము చందంబున న ప బైడ దేహకాంతులు వెలుంగ మదపు టేనుఁగు విషివ డిన కరణిఁ దేజరిల్లుచు మహామేఘంబునఁ బోలె గర్జిల్లును నెదిరించిన సైన్యంబుల మక్కడగించుచు రథము బరచి చిత్ర గతుల నడిపి పఁ జేయుచు నాదర్శనందనుండగు కర్ణుఁడు సమరమును దేజరిల్లునెడ నీవే చూడఁగలవు.

కృష్ణ—ఈబలమును నమ్మితివేని నీ యేనుఁగులు గుత్తములు రథములు లేక యుంటరివై చిక్కి పాదచారమునఁ బలాయనము సేయఁగల వాడవు సుమా.

దుశ్శా—అన్నా దుర్యోధనా! పాండవులతో సంధికి నొడఁ బడుడని గురుభీష్మాదులు చేసిన బోధనయు మన కను కూలయు కాదు. నీవిటనుండినఁ గీడు మూఁగుట నిక్కువము. కావుని నామాటలు పిళ్ళసింది యీసదనము నిడిచి పొమ్ము.

అంత దుర్యోధనఁడు బాష్టికాదులగు వృద్ధులను ధృతరాష్ట్రుని శ్రీకృష్ణుని సరకు సేయక కొలువుతుండి దగ్గన లేచి పోయెను.

ధృతరాష్ట్రుఁడిది విని యెదరివడి, గాంధారి తన కుమారుని శాంతింపఁ జేయఁబుగునని, యామెనుతోడైర, నాపెయు

నలేంచి కొమరుని గొనితెమ్మని విదురునిఁ బంపెను. సుయోధనుఁడు దనతో మఱలిన దుశ్శాసన శకునికర్ణాదులు మౌటరా నేగుదొంది నిజానాబునాసీరుండయ్యె. తల్లి మనమున గర్హించుచు నతనికి ధర్మంబును నీతియును జాట్రికంబును బ్రదుకుఁదెరువును నిజశక్తియు సహాయంబు కొలందియు గులజన చిత్త ప్రకారంబును బాండునందనుల బలవరాక్రమంబులుఁ దెలియునట్లుగ దెలుగువడంజెప్పి బుజ్జగించెను. దుర్యోధనుఁడు గినిసి యమ్మటలయెడ ననాదరంబుసేసి యుద్ధతిం గ్రమ్మట కర్ణాదులం గలిసి చని, “భీష్మద్రోణుల వశపరుచుకొని మనల నీకృష్ణుఁడు కఠినముగఁ బలుకుచు న్నాడు. ఈతని నిచటఁ జేఱఁబెట్టి పాండవులకు దిగులు పుట్టిం తము. అప్పుడు వారు కోటలుదీసిన పాములవలె నుండి వారు మనకు లోఁబడియెదరు.” అని దురాలోచనంబుసేసి దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కిర్ణులగు దుష్ట చతుష్టయంబు మొదలు గల యవిస్థితులు మాధవుంబట్ట నిశ్చయించిరి.

వీరి యత్నములు సాత్యకి గ్రహించి సర్వరంబున హరి కడకుంజని యత్రైలుంగెల్ల నెఱిగించి తదనుమతిని గౌరవేశ్వర బాహ్లిక భీష్మ విదురులకుఁ దెలియపరచెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు విని దుర్యోధనుని దోడైమ్మని విదురుం బనుట నాతండు సపరివారంబుగ దుర్యోధనుని తీసికొని వచ్చెను అంత దుర్యోధనుఁడొ

చ. అలవియెఱుగకిట్లు దనుజానికి గీడొనరిప నీవు నీ
తులువలునుల్పహించితిరి దుర్మమలారసమీరు మీక్షణో
కలవడి పట్టవచ్చునె మహాద్రిగదల్పంగఁ బోలునే దవా
నలుఁ జమరంగ శక్యమె వినాశముఁ బొందెదరేమి సే
యుదుఁ.

ఆ. అనిన విమరుఁ డిట్లులను సుయోధనులొడ
బాలకేళిఁ దొడిగి లీలఁ గృష్ణుఁ
డెచట నెచట నెవ్వరెవ్వరి నేమిది
సేసె వినపె యేల చెడియెడిట్లు.

శ్రీకృష్ణుండు కట్టెదురనున్న సుయోధనుం జక్క-ం
జూది యేనొక్కరుండయని తలఁచియె దుర్మదంబునం బొదివి
పట్ట నుత్సాహంబు సేసితివి. అని యెఱునవ్వునవ్వి నభ్యుల్ల
రు నాశ్చర్యమంద లోకభయంకరమగు విశ్వరూపము చూపె
ను. దానింజూది సభవారందఱు లేచి భయమున పరాక్ర
మండ నారదాదులు స్తుతించుచుండిరి.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రం దమ్మహాసంకులంబు కృష్ణుని ది
వ్య విప్రీంభణింబు గావలయునని యెంచి మహానుభావాః నీచ
కణంబులు గనుగొన దృష్టి పోసాదింపుము.

చ. అనుడు దయార్ద్ర చిత్తుడగు నప్పరమేశ్వరుఁ డిచ్చె
 దృష్టియ
 జ్జనపతి కధ్దులం బవర సమ్మదపూరము గ్రమ్మనారఁడు
 గనుఁగొని భక్తి మొక్కి వినుఁ గంటఁ గృతార్థుడనైతి
 నింక నొ
 ల్ల నొరులఁ జూడలోచనములుంబురుపో త్తమసంహరింపవే.

యనిన దామోదరుడు ధృతరాష్ట్ర సభిమతం బొడఁ
 గూడ నతని కన్నులెప్పుటి యట్ల కావించి నిజ నిశ్చయాను
 బురసంహరించి లేచి సభవారి యొద్ద నెలపు నైకొని కుంతి
 గృహంబున కేగి యామెకు నమస్కరించి కొంతసేపు మాట
 లాడి వెడలి తనతో వచ్చిన ధృతరాష్ట్రాదుల నిలవంబుచె.
 తాను రథారోహణంబుసేసి కర్ణు దెసం గనుగొని నన్ననిది వ
 చ్చెదవుగాని రమ్మని కరంబుసాది చేయివట్టి తనయరదంబెక్కిం
 చుకొని కొంతదూరము కొనిపోయి కర్ణా! నీవు కుంతికి
 సూర్యుని వరమున జన్మించి రాధచే బెంపఁబడి యుంటివి.
 ఈసంగతి నీకుఁ దెలియకఁ గారవులఁ గొలుచుచుంటివి. ఇపు
 డైన నీవు నామాటలు విని పాండవుల కడకు వచ్చిన నీచే
 మహీచక్రమంతయు నెలింఁచెద నని చెప్పెను. రాధేయుఁడు
 శ్రీకృష్ణుం జూచి మాధవా! నీవు నామొడఁ జూపిన దయకు
 సంతసిందితిని. ఈ భూమండలంబున నీకుఁ దెలియని ధర్మ
 ములు లేవు చంచల రాజ్యలక్ష్మికాసం జెంది నే నార్జించి

యుండిన యశఃముః గోలుపోవువాడనుఁ గాను. నావిభవంబు
నకా దుర్యోధనుఁ డకారణంబు నే నాతని వలన జీవించుచు
నిప్పు డాతని విడనాడిన జనులు నన్ను నీచ దృష్టిం జూచె
దరు. నీయాజ్ఞ మీరినందుకు క్షమింపుము. ధర్మ మెచట నుం
డునో యచట జయముగలుగుట నిశ్చయ” మని శలికెను.
కృష్ణుడు బతులు చెప్పలేక కష్ట నచట వీడుకొలిపి పాండవుల
యొద్దకు వచ్చి కారవసభను జరిగినదంతయు పూనగుద్ది
నట్లుగ విన్నవించి “సంధియ కావలయునని పొరలంగల యం
తయుం బొరవితి. దుర్యోధనుఁ డెట్లునుం జక్కంబడక తన
చలంబుతో నీపొట్టుపొరలయ్యుఁ గయ్యంబు వొడుచుం గాని
యవశ్యంబును రాజ్యంబు పాలిచ్చువాఁడు గాఁడు. కారవుల
యెడ దండంబు దక్క నొందుపాయుంబు లేదు. మీకుం
బోలిన తెఱంగు నేయుం” డని పలికి యథాస్థానంబుసకుం
జనియె.

లంకా దహనము.

శ్రీయుతమై తన రాధ నయోధ్యకు వలియై యొప్పు
 డళరథుని జ్యేష్ఠకుమారుడగు శ్రీరామచంద్రుండు పితృవా
 క్యపాలనమున వనవాసంబునకుం జని సీతా లక్ష్మణ సహిత
 గ గౌరమీతరమునఁ బంచవటిఁ బర్ణశాల నిర్మించి యం
 దు నివసించియుండెను. లంకాధిపుండగు రావణుడను రాక్ష
 సుఁ డచటికి రామలక్ష్మణులు లేని సమయమునఁ జని సీతం
 బాదివివట్టి తన యరదముపై నిడి లంకకు గొనిపోయెను.

రాముండు దిరిగి వచ్చి చూచి సీత లేమికిఁ గడు
 దుఃఖితుడై యామెను వెదకుచు పోయి మార్గమున కిష్కిం
 ధాపురముఁ జేరి వానరశ్రేష్ఠుడగు సుగ్రీవునితో సఖ్యము
 జేయ, వాతఁడు సీతా న్వేషణమునకై పలువురు వానరుల
 ననిచె. వారు సీతను వెదకం బోయి పోయి తుదకు సుపాతి
 యను వక్షిరాజముచే నామె వృత్రాంతముఁ దెలిసికొని సము
 ద్రము జేరి యుచటనుండి వానరులలో మహావీరుడగు హను
 మంతుని లంకకుఁ జంప నిశ్చయిందిరి. ఆతం డంగీకరించి
 బయలువెడలి మార్గమునఁ బలుకష్టములఁ బడుచు సముద్రం
 బు నవలీలగ దాటి సూర్యుడస్తమింపక మున్న పృథోవ
 శాలమున లంకాపురముఁ బ్రవేశించెను.

అప్పు డప్పుర వరద్వారంబున గావలియున్న లంక
యను నొక్కరక్కసి వవనజాబాది యట్టహాసంబునీయును
జోవకడ్డంబునిల్చిన దానిజాది “నీవిట్లడిచిపడనేటికి? నీవీ
లంకాపట్టణమునుగాంచి మరల నీతోవను జనుదెంచెద
వన్నడ్డగింపక పోనియ్య”నిచెప్పెను. తవనసుతుడు నెప్పిన
మాటలువినక యది కోధవికృతాననయై ఘనవాదంబున
నార్పుచు నాతని తొమ్మును బొడిచెను. వాయుసుతుండది
పడఁతికదాయని చంపనొల్లక పిడుగడఁచురీతి దాని బిడికిట
బొడిచెను. ఇట్లువేటువడి వజ్రప్రహారంబున తెక్కలుదెగి
కూలువర్వతాబుపగిది గాఢమూర్ఛాపారవశ్యంబునఁ బుడ
మింద్రెల్లి కొండొకసేపునకు లబ్ధసాక్షయై వికలంబులైన
యంగంబులు సవరించుకొనిగద్దకంతయై “కపివర్యా! నచ్చు
జంపకుము. నేను నీచే నిర్జితనైతి. ఎపుడుకీశుడేతెంచి నన్ను
నిర్జించు నప్పు డిప్పురికిఁ జెటగునంచు నాకు మును వనహాస
నుండు వరమిచ్చె ఆకవి పలుకసత్యంబుగాదు. మహీసుత
కారణమున రక్కసులందఱు గూలఁగలరు. కంక్తికంఠులు
చావగలఁడు. ఇప్పు స నీవీపురిజొచ్చి సుఖంబుగ నెల్లడల
జనకజనువెదకి పనులన్నియుఁ దీర్చికొను”మనిపలికిన నా
రాత్రీకాలమున లంకాపట్టణమంతయు శోధించియద్దేవినొగుం
గానక తనలో ‘రామబాణములకు భయఁపడి రావణుఁడు
వనమధ్యంబున నామెంబాటవైచెనో, ఆకాశమూర్ఘమునఁబోవు
నపుడు వార్ధింజాడ వామెగుండెలు కగిలి యసువులఁబాసి

యందెనో, లంకకుఁగొనిపోవునపుడు రావణునివశముననుం
డనోవక సముద్రమునఁగూలెనో, తపమాటలు లక్ష్మముచేయ
మి వంక్తిమఁఖుఁ డాపెను మ్రింగియుండెనో, యనిశముదైత్య
మధ్యగతయై హఠాము! హఠాత్తుణ! యని వాపోవుచుఁ బ్రాణ
ములువిడిచెనో తెలియదు.

నేను రాముని సమీపించి యవని పుత్రిక మృతయ
య్యెనని గాని, యశురవాధుఁడు దాచి యుండెనని గాని,
యామెజాడఁ దెలిసికొన లేకపోతినని గాని, యెటులఁ జెప్పు
దు? సీతను గానలేక పోతినని చెప్పిన వెంట నతిదుఃఖమున
రాముఁడు గతించు. రాముని గతిచూచి దుఃఖించి యాతని
ప్రాణతుల్యుడగు సామిత్రి జీవితముఁజ్ఞేద్యజించు. రామలక్ష్మ
ణుల చందంబెఱింగి తత్క్షణంబు భరత శత్రుఘ్నులు బంచ
త్వంబు నొందెదరు. అంతఁ బుత్రవ్యసన కర్చితలై ప్రియ
పుత్రులగు కాసల్యయుఁ గైకేయుయు సుమిత్రయు జీవితంబులు
విడిచెదరు. రామునివిధంబుఁ జూచి ధర్మజ్ఞుండును సత్యసంధుఁ
డును గృతజ్ఞుండు నగు సుగ్రీవుండు గడతేటు. ఆతనిపాటుఁ
జూచి యమ భర్తృశోకంబున నిరానందయై మరణంబునొం
దు. వాలి దుఃఖంబుననె పీడితయై శోకకర్చితయైన తార
సుగ్రీవుండు వంచత్వమునొందినం దప్పక నశించు. పితృ
మాతృ వినాశవ్యసనంబునఁ గుమారుం డంగడుఁడు మృతుం
డగు. అంత భర్తృవ్యసన కర్చితలై వానర కాంతలెల్లఁ

గొప్పముష్టి పరహారంబుల శిరంబులు వగులమోదుకొని మడి
సెదరు. తదనంతరంబ సుగ్రీవునిచేత సంరక్షితులగు వానరు
లందఱుఁ గెడసెదరు. ఈవృత్తాంతంబు విని వన శైల నివా
సులగు కపులందఱు పుత్రదార మాతృసహితంబుగా శైల
శృంగంబులనుండి విటుగంబడియైన విషంబుఁ గోలియైనఁ
బావకునం దుటికియైన నురిగొసయైన నుపవాసంబు నల్పి
యైన శస్త్రవతనంబు గావించియైనఁ బ్రాణంబులు విడువం
గలరు. ఏనిపుడు పోవకుండిన నెన్నటికైన జానకిని కనివత్తు
నని రాముఁడు ప్రాణములు నిలిపికొని యుండును గాన
నేనిపుడు రాముని కడకుఁ బోవందగదు. మునివృత్తి నడవి
కింజనెద లేక శుష్కకావ్యంబులఁ జితి యొనర్చి మందెడు
చిచ్చున నుజ్జితెద. మఱియు జానకిఁ గానక రామునికడ కేగిన
నలండిపుడ మేరు విషవఁ గలడు. అట్లు సేయక యిచట
చచ్చిన నామానిని వార్తఁ గానక క్రమంబునఁ జచ్చు.
కావున నీరెంటియందును దోషములు గలవు. కనుక నేనిపుడు
మేనుబాయక మునినై జీవంబు నిలిపికొనెదను. వివాశంబు
నందు బహువిధ దోషంబులు సంభవించు. బ్రతికియుండిన
శుభములు పడయవచ్చు. కావునఁ బ్రాణంబులు ధరించి
యుండెద. జీవిత సంగమంబున మంగళంబు ధృవంబుని బహు
ప్రకారంబులఁ జెరించి తుదకు నేనిపుడు వేగిరపడనేల?
జనకనందనఁ గనుఁగొనునందాక నీలంకను నిశ్చంకముగనుండి

గొమ్మల పెడకెడ. మల్కృతకార్యంబున సర్వవాసకులు
నశింపకుందురుగాక.

అనినిశ్చయించి తుదకు నొక్కకదళీవనంబు ప్రవేశించి
యచట నొక శింశుపావృక్షంబెక్కి దానికనతిదూరంబున వ్యా
ఘ్రీమధ్యంబునఁజిక్కిన లేటివలె బిడాలకంబులనడుమఁగలంతఁ
బడి పొక్కిడు కీరముభంగిఁ గన్పట్టి రామా! రామా! యని
తలంచుచు ప్రాణవిభునిబాసి జీవించనేల? మరణించెదనని దుః
ఖముచున్న యొకవనితంగఁగొనెను. మనమున నానందిం
బుప్పొంగఁ దనకు రాముఁ డెఱిగిందిన చిహ్నములన్నియు
పఱికించి యామె సీతయగుటనిజంబని నిశ్చయించి వర్ణాంతర
మునదాఁగుకొనియుండెను.

రావణుడు నిజదారకరివృత్తుండై సీతయుండిన పోదే
శంబునకుఁజరుదేర నద్దేవి వానిరాకయెఱింగి తనకుఁ బరిత్రా
ణంబెద్దియులేమికి వగచుచు భయాశ్రాంతయై వడవడవడం
కుచు నతనంతవిలోకించుచు రామునిఁజేర్చొని రోదనంబు
సేయుచు శోకంబునకుఁ దుదఁగానక నివ్వెటపాటునొందుచు
బతిశోకాతురయై శుష్కించుచు శుభవానకృతాంగియై తూ
ల్యుడు శోకధ్యానభయంబుల నడలుచుఁ జంతావిశేషంబుల
నిట్టూర్పుల పుచ్చుచు నిరానందయై చింతించుచు రాముని
సమాగమంబుఁగోరుచు రావణుని పరాధవంబుఁ గాంక్షించు

చు నేకవేణీధంయై యనంవృతమేదినిపైఁగూర్చుండి తనవైపు నకేతెంచు దుర్మార్గునిమోముంజూడరోసియోధోమఃఖయైయుండె. రావణుఁ డామెను నమిఁపించి “నీకు సిగ్గేటికి. ఒకసారి తలయెత్తి యిటుచూడుము. రాముఁ డిదివరకే లక్ష్మణునిహితముగ మృతినొందియుండును. అట్లుగాకుండినను ఆతఁ డీవన నిధిదాటివచ్చుటక్కడ? నిన్నుఁగొనిపోవుటక్కడ? నీవార నిపై మనసువిడిచి యిచటసుఖంబుననుండు”మని పల్కెను. “నేను జనకునిపుత్రినై రామునిజేపట్టితి. ఒడలుదెలియక నీ విటులు పలికిన నీనాలుక యూడిపోవదా? అరణ్యమున నా విభుఁడొద్దలేనియెడఁ దస్కరుఁడవైవచ్చి నన్నిటకు మ్రుచ్చిలి దెచ్చితివి. ఆపు డాయనయుండిన నీపదిశిరములను ముక్కముక్కలుగఁ గొట్టియుండు”నని చెప్పెను. ఈకరుషోక్తులు వాఁడి బాణములు చొనిపినమాడ్కిఁ దనకర్ణములసోకినంత మండివడి కనుల నిక్పలురాలఁగ్రుద్ధుడై యామెఁడ్రుంచెదనని గమకించెను. దివిజారిపత్నియగు మందోదరి యడ్డువడి “నాథా! ఈమెందుండుట నీకెంతయుఁ దగనికార్యము. ఈమెత్రిలోకపూజ్యుండగు రాఘవునిజేవట్టె వఱియు నీవు

డి. మానవనాథు రాఘవుని మానవమాతృనిఁగొఁ దలం
చిలో

మానితకావశము కరమర్దితులై సురలెల్ల వేడఁగా

మానవరూపధారియయి మర్త్యజగంబున దుష్టదైత్యులఁ
బూని వధింప నాజికటు పుట్టిన మాధవుఁగా నెఱుం
గుమా.

సీ. మత్స్యరూపమున సోమకుఁజంపి ధాతకు
శ్రుతుఁనొసంగిన దిలఁడుగాఁడె
కమఠమై మందరాగము నెత్తి వేల్పుల
కింపుతో సుధనిచ్చె నిలఁడుగాఁడె
కిటియై హిరణ్యాక్షుఁడెడిపి జల్గొమ్మనఁ
బృధివీతలంబెత్తె నిలఁడుగాఁడె
కరకుహంబులఁ జీటి సురలెల్లఁ గొనియాడె
హేమకశిపుఁ జంపె నిలఁడుగాఁడె
బామనాకృతి బలిగిట్టివైచి జగము
లేపుతో నాక్రిమించిన దిలఁడుగాఁడె
శృగుకులంబునఁ బుట్టి ముయ్యేడుమాఱు
నెఱఁ రాజులవధియింపె నిలఁడుగాఁడె?

కాత్రున నాతని సోమాన్యపురుషునిగ నెంచెదగదు.

అని ముండోదరి వినయంబునబోధించి కిటిందికిందిగించిన
నెఱండు కన్ననమేలంబుగ నిజభవనంబునకుంజనియె. అంత

జగగ్గీవనియత్తై కావలియున్న వక్తంచర స్త్రీలందఱు
బహువ్రీకారంబుల భజించుచు రావణుని గైకొనబేని నిన్నుఁ
బట్టిమింగెదమని భయంబుగఱపిరి. వారిమాటలు తృణప్రాయంబులుగ
ధిక్కరించిన నయ్యంగనలు తమవలుకులద్వేని
యందు నిరర్థకంబులగుట యెఱిగి చేయునదిలేక రావణుని
యొద్దకుంజనిసర్వంబునుజెప్పినచ్చి మరల యెప్పటియట్లు సీతం
గాచికొని చుట్టంబడి నిద్రించిరి. అప్పు డద్వేని వరమనుఃఖా
కాంతయై యార్తనాదంబున విలపించుచుండె.

ఆసమయమున విభీషణపుత్రియగు ద్రిజటయను నొ
క్కరక్కని యచ్చేరువనిద్రించి మేల్కని సంధ్రమమున నో
హా! వేగిరవడకుండు రాక్షసవివాశకరంబును రామునకు
విజయంబునునగు నొక్కకలఁగంటిని. వడఁతులకు వగపుగల
యపుడు పరులకిట్టి స్వప్నముగలిగిన నప్పడఁతు లాయూపద
లచే విడివడి సౌఖ్యమునొంది వెలయుదురు." అనిచెప్పిన నా
రాక్షసాంగనలు బెగఁదొండి యాకలయెట్టిదో దెలుపుమని
కోరిరి. రాముండు శుక్లమాల్యాంబరములుధరించి చతుర్దంత
దంతినెక్కి తమ్మనిగూడి సీతనువెదకుచు జనుదెంచి యామెం
గనుఁగొని తొడమీదకూర్చుండబెట్టుకొని కరముచే స్పృశిం
చినట్లును లంకయ దలి వనుజుల వధియించి పదవడి యనుజు
ని జానకినిగూడి పుష్పకంబెక్కి యత్తరాభిమాఖండై యేగి

నట్లును కలలో నంగనువట్టె. కావున నమ్మహాత్మునకు గెలుపు.
వశ్యము పొంభించుననియె.

తీజట వలుకులు విని వెఱఁగువడి యద్దానవాంగనలు
తత్ప్రకారంబున జానకి నాశ్వాసించుచుఁ బ్రియవాదినులై
కొలిచియుండిరి. అంత నద్దేవి

చ. హరిణము వెంటఁబై డి మెకమంచు రఘూత్తము నేల
పందితిఁ

బరుసములాడి వెంట నె కృపాభుని లక్ష్మణు నేలపుచ్చితిఁ
గురుతర దుఃఖవేగమున ఘోరవనంబున నన్నుఁ గాన కె
త్రైఱఁగునఁ గుండిరో యెటులు దిగ్మూరిరో యెటులార్చిఁ
దూలిరో.

అని విచారించుచు రాముఁడు వచ్చి రావణుం బరి
మార్చి సీతం జేకొనిపోవుట నిక్కువంబనిన తీజట వలుకు
లకు సంతసించుచు నవ్వాకృతంబు సత్యంబగు గాక యని
జేవతలఁ బార్థించుచుండె. అఁజనానందనుం డిదియంతయు
విలోకించి తనలో “ఏనివ్వును జానకి నాశ్వాసించక రయం
బున నేగి సీతయున్న చందంబెఱిగించి యుద్ధంబుకొఱకు నై
న్యసమేతంబుగ రామునిం దోడితెచ్చెదనంటినేని వచ్చునం
దాక నిద్దేవిప్రాణంబులు ధరియింకనోపదు. అట్లగుటంజేసి

సుగ్రీవుని క్రియత్నంబులయు వ్యర్థమగును. ముగ్ధిని సీతను దెచ్చిన దుష్టాసురుని దోసమని తలంపక త్రుంచి యామెను గొనిబోయి పంపిన నీ కీశ సేనలఁగూర్చికొని పెనుపోరానర్ప నున్న మనుజుఁడగును. కావున నేనతి సూక్ష్మమానంబున నీవృక్షముమీద నె యుండి మనువ్యసం బంధి భాషచేత నిద్దేవి నాశ్వాసించెద. ఇదిగాక మఱియొండు విధంబు యుక్తంబుగాదు. ఇట్లు గావింపక బ్రాహ్మణునియట్లు సంస్కృతవాణి నుచ్చరించితి నని వానరునకీ భాష దెలియని రావణుండని శంకించి యద్దేవి మిక్కిలి భయభ్రాంతయగు' నని విచారించి కదంబడి తనరాకను భర్తృకుశలంబు నెఱిగించుటకుఁ దగిన తెఱంగున, “అయోధ్యను దశరథమహారాజు పాలించుచుండెను. ఆయన పుత్రులలో రాముఁడగ్గి జుండు. సత్యసంధుడైన యీతఁడు జనకవాక్యపాలనంబునకు నఖిల వైభవములు మాని సీతలత్కృణ సమేతుడై యడవి కేగెను. ఆయనచే యుద్ధమున నడిపియందనేక దానవులు మడిసిరి.

ఇది విని దానవేంద్రుండగు రావణుడు రోషపరిత స్వాంతుడై యడవికి వచ్చి రామలక్ష్మణులు దగ్గరలేని సమయమున సీత నపహరించెను. అంత రాముఁడద్దేవిని వెదకుచుఁ బటతెంచి వనమున హరివశేషుండగు సుగ్రీవునితో సఖ్యమొనరించి వానినిజంపి సుగ్రీవుని కట్టాభిషిక్తుం జేసెను.

కలుపుకుపులు సుగ్రీవాజ్ఞను సీతను వెదకుచు బయలు
దేరిరి. అట్లు బయలు దేరిన వారిలో ననౌకడను. సంచాతి
చెప్పిన విధమున నూఱుయోజనము లంబుధి దాటి యీ
పురము ప్రవేశించి యెంతయు శోధించి దశకంఠ నిలయ
మొరసి యియ్యశోకము క్రింద రాముడు దెలియఁ జెప్పిన
రూపలక్షణములు గల కలివ్రాతలకమును గంటి"నని
కలికి యూరకుండెను. అంత సీత "యెవరో పుణ్యాత్ముడు
గంటికిఁ గానరాకుండ నావతి వృత్తాంతము శ్రవణమఖముగఁ
బలికి యుండె. ఇది యెవరై యుండు" నని తలచి వదన
శరోదమును బ్రైశ్చితి చూడ వనరుహవిటపాంతరమునఁ గపి
వంశాగ్రేసరుడగు హనుమంతుడు గమించెను.

ఇట్లుచూడ భయము వాశ్చర్యము గలిగి శైల్యము
బూని. "యోకపిపుంగవా! నీవెవరవు. ఇచ్చటికి నిన్నెవరు వం
చిరి. కపికులుండవగు నీకును నృపుండగు రామునకు నెట్లు
నెయ్యము గలిగె" నని యడిగెను. హనుమంతుడు గేల్పొ
గించి నమ్మిఁడై, "అమ్మా! సుగ్రీవుండను వానరుండు భ్రాతృ
విరస్తుఁడై ఋశ్యమూక శైలంబున నుండెను. రామలక్ష్మణు
లిరువురు ధనుర్ధరులై విన్న వెదకుచు నెచటా గానక యచ
టికి వచ్చియుండిరి.

అంతసుగ్రీవుడు దనకడకు వచ్చుచుండిన వారిజూది వాలిపంపున దన్ను హింసింపవచ్చుచున్నట్లు శంకించి భయం బున వేటొక్క శిఖరంబుమీదికి రయంబునదాటి వారి వృత్తాంతమెఱిగి రమ్మని ననుబనిచె. ఏనమ్ముగాత్ములకడ కలిర జంబునంజని మహాపురుషులని నిశ్చయించి నారాక యెఱిగించి తదాగమనప్రయోజనం బెఱిగినవాడనై వారి నిర్దోష వీపుననుకొని సుగ్రీవునికడకుం దోడ్కొనియరిగితి. అచట సశేషైరహరీశ్వరు లన్యోన్యమైత్రిం బ్రకటించి మురు వురకుం బాటిల్లిన యాపదల తెలుగుఁ దలపోసి యెండొరు లకు సాహాయ్యం బాచరించువారై వాలింజంపి వానరరాజ్యం బు నీకొసంగెనని రాముఁడు సుగ్రీవుతో కథఘటనె. వానరుల నెల్లదిక్కులకుంబనిది సీతయున్నచోఁబఱిగి వైరి వధార్థంబగునపుడు బలసమేతుడనై జనుదెంచువాడని సుగ్రీవుం దోడంబడియె.

రాముఁ డీట్లు వానర రాజుతో నెయ్య మొనరించి లేన బాస నెఱవఁ దలచి సుగ్రీవసౌమిత్రిలఁ గూడి కష్టింధతుఁ జేరి వానింజంపి సుగ్రీవునకు బట్టముగట్టె. అంత సుగ్రీవుడు రామభద్రునకుఁ బ్రీతిజనింప ననేకీశుల సమస్తదిగంతంబుల నిన్వదకఁ బుచ్చె. నేనును జాంబవంతుఁడను నల నీల సుషేణాదులును వాలి పుత్రుని నంగదుఁ బురస్కరించుకొని దక్షిణ దిక్కునకుం జనుదెంచితిమి. ఇటు వచ్చి నిన్నొందునం గానఁ

శోకించుచునుండ, మాకు సమయ కాలం బతిక్కిమిందె. అంత
మేము సుగ్రీవ కల్పితమాసరూపకాలాతి కృమణంబునఁ బ్రా
ణంబులు పరిత్యజింప నమకట్టి యొక్క వివిక్తప్రదేశంబున
నందఱుఁ బ్రాయోపవిష్టులమై యుంటిమి అంగదుఁడు నీ
వగపడమియును, వాలివధంబును, వానరుల ప్రాయోపవేశం
బును, జటాయువు మరణంబును, సారె సారెకుం బేర్కొని
శోకార్ణవ మగుచుండై విలపించుచుండె. అప్పు డప్పర్వతకంద
రంబున నివసించియున్న సంపాతియును జటాయు సోదరుండు
బ్రాతృవధంబు విని శీఘ్రంబున మా యొద్దకుం జరుదెంచి
కోపంబున మద్భాతయగు జటాయు నెఱవించి నెచట నిహ
తుండయ్యె నని యడిగెను. తన యనుజన్ముఁడు జనస్థానంబున
భవదర్శనంబుగా రావణునిచే నిహతుం డగుట యెఱింగి కొంత
సేపు దుఃఖించి నీవు రావణాలయంబున నున్నటుల నెఱింగిం
చెను.

మేనుండఱుము సంహృష్టచిత్తులమై ప్రాయోపవేశంబు
చూలించి శీఘ్రంబునలేది సముద్రతీరంబునకుం జేరితిమి.
సముద్రలింఘనంబునం దసమర్థులై శంకించుచున్నవానరుల
నందఱ నాశ్వసింది యేనొక్కరుండ కలయోజనాయతంబై
న సముద్రంబుదాటి రాత్రికాలంబున లంకాపురంబుఁ బ్రవేశి
ంచి రావణాలయంబు సర్వంబును బరిశోధించి నిన్నిచటం
బొడగంటిని. నీపతియగు రాముఁడు లక్ష్మణ సుగ్రీవ సహిత

ముగ మాల్వవంశమున నినుఁ దలపోయుచున్నవాఁడు. నేనిపు డచటికిఁజని నీవృత్తాంతంబుచెప్ప, కీశనికరంబులఁగూడి శీఘ్రంబునవచ్చి దశాన్యుండునిమి నిర్మఁగొనిపోవుచు. నుగ్గివుని వంపున నినుఁ గనుగొనుటకుఁ జరుదెంచిన రామకింకరునిగా నన్నెఱింగి సందియంబువిడిచి నాతో సభాసింపుము.

ఇంకను సందియంబుగలదేని దానిఁదీర్చెద. ఇదె రామ నామాంకితంబైన యుగంబియకంబు. క్రత్యయార్థం బమ్మహాత్ముడొసంగినఁ దెచ్చినవాడ. దీనిఁజూచితివేని నీమనంబు నం బొడమిన సందియంబును దుస్సహసంతాపంబును దుఃఖంబునుంబాయుచు. దీనిఁగొనుమని కాంచనాంగుళియకంబు నొసంగినం బ్రతిగ్రహించి జానకి భర్తృకర విభూషణంబైన దానిఁబోలెజూచి రామంజూచినట్లు మనంబున సంతసింప నిజ వదనంబు శరత్కాల రాకానిశాకరమండలంబుంబోలె సఖండ కళాపరిపూర్ణంబైయొప్పె.

అప్పుడా హనుమంతుని నిక్కంబుగ రామదూతయని నిశ్చయించి సందియంబు వదలి “హరివంశ కేళిరా! రామ విభుఁ డెప్పు డిచటికి వచ్చి దశకంఠుని ద్రొంది నన్నెపు డయోధ్యకుఁ గోనిపోవును? నాదుఃఖసాగరమున కంతమె వ్వు”డని యడిగెను. నేను భూవిభుఁడేరి నీవిచట నుండిన జరమానము డెలిగిన వెంట నాతండు లక్ష్మణ సుగ్రీవ

సహితంబుగ వానర సైన్యముతో నేనుదెంచి దళాస్య నాజ
లోఁ బోగొని నినుఁ దోడ్కొని పోవుట నిశ్చయము. ఈ
మాటలయందు నీకు విశ్వాసము లేనిచో నీవికృత నామూ
పుపైఁ గూర్చుంచుము. నేను రాక్షసుల జయించి యబ్ధిదాటి
నిన్ను గొనిపోయి భూనరుగ కొనింగెదను. వాభుజసత్త్వము
నాప్రభావమీ వెఱుంగక నన్ను సామాన్యునిగ నొచెద
వేమొ నానిజరూపము జూడును" ని యమ్మారుత నంద
నుండు, శరీరవర్ధన వేగకృత శాఖాధంగధ్వని విని రాక్షసులు
తన్నెఱుంగుమరని తలంచి" తత్పాదంబు నతిక్రమించి సీతా
ప్రత్య యకారణంబునఁ ద్రివిక్రమదేవునిధంగి మేలుఁబెంచి
యమ్మహీనందన కట్టెనుటఁ గనబడియె జానకి యాస్వరూప
ముఁజూచి"నారివరేణ్య! నీసత్త్వంబును ధైర్యంబు నిపుడు తెల్ల
ముగఁ దెలిసికొంటిని. నీవు మహాసత్త్వవతు. పరాక్రమవంతు
లలో నతివిశ్రుతుఁడవు. వాయుసమూహ వేగుండవు నీబలవ
రాక్రమ విశేషంబున నేనపాయము నొందకుండ నన్ను రక్షిం
చుకొని పోయెదనంటివేని, వానర సైన్యములఁ గూర్చి యవ
క్రమరాక్రమంబున రావణుని బాంధవసహితంబుగ రణంబున
వధించి పౌరుషంబున నన్ను గొనిపోవ నుద్యమించిన
రాముని ప్రయత్నం బాతము వైఫల్యంబు నొందు. అట్లు
గాక రాక్షసుల వచించి శీఘ్రంబునఁ గొనిపోయెద నంటివేని,
మున్ను రాముని వచించి కపట రూపంబున ముచ్చిలించి
సీతం దెచ్చిన రావణు సంగ్రామంబున వధివంజాలక,

రాముడు తత్ప్రకారంబునఁ గ్రమ్మఱ జానకిం గొనిపోయె. శంభరాకృష్టిమఁ" డని శూరులు రాముని నిందుం తురు. దానంతేసి మానధనుండు రాముని పౌరుషంబునకు హని సిద్ధించు.

మఱియు వాకరీరమును శ్రీరాముడుగాక నన్యుడు దాకనర్హుడుగాదు. నీచవర్తనుడగు నీనిశాచరుడు దస్కరుడై ననుఁ దాకినందుకు మనమునఁ జింతిల్లుచు వాని వధం గోరుచుంటిని. గావున నెల్లభంగుల నన్నుఁగొనిపోవుట నీకుఁ గర్తవ్యుగాదు. రాముడు భవత్సహితంబుగ యుద్ధార్థియై చనుదె చిన నదియే మిక్కిలిశ్రేయంబగు. అసల విని హను మంతుండు సంతసిల్లి "అమ్మా! నీవాడినమాటలు రామకన్య వగు నీకనుకూపంబులై యున్నయవి. నీవునక్క నొంకుయవ తి యీదృశంబైన వాక్యంబు పలుకఁజాలదు. ఏను నీదూఱు హేతువులన్నియు నీక్షించి రామునకుఁ బ్రియంబుగ నమ్మహాత్మునితోడ నినుంగూర్పుతలంపున గురుస్నేహంబుకు భక్తి యుఁ దేటపడ నిట్లంటి నాతియకాని శోభించుటగాదు. నీవు చెప్పినయట్లు రామునికడకుంజని యమ్మహాత్మునితో నీవు సముద్రమధ్యంబున లంకయాదు రాక్షసులచేఁ జిక్కియాన్న చందంబున, నేనువినుచుండ రావణుడు నిరు బలికిన పలుకు లను నీదూఱుబును, విన్నవించి శీఘ్రంబుగ లక్ష్మణసుగ్రీవ సహితుండగు రాముని నిచ్చటికిం దోడ్కొనివచ్చెద. నినుఁ

జూచివచ్చిన స గతి యదార్థమని రఘురామునకుఁ దోచు నట్లు దయచేసి యొకగుఱుతును దయచేయు"మని యడిగెను. అమ్మహీపుత్రి ప్రాణసమంబగు శిరోభూషణంబును తీసి యిచ్చి "రామునకు మనఃప్రియంబు సేయనిదియెచాలును. దీని నవనోకించి రాముఁడు నిక్కంబుగ నన్నుఁజూచివచ్చిన వాఁడవని నిన్ను మన్నించు. సుదియుంబువల"దని చెప్పెను. హనుమంతుం డాభూషణమును చేతఁబుచ్చుకొని యామెచరణంబులు శిరంబుసోకఁ ప్రణామంబుసేసి వ్రయాణోన్ముఖుడై చనియె.

అట్లుచను నెడ తనలో "నేనిపుడు రామునియొద్దకుఁ బోయి రావణుఁడుతొంది చెప్పిన నరఁ డేచందమువాఁడని యడుగును. అట్టియెడ నానినత్త్వమెఱుంగక నేనేమిచెప్పుదును. గనుక నారాక తెలియఁబరచి విక్రమంబున దక్షజలతో యుద్ధముచేసి నాశౌర్యధైర్యంబులు తేల్పఁజేసి కంక్తికఁడుని శౌర్యవీర్యసత్త్వబలగర్విసాహసంబుల నెఱింగి పోయెడ. ముందు గా రావణుని కతిప్రియమై లతానికుంజతరుసంయుతమై నందనోపమంబగు నీకాంతారము నశింపఁజేసెద. అట్లొనరించినచో వాఁడలిగి దైత్యబలంబులఁబంపిన నేను వానిని రథసంబునఁ దాకి యాజింజుపి రామునొద్దకు నేగెద"నని చింతించి యటు లజేయ నిశ్చయించెను. ఆనంతరంబున నాతండు వాతూలంబు

లీలవృక్షంబులు విటుచుచు, దంభోభియుంబోలె కర్వత శృం
గములఁ బగుల వేయుచు, శుండాంబు చందంబున గమలా
కరంబులు గలచుచు, పావకునిబోలె ప్రియదావనంబుల భస్మీ
కరించుచు, కూరమృగంబులఁ బాటందోలుచుఁ శిలాగృహం
బుల విటుఁగందోయుచు ఫలంబులు రొప్పుచుఁ బుష్పంబు
లున్నూలించుచు నిట్లనేక ప్రికారంబుల సీతయున్న శిశుపా
వృక్షంబొక్కటి దక్కఁ దక్కిన వనంబంతయు విధ్వస్తంబు
గావించె.

సీతంగాచికొని యుండిన కొండలు రాక్షసాంగనలు
భీమరూపుండగు హనుమంతుని కరాకృమ ప్రికారంబురావణు
నకెఱిగించువారై యతిత్వరితగమనంబున బహుది వికృతానన
లై దానమేదా! ఎక్కడో వనచరుఁడొకఁడు మన యశోగా
రాయమధ్యమునకు వచ్చి జనకజ్యోతిషాటలాశి వనమంతయు
విధ్వస్తంబుగావించె. చూడ నొక మహిషులైనలేదు. వీరిఁ
జూచినమాత్రమునఁ జూతులకు విస్మయంబును భీతియు గలు
గుచున్నయది. వీని సనిమిషాధిపుఁడంపెనో లేక యవనిసుత
జాడనరసిరమ్మని రాముఁడు కంపెనో తెలియదు. ఏమీసీత
కడకుఁజని యాచురక్కటవీరుఁ డెవఁడు? అతఁ డిచటికేలవచ్చె?
నని యడుగఁ దానేమియు నెఱుంగనియట్లు మాటలాడుచున్న
యది. కావునమేచుండఱు భయంబునఁదూలుచు భీమరూ
పుండగు కపికుంజరుని వృత్తాంతంబు నీకు విన్నవింపఁజనుదెంచి

తిమి ఆతంజెవఁడో కనుగొని శిక్షించి మమ్మరక్షింపు"మని విన్నవించిరి. రాక్షసేశ్వరుడు చిత్రాన్ని చండ్రిబునమాడి రోషవిశేషంబున నేత్రింబులవలన నగ్నికణాబులురాల నతి రాద్రీదశ్శుచుండై హనూమన్నిగ్రహార్థం బెరుబదివేలరక్కసుల నియోగించెను. వారు మహావాదంబులుసేయుచు ముసలముద్గరాది వివిధసాధనంబులఁగైకొని నగరంబువెలువడి యుద్ధాభిమానంబున దావాన్నిలోనుటుక గమకించు శలభంబుల చాడ్చున నవక్రిపరాక్రమంబునం గ్రొలుచున్న సమీరకుమారు డాయుదనిరి.

అమృతావీరు డమంద వరాక్రిమంబున లేళ్లంగన్న సింగంబు భంగి నుప్పొంగి, కోనలాధిపుండగు శ్రీరామచంద్రుని దాసుడనై భూభరంబులను గాసిలఁజేయు నంతటి మహాబలుడగు మహాబలుని పుత్రుడనై వాసవపద్మగర్భయ మవై శ్రీవణాదుల వరంబులఁ బొంది శౌర్యమున వ్రాలిన వాఁడి మగంజనగు నాకు రావణుఁ డొక్కడుకాఁడు. రావణ సహస్రీమూలై న నొకలెక్కయా? రాముని కరుణావిశేషమున భూరి శిలాతరు సాధనంబుల దనుజుల నందఱు దుసిమి లుక ను దప్పక పాడుచేసి భూతనయకు మొక్కి రామురొద్ద కేగెదనని నిశ్చయించి సమరోన్ముఖుండయ్యె. రణంబునకుం జరుదొచి భయశంకితులై యుండిన రాక్షసకింకరు లు సమున్నతంబైన సంధ్యాకాల మేఘంబు చందంబునఁ దోరణా

రూఢుండై యున్న యమ్మహావీరుంజూచి కదియవరిగి భీమం
బులగు విశాత శస్త్రాబులు బ్రహరించిన, నవ్వానర సింహం
బు కడునలిగి తోరణాశీతంబైన కాలాయ నమయంబగు
పరిఘంబులీలం గేలనండుకొని రయంబున వాకాశంబున
కెగసి విచిత్రంగతుల దిరుగుచు మహావేగంబునం బటతెంచి
శక్రుండు శతారంబున దైత్యులంబోలె నప్పః ఘాయుధంబున
నొక్కొక్క వేటునకు దశ శత సహస్ర సంఖ్యాకులఁగా
నద్దనుజ కింకరుల నిశ్శేషంబుగ రూపుమాపి లంకాపురంబు
నకు లలామభూతంబైన చైత్యచాసాదంబు మీఁదికిఁ జని
యందుఁ గావలియున్న రాక్షస శతంబును గాంచన స్తంభ
బ్రహారంబునం బిలుకుమార్చి యక్కంచన హర్ష్యంబు
ఁజుగఁద్రోచె.

పదంబుడి రావణప్రేరితుడై జంబుమాలియునువాఁడు
పెక్కుండు రక్కసులం గూడి డాసిన, ఘోరంబగు పరిఘం
బుచేత నారాక్షసుని పైన్యనమేతంబుగ రూపుమాపె. జంబు
మాలి మరణంబు విని రావణుండు బలవంతులగు మంత్రి
పుత్రుల నేడ్వర రణంబున కనుప వారినండఱ పరిఘంబు
వేటున గీటణగించె. కృమ్యుర దశగ్రీవుండు శూరులగు వంచ
సేనాగ్రినాయకుల ననిచిన వారినెల్ల జములోకంబున కనిచె.
ఈవరాధవంబులయు విని రాక్షసేవ్యుండు విచారమగ్ను
నూనసుడై తన కుమారుడగు నక్షకుమారుని రాక్షసగణ

స్వీతునిం జేసి యనిదిన హనుమంతుండించుకయు సందియాబు
లేక వానిరథంబుపై కుటికి వానివదంబులు రెండును వట్టి
ఘోరానిలతుల్యవేగమున నంబరవీధిని వేయిచూపులు ద్రిప్పి
ధారుణిపైఁ బడవైచెను. ఇట్లు వడవైచిన దేహంబంతయుఁ
జూర్ణంబగుటయుఁ దక్షణంబ గతాసుండ్లై వాఁడు యమలో
కంబున కరిగె. తద్వృత్తాంబంతయు దశగ్రీవుండు విని శోక
రోషవిషాద రూపితుండై తన ప్రథమపుత్రిుండగు నింద్ర
జిత్తును బలోపేతుంజేసి పుత్రా! నీకుఁ గల తపోబలంబును
బరాక్రమంబును దివ్యాస్త్రబలంబు నెవ్వరికిం గానము. నీవు
రణంబునకుం జని స్వవరబలతారతమ్యం బిచ్చుగ విచారింది
బలక్షయంబుగాకమున్న వైరిం బరిమార్చుము.

అయ్యగచరుండు కాలాగ్నికల్పంబు గావునఁ బాణి
తలముష్టి ప్రహరణాదులచేత వధించుటకు శక్యంబుగాఁడు.
వానికి వాయువుకంటె నధికజవంబుగలదు. వానియందు సై
న్యంబులు వనిగొన వలసారంబైన వజ్రంబుగొని ప్రవేశింప
కుము. నాచెప్పినయర్థంబంతయు మనంబునందలపోసి స్వకా
ర్యసిద్ధికొలకు నేకాగ్రచిత్తుండవై దివ్యాస్త్రబలంబు సంస్క
రించుచు నిజప్రేరివధం బాపాదింపుము. సంగ్రామంబున నీకు
నానాస్త్రంబులందు వైశారద్యంబుగలదు గావున నవశ్యంబు
రణంబుగావింపు” మనిపలికె. మేఘనాథుండు వర్వకాలం
బునందు సముద్రంబుధంగి నుప్పొంగి గరుడానిలవేగంబులగు

హయంబులఁబూన్చినరథబెక్కి కాంచనవలయమండితంబగు
చావంబును శిలశల్యంబులగు సాయకంబులుధరించి చతురంగ
సేనావరివృత్తుడై రణంబునకు వెలువడి శీఘ్రంబునం బలు
తొచె హనుమంతుఁడు దన శరీరమునుబెంచి గర్జితముపెం
పున దిక్కులు వ్రేచువారును నఖర్వభుజోలిపుడై య
న్నాకవిరోధినందనుని చాకెను.

ఇట్లు వానర దానవ వరులు సురాసుర వరులకై వడి
తలవడి పోరాడునపుడు దాశకఃరి ఘోరాకారుడై ధవ
మాన సుతుమీఁద నఖండసాయకముల నేయ హనుమంతుం
డయ్యింద్రజిత్తు దాకి బహు ప్రకారంబులుఁ బోరి హీన
సత్త్వం జేసె. ఆతం డోపినంత బలంబుకొలఁది పోరి మారుతి
తేజంబు దుస్సహంబగుటంగని, వీరకన్యంధనియు నడిసన్నలఁ
బోయెడివాఁడు గాఁడనియుఁ దెలిసికొని యలివేగుండ్లై బ్రహ్మ
స్త్ర పాశబద్ధుల గావించి దృఢపాశంబుల నంటఁ గట్టి శీఘ్రం
బున రావణు నొద్దకుం గొని చనియె.

వానర సింహుండు త్రిలోకపూజ్య బ్రహ్మస్త్ర పాశ
బద్ధుడై చేష్టలుదక్కి ధరణీతలంబునంబడి తన మనంబున
నది బ్రహ్మస్త్ర ప్రభావంబున నైన కృత్యంబుగ నె
ఱింగి తొల్లి వరమేష్ఠి తనకు మెచ్చి యిచ్చిన వరంబు
తెఱుగు విచారించి బ్రహ్మాద్ర మారుత పాలితుండనగు
నాకు నీయస్త్రబంధంబు పాయుటెంత యని బ్రహ్మస్త్ర

మంత్రీధ్యానమొనర్చి బంధవిముక్తుండయ్యె. అయినను బద్ధుఁడైన వాని తెఱఁగున కానిపించ రావణుఁడు నీవెవరవు. ఇటు కేల వచ్చితి" వని యడిగెను.

మారుతి, "నేను సుగ్రీవునకుహితఁడనై హనుమంతుఁడను పేరబరగువాఁడను. అనఘాత్ముఁడగు రామునిదాసుఁడ. ఆయనపంపున నేనంబుధిదాటి లొకకువచ్చి సీతనుజూచి విభుని కుశలంబుదెప్పి నీతోడ వాదించు తలఁపున వనము నేలపాలు చేసితిని. దానవులందుకుఁగినిసి ధీరులై నన్నదుర్గాన దేహ రక్షణార్థము వారల వధించి నీమహాత్మ్యమెఱుంగ నిటకు వచ్చితిని. ఇదియ నావృత్తాంతము. మఱియు నీకు నేనొక హితోపదేశంబుఁజేసెద అదియెద్దియన నోదానవేశ్వరా! ఆయోధ్యను దశరథుడను మహారాజు పాలించుచుండెను. ఆయనకు శ్రీరామచంద్రుడననొప్పు నగ్రీపుతుఁడుగలడు. ఈయన తనతండ్రిపంపున జటాజనముల ధరించి సీతాలక్ష్మణ సహితఁడై యరణ్యమునకువచ్చెను. ఇట్లువచ్చి జనస్థాన సమీపమున నివసించియుండ నమ్మహాత్మునిభార్యయు లోక మారయునగు సీతను నీవు ముచ్చిలించికొనితెచ్చిన నద్దేవిం గానక యాతం డనేజనహయఁడై యరణ్యంబున వెదకుచు ఋశ్యమూకంబునకుంజనియె. అచట సుగ్రీవునితో సఖ్యము జేసి యతని కగతుండగు వారిని రాముఁ డవలీల నొక్కకోల నేలంగూలనేసి యాతనిరాజ్యంబు సుగ్రీవున కొసంగి నమస్త

వానరగణముల వాతని నధినాథునింజేసి. వాలికరాక్రంబు
తొల్లి నీవునుఁ గొంత యెఱింగినదే. అట్టివారిని బరిమాన్చి
విజయలక్ష్మీ విరాజమానుండై యున్న రామునకుఁ బ్రీత్యుప
కారం బొనరించు తలంపున నత్యసంఘుడగు సుగ్రీవుడు సీత
నన్వేషించి యున్నచోఁబఱిగి రమ్మనుచు వానరుల నెల్లదిక్కు
లకుంబనిచె. అట్టివానర కదాబాబులో నేనొక్కఁడను. వా
యపుత్రుడను నన్ను హనుమంతుడందురు. నేను జానకి
నిచట వెదకఁదలంచి సాగరము దరియించివచ్చి యమ్మానినిన
శోకవనమధ్యమునఁ గనుఁగొంటిని. నరవానరుల ప్రభావం
బెఱుంగనివాఁడవగుటంజేసి యజ్ఞానంబున సీతందెచ్చితివి. ఇక
నైన వివేకంబుగలిగి వానరవీరులు నీబలంబుల వధింపకము
న్నె యమ్మహాదేవి నన్మృతాత్ముడగు రామున కొసంగుము.
వానరులకు లంకావాశంబుసేయునంత సామర్థ్యంబుగలదా
యని శంకింపవలదు. వానరుల ప్రభావంబు తొల్లి నీవెఱుం
గుదువు. యద్ధసాహ్యంబు గూర్చిన వానరులందఱు దేవలో
కంబునైన సాధింపగలరు. ఈయర్థంబుసేమాజెప్పుమని సుగ్రీ
వుడానతిచ్చె. మఱియు సీవు సీతను సామాన్యకాంతగనెంచి
యిటకుఁగొనితెచ్చితివి. ఆమె నీకులముగూల్పగబుట్టిన శాశ
రాత్రిగా నెఱుంగుము.

పతివ్రతా శిరోమణియగు నైదేహి హృదయంబునం
గల శోకానలంబున నీ పురం బివ్వడ భస్మాలుగాఁగలదు.

విష్ణుత్యుఁడు కరాకృముందును సర్వలోకేశ్వరుఁడు నగు రాముని శరంబాక్కటి వేల్చితిలోన సచరాచరంబులగు లోకంబు లన్నియు సుస్పృశించి కృత్యుఁడూ దూఁడీరంబు వచ్చి చొచ్చు. అమ్మహాత్ముఁడు లోకంబుల నన్నింటి సాహరించి కృత్యుఁడ సృజించుటకు సమర్థుఁడు. ఆతనితో విగ్రహించుటకు నిఖలభూతంబులందు నెవ్వఁడు నమర్థుఁడుగాఁడు. అట్టి రాజసింహునకు విప్రతికారంబుఁజేసి యాతని బాణంబుల బారింబడి వధ్యుఁడవైతివి. నిన్ను రక్షింప మహేశ్వరుండును విరించియు శక్తులుగారు. ఆతనితో వైషమ్యముఁ బూని కొఱవితో దలగోతుకొంటి” వని గంభీరమునఁ బలికెను. హనుమంతుని వచనములు విని దశగ్రీవుండు గుండ్రై రాక్షసులం బూది వీనిం బరిహూన్పఁడని యాజ్ఞాపించెను. అంత విభీషణుఁడు దురాత్ముఁడగు తన యన్న పలుకుల కులికిపడి దూతను వధించుట ధర్మబుగాదని తలంచి సామంతులగు వాక్యంబులతో నన్నకుఁ గోపాశ్రయనంబు సేయుచు, “అన్నా! దూతలు తమ యజమానులు చెప్పమనిన రీతిని జెప్పెదరు. అందుచే యజమానులు దూషణీయులుగాని దూతలుకారు. ఇతఁడు తన యజమానుఁడు చెప్పిన విధమునఁ జెప్పె గావున నీతఁడు శిక్షార్హుఁడు గాడు. అంతియగాక దూతలవధ్యులని వజ్రానిధులగు పెద్దలు పలికెదరు. దూతలపై కినుకవొడమిన యజమానుల నెదుర్కొని బల

వరాక్రమములఁ గనవరచి నై నపులఁ దుగ్గించిన పౌరుషము
గాక దూతం జరిపిన నేమి పౌరుషము?

ఈవనచరుండు నిహతుండైన నీకయోనిధి నుత్తరించి
కృష్ణుని చివటికిఁరాగల భేదరం దొక్కరుండైన రాముని
సమీపంబున కీడు సతీవృత్తాంత వివేచికాభావంబువలన రాము
లక్ష్మణుని చివటికి యుద్ధార్థం బరుగుదేరు. దానంతేసి నీకు శత్రు
క్షయంబు నమకూడదు. వీనివలన సతీవృత్తాంతంబెఱింగిరేని
రామలక్ష్మణులు తత్క్షణంబు రణార్థమై నీకడ కరుగుదెంచెదరు.
దానంతేసి నీకయత్నంబున శత్రుక్షయంబు వాటిల్లు గావున
నెల్లభంగుల వీనింజంపుట కార్యంబుకాదు.

వీడు నీచేవిషువఁబసినవాడై రయంబునంజని రా
మలక్ష్మణుల యుద్ధంబునకుఁ దోడ్పాటువచ్చు. అందువలన
యుద్ధప్రియుండవగు నీకు మేలగు. పరాక్రమోత్సాహవతు
లైన సురాసురులకు దుర్జయుండవగు నీచే నుపలాచితులైన
యారాక్షసయోధులందఱుఁ గరకంఢూతి నివారణార్థంబుగ
రణంబుఁగోరియున్నవారు. వీరిమనోరథంబు వైఫల్యంబునొం
దించుట యుక్తంబుగాదు. వీరుండఱు భవదర్థంబునందఱు
బ్రాణంబులనైన విడువం గలవారు. వీరిలోఁ గొందఱుభవ

చాడేశంబున మూఢులగు రాజపుత్రులబట్టితెచ్చి భవదీయ
వృథావంబు ప్రకాశింపజేయుటకు నరుగం గలవారు. నామా
టలునిని వీనిపై నలకవిడిచిపుచ్చుమనిచెప్పెను.”

ఇట్లు పలికిన విధంబంతయు నాలకించి రావణుడు
“తమ్ముడా! నీవు పలికిన విధంబెంతయు రాజనీతి యుక్తముగ
నున్నయది. దూతలను శిక్షింపరాదనునది జగత్ప్రసిద్ధమే.
వీనిఁ బాపినవానికి సిగ్గుగలుగునట్లు వనచరజాతికి భూషణ
మగు తోకనుఁ గాల్పించి వదలివేయుదమని నుడివెను.”

ఇట్లు నిశ్చయించి రాక్షసుల నిరీక్షించి యీనానరుని
తోకకు నిశ్చుంటించి వృద్ధింబగు లాంగూలంబుతో బురంబు
నల్లడలం దిప్పి రండని యాజ్ఞాపించెను. అంత నారక్షసులు
దైలాపసిక్తంబులైన యనేక జీర్ణకౌర్వాన కంబుల వీర
వరుని వాలాగ్గింబునం జాటి యనలుం బ్రీతిగ్గించిరి. అంకా
పురంబునంగల నిశాచరు లందఱు ముదంబునొందిరి. అంత
నక్కపిశ్రేష్ఠుండు శుష్కేంద్రునంబులచేత సభివృద్ధి పఱించిన
హుతాశనునిమాడ్కి నెదిగి వదనంబు బాలసూర్యునిలీలం
గాల మునంబునఁ గోధంబు చెంగలింప నత్యున్నత శరీరం
దై వృద్ధింబగు లాంగూలంబుచే నచ్చటి దానవులం జది

య నడిచె. మఱియు కూర్చుంటున్న కొందఱు రాక్షసులు దృఢ
పాశముల దిచ్చి బద్ధుడైన నప్పాశంబుల వలన విడివడ
నమర్చుచున్నట్లు చెప్పుచు 'బద్ధుండనైయున్నను నన్నీ
రక్షసులు విడిచిపెట్టెను. ఈబంధంబుల ద్రెంచికొని
యాయుగ్రదనుజుల నందఱ నొక్కపెట్టిన వధింపజాలుదు,
అయినను వేగిరపడనేల. ఈదనుజులు నాకొనర్పచుండిన
యవమానమును నరకతికార్యసిద్ధికై సహించియుండెద. మఱి
యు మున్ను రాత్రినమయంబగుటయు నీలంకాపురంబునంగల
నర్వస్థంబులు విలోకింపరాదయ్యె. ఇప్పుడు దుర్గకర్మకాశలం
బంతయుఁ బరిశోధించెద. ఈరాక్షసులుసేయు శరీరపీడనం
బును బుచ్చాగ్రంబున వెలుంగు వహ్నిదేవు వేడిమియు
మచ్చిత్తంబున కించుకయు శ్రమంబుఁ గావించఁ జాలవు. పురీ
కరిశోధనాంతంబున బంధంబులఁ ద్రెంచికొని విజృంభించి రాక్ష
సులం బొలియించి విక్రమాబు ప్రకటించెద' నని నిశ్చయించి
రజ్జువులం గట్టుపడియున్న వాడు పోలెనొదిగి యుండె.

అమృతాబలనందనుని మహానుభావంబు నెఱుంగక
బలవంతులగు రాక్షసులు దీర్ఘపాశంబులం బ్రతిగ్రహించి
వాయుసుతుఁ దోడ్కొని రాజవీధుల వెంబడి నేగిరి. ఆసురుల

కోలాహలశబ్దము వినుచు, రాజగృహంబుల చిత్రిశాలల బరి శీలించుచు, విచిత్ర శిల్పిగృహంబుల దేవగృహంగణములఁ జూచుచు, సంజనానందనుండు రక్కను లొనర్చెడి కరాభవ మును సహించియుండె.

సీత శోక సంతప్తదిత్తయై యక్కపివరున కగ్నిదేవుని వలని బాధ గలుగకుండ మంగళం బొసంగుట కభిముఖయై నిర్మలంబగు తన మనంబున హుతాశను నుద్దేశించి నాపతి యే పుణ్యచారిత్వార్జున నేనే మహాసాధ్వినైన రామభక్తుఁ డగు మారుతాత్మజునకు శైత్యకారివగు మని ప్రార్థించెను. అద్దేని మహిమవలన హనుమత్పుచ్చానలుండు ప్రదక్షిణా కారిభిరుండై కపిత్థలజు కుశలంబు దెలుపుచు వెలింగె. హను మజ్జనకుండగు సమీరుండు సీతా ప్రభావంబు వలనఁ సుఖ కరుండై విసరె.

కవమాననందనుండు లాంగూలంబు దహ్యమానం బగుచుండ దనలో 'నొక్కపెట్టిన జగంబుల నన్నిటి దహిం పంజాలు పావకుఁ డించుకైన తన యుష్మతఁ జూపక శీత లుండగుచు వెలుంగుచున్నవాఁడు. నాజనకుని సఖుడగు నన లుని కరుణయో, రామదేవుని విక్రమమో సీత దీపనయో,

దీనికిఁ గారణమై యుండు' నని యొకింత సేపు చింతించెను. మఱియు నారోఁడు మనమున రామలక్ష్మణ సీతార్కతనయా నిలవార నఖిలకు నమస్కరించి తన శరీరంబు కుఱచఁ గట్టిది యంగుష్ఠమాత్రగఱుండి బంధనంబుల వలన విడివడియె. రాక్షసులు నిరీక్షించుచుండఁ దత్క్షణాబు వెండియు మేరు మందర సంతాశదివ్య దేహుండై పురద్వారంబు మీఁది కలి వేగంబున దాటి పరిఘాబు విలోకించి దానిం బుచ్చుకొని తన్నుం గాదికొని పరివేష్టించి వచ్చువారిని నిశ్చే మంబుగ రూపు మాపెను. మఱియు నారోఁడు "వనభంగ ము కావించితిని పెక్కుండు) దనుజుల నాజిని దారుణముగ దునిమితిని. ఇఁక నేను చేయవలసి యుండినది దుర్గవివాళ మొక్కటియె. అది నేనిపుడు చేసిన, రాముఁడు వచ్చి దశ కంఠునిఁ జంపుటయె మిగిలియుండు" నని యెంచి దుర్గంబు తయు దద్దంబు గావించెద నని నిశ్చయించి వాలాగ్నిం దరి కొలుపుచు సాదామిసీ నమన్వితంబగు తోయనంబు లీల లంకాభవన శృంగశృంగాటకంబుల యందుఁ జరించుచు నొక్క గృహంబునుండి వేటొక్క గృహంబు మీఁదికి నెగయుచు మహాద్యానకుంకులు విలోకించుచు నసంతృప్తుండై సమీరసమానవేగంబునఁ బ్రాసాదంబుల మీఁదికి వాటుచు,

ప్రహస్తుడు మహాపార్శ్వడు జంబుమాలి, వజ్రిదంష్ట్రుడు మొదలగు రక్కసుల గృహంబుల నెల్లను దహించె.

విభీషణు మందిరమొకటి తక్కఁ దక్కుంగల భవనంబుల నాశనముచేసి కనక మహీధరంబు క్రియఁ గాత్రెను రావణుని భవ్యవిమానముఁజేరి ఘనవాలాగ్రగణ్యాన్నినమ్మఁగి యాగారముపై నుంచి నీరంధ్రయుగాంత నీరదము తీవిని గర్జించె. అంత హుతాశనుం డంబర చుంబిశిఖా కరంపరుండై ఛట చ్చట శబ్దంబులతో విస్ఫులింగంబు లెగయ, నవ్వెమాన మొక్క నిమిషంబున దహించె. మఱియు నవ్వెక్కానకుండు హనుమద్వివృష్టుండై తొల్లి రావణుని భయంబున స్వరూప ప్రకటనంబునీయ నోడియుండి తత్కాలంబున రాక్షసబలక్షయంబును దైవ బలోదయంబును బ్రత్యాపన్నంబగుట యెఱింగె. సృష్టకీతుండై లంకాపురాధార త్రికూట శిఖరంబు నుం బొడమి వాయునహాయంబునండేఁ బీచు వరాక్రమంబున భంకాపురంబు సర్వంబు నాక్రమించి జ్వాలానమూహంబు ప్రసరింపండేసి గగనంబు దాఁకం బెరింగె. ఇట్లు లంకాపురంబు సర్వంబు నావరించి యీశనినాద నీకాశంబులగు బహుభిధ దారుణ శబ్దంబులచేఁ బంకజాత భవాండ భాండంబు వగులండేయుచుఁ బ్రళయ కాలాగ్ని చందాన నతి భీకర దర్శనంబునై వెలంగుచుండె.

ఇచ్చుకొమ్మల కర్మము విలసింది జేవర్ని బ్రహ్మర్షి
సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ విద్యాధర కిన్నర రక్షో యక్ష చార
ణాదులు వరమానంద భరితాంతరణులై సాధువాక్యంబుల
నభినందిందిరి.

ఇతైత్రుగున వనభంగంబు గామించి రణంబున ననేక
రాక్షసులఁ బాలియించి లంకాపుర బాతయు హుతాశనున
కర్పించి సముద్రోదకంబున వాలానలంబు చల్లార్చి కృతార్థుఁ
డై పాదక్షిమున్న మేదినిభంగి జూవట్లు లంక నవలొకింది”
“అక్కా! ఏనాత యవినేకిని. మహీశనయ చొప్పురయక
తాల్చివీడి యాలాకయాలయ ఘోరానలహ్వలలఁ గాల్చితిని.
అమంటలబడి సీత గతాసువై యుండును. లంకయంగు భస్మ
మూకాని ప్రదేశం బించుకయు లేకు సీత వహ్నిశిఖలఁ జిక్కు
క మనియున్నదని యెట్లు నీశ్చయింపనగును. కుపితాత్ముడ
నై ప్రజ్ఞావివర్యంబున నొకింతయు వెఱవక శ్రీరామకార్యముఁ
జేసితిని. కపులందఱు నన్ను స్వామిఘాతుకుఁడని యేల
యనరు? రోసంబున దోసంబుఁ జేసితి. ముల్లోకములందు
మదీయకపిత్వంబు ప్రధితంబయ్యె. రాక్షసుండు సీతం జంపక
ముద్దిలింది కొనిపోయె. నే నద్దేని నజ్ఞులంబునా జంపితి.

రామనకు వాకంట రావణుడె యొక్కంత మేలువాఁ
డయ్యె.

ఇత నెత్తెఱుగున హరీశ్వరుడగు సుగ్రీవుని సందర్శిం
వఁబోదు? నరేశ్వరులగు రామలక్ష్మణులతో నేమని సంభాషిం
తు? అకృతార్థుడనై యమ్మహాత్ముల సమ్ముఖమునకుం
జనుకంట నాకిచట జలంబుల బడియైనఁ జిచ్చులో నుటికి
యైనఁ బాశంబులచే నుటిగొనియైన విషంబు గోలియైన
సముద్రచరంబులగు మహాసత్వంబులకు మదీయ శరీరమాంస
భండంబులు సమర్పించియైనఁ బాణత్యాగంబు సేయుట
యదితంబై తోచుచున్నయది. అచ్చటికిం బోయిన సీతా
వృత్తాంతంబు విని. రామలక్ష్మణులు వెనువెంట భరత శత్రు
ఘ్నులును సుగ్రీవాదులును శోకసంతాప పీడితులై యంతం
బు నొందెదరు. భాగ్యరహితుండలు ప్రధర్మార్థ పంగ్రహుండ
లోషలోష పరీతాత్ముడనగు నేమింతకుఁ గారణంబునైతి.
నని యనేక ప్రకారంబుల దీనుండై చింతించుచుండె. అట్లు
కొంతవడి చింతాకాంతుండై తెలిప నొంది తన మనంబున.

ఉ. 'ఏజలజాక్షుపుణ్యమున నించుకయైనఁ బ్రచండకీర్తి కి
లాజనితోగ్రబాధకుఁ దలంకక నాశమునొంద కేను దే

జోజయకాలినై సుఖము సొంపు వహించగఁగంటి నట్టియు
రీజ వివాళ మొందె నని రిత్రదలంచితి నెంతవెట్టినో

అని తలఁచుచుండ నిగి నేగెను సిద్ధచారణులు
వైదేహి వహ్ని బాధకుఁ జిక్కక కుశలంబున నుండె' నని
వలికిరి. హనుమంతుండు విని జానకి కుశలంబున నున్నదని
నిశ్చయించి కలంకదేటి సంప్రాప్త మనోరథుండును బ్రీతి
సంహృష్ట సర్వాంగుండునై బ్రత్యక్షముగ నద్దేవిని దర్శించి
యనుజ్ఞగొని రాముని యొద్దకుం జనియెదఁ గాక యని తలంచి
యశోక వనంబునకుం జనియె.

అచట సీతను గాంచి కడు సంభ్రమమున వదన
మొనరించి తల్లి! దైవయోగంబున నయ్యనలార్చులఁ గ్రాఁగక
శుభంబున నొప్పు నిన్ను మరలఁ బొడగంటినని వలికిన
భూపుత్రీ కనుల హర్ష బాష్పము ల్పినుకఁగ రామభూవిభుని
మనమునఁ దలఁచి "వవన తనూజ! రఘురాము కార్యముఁ
దీర్పగ నీవొకఁడవచ్చాఁ. తాను లేని సమయము గని దొంగ
యైవచ్చి నన్ను దీసికొని వచ్చినందుకు సైన్యసహితముగ
వచ్చి రావణాదుల ననుచరసహితముగ వధించి తిరిగి

నన్ను దీసికొనిపోవుటయే తగిన పత్రికారము. మహాశూరుం
డగు నీవంటి భక్తుఁడుండిన నిట్టి కార్యము జరుగుటకు సాది
యమేల?" నని చెప్పిన మారుతి "అమ్మా శ్రీరాముఁడు
వానర బలాన్వితుఁడై యేగుదెంచి రావణాదుల వధించి ధ్రువ
ముగ నిన్ను గొనిపోవును. నీవు సందియము మాని సుఖస్థితి
నుండుము. నేనిప్పుడ జని రఘురామునికి సర్వము దెలియఁ
జెప్పి యతనిఁ దోడ్కొని చనుదెంచెద" నని పైదేహినాశ్వా
సించి సముచితంబుగ వీడ్కొని స్వామి సందర్శనోత్సుకుండై
సముద్రప్రాంతకాంతారమండితంబైన యర్ధిష్ఠంబను నొక
కొండ యెక్కి యవ్వసధిం దాటఁగోరి మింటి కగగిను.
సాగరోపరిభాగంబునం జనునపుడు హనుమంతుఁడు సముద్ర
మధ్యంబున కుడు హిరణ్యాకాభ నామకఁబగు కర్వత శ్రేష్ఠం
బుం బొడఁగని దానిఁ గరంబున సంస్పృశించి గుణవిముక్తం
బగు నొకచంబు కరణి నతివేగంబున నుత్తర తీరంబునకుం
జని యొగదాది కపులఁ దగ్గించి తాఁజేసిన దంతయుఁ దెలి
యఁ బరచెను.

వానరవీరులందఱు నచట నుండి బయలు వెడలి నుగ్గీ
వ రామలిక్ష్మణుల కడకు నేగుదెంచి వృత్తాంతమంతయు విన్న

వింప వారలు వానరబల సహితముగ లంకకుఁ జని రావణ
కుంభకర్ణాదుల పుత్రమిత్ర సహితముగ వధించి సీతం గైకొని
కుబేర పుష్పకముపై నుంచి యయోధ్యకుఁ గొని పోయి.

స ం పూ ర్ణ ము.

త ప్ప ప్ప ల ప ట్టి క.

—:—

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
2	7	శిరభక్తులు	శివభక్తులు
5	14	వట్టజాలక	వట్టజాలక
26	7	అని	అని
28	12	జంపుగావించక	జంతుగావించక
43	10	ఫల్గునుడు, పార్థుడు	ఫల్గునుడు, జిష్టుడు, పార్థుడు
46	11	సాతుజముల	సామజముల
77	19	వామనసింగు	వామనరావు
95	2	దుర్యోధనుడ కారణంబు	దుర్యోధనుడ కా రణంబు
113	6	లున్నూలించును	లున్నూలించుచు
115	1	కదియనదిగి	కదియనరిగి
121	5	కీడు	లేడు
128	17	వీజలబాక్ష	వీజలబాక్షి

By the same author.

३

ద అ పై

శ్రీవిశ్వామిత్రుడు (Approved for school use) 0-12-

రాజమహేంద్రవరము—పెద్దాపురము తాలూకాల భూగోళము—
భూగోళము—రాజమహేంద్రవర మహాపట్టణభూగోళము సహా

(Approved for school use) 0-4-6.

రామచంద్రపురము—కాకినాడ తాలూకాల భూగోళము—
కాకినాడమహాపట్టణ భూగోళముసహా

(Approved for school use) 0-4-6.

రాజోలు—అమలాపురం తాలూకాల భూగోళము 0-4-6.

N. B. భూగోళములు చటములలో జక్కగ నమర్చబడియున్నవి.

The above books can be had of:—

M. R. Ry. Ajjarapu Parvatisam,

Innespeta, Rajahmundry.

or

M. R. Ry. P. Narasimham,

Vadapalli, Kothapeta P. O.

East Godavary Dt.

నీవకథామంజరి

13837